Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

ANDERSENIANA
VOL. I

H. C. ANDERSEN OG ODENSE

1866—1875

DAGBØGER OG BREVE

UDGIVET AF

CHR. M. K. PETERSEN og *SVEND LARSEN*

LEVIN & MUNKSGAARDS FORLAG
EJNAR MUNKSGAARD
KØBENHAVN · MCMXXXIII

ANDERSENIANA

UDGIVET AF

H. C. ANDERSEN SAMFUNDET

UNDER REDAKTION AF

Museumsinspektør *CHR. M. K. PETERSEN*
H. C. ANDERSENS HUS, ODENSE

VOL. I.

H. C. ANDERSEN OG ODENSE

1866—1875

LEVIN & MUNKSGAARDS FORLAG
EJNAR MUNKSGAARD
KØBENHAVN MCMXXXIII

H. C. ANDERSEN OG ODENSE

1866—1875

DAGBØGER OG BREVE

UDGIVET AF

CHR. M. K. PETERSEN og *SVEND LARSEN*

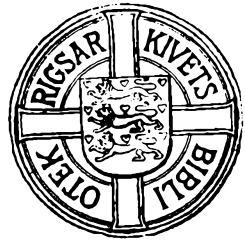

LEVIN & MUNKSGAARDS FORLAG
EJNAR MUNKSGAARD
KØBENHAVN · MCMXXXIII

FORORD

Det Aarsskrift, der skulde have været udsendt til H. C. Andersen Samfundets Medlemmer i Forsommeren 1933, er blevet mere omfattende, end det egentlig var paatænkt, og fremkommer derfor først nu ved Aarets Slutning.

Det var oprindelig Meningen kun at udgive de tyve Breve fra H. C. Andersen til Biskop C. T. Engelstoft, som Frk. J. E. Engelstoft i 1908 forærede H. C. Andersens Hus, og at kommentere dem paa lignende Maade som de Breve (til Bastholm, Fru v. Decken og Fru Ingemann), der udkom i Fjor. Da det kgl. Bibliotek imidlertid ejede alle de Breve, som Engelstoft havde sendt Andersen, og Brevvekslingen mellem Digteren og Odense Bys fremragende Historiker saaledes forelaa som et afsluttet Hele, og da Familien elskværdigt tillod Udgivelsen, mente man ogsaa at burde medtage Engelstofts Breve.

Under Arbejdet med Kommentaren fik man ved Frk. Louise Melchiors Velvilje Adgang til at se de Stykker af Andersens Dagbøger, der omhandlede hans Forhold til Odense i de sidste Leveaar. De indeholdt et fortræffeligt Supplement til Brevvekslingen. Aarsskriftet fik derfor en ny Udvidelse, saaledes at det maatte kaldes „H. C. Andersen og Odense 1866—75". Medens der i Brevene væsentlig tales om Byens mere betydelige Personer, fortæller Dagbogsuddragene tillige om dem, der stod i anden Række, og om forskellige Mænd og Kvinder, som Andersen huskede fra sin Barndom.

For at Bogen kunde komme til fuldt ud at svare til sit Navn, er der yderligere medtaget Biskop Engelstofts Tale ved Digterens Begravelse, andre Breve, Avisuddrag m. m. Sammen med sidste Kapitel af Mit Livs Eventyr II, hvori Andersen giver en indgaaende Beskrivelse af Æresborgerfestlighederne i December 1867, og Sophie Breums Artikler i „Odense Bys Bog om H. C. Andersen" (1905), i hvilke der findes optegnet de Minder om Digteren, der endnu for 30 Aar siden levede hos gamle Odense Borgere, vil Bogen forhaabentlig, opbygget som den er af skriftlige Dokumenter, give en afsluttende Redegørelse for det hjertelige Forhold, der i Digterens sidste Leveaar bestod mellem Odense og dens berømte Søn.

Alle Breve og Dokumenter er meddelt med Originalernes Retskrivning. Hvor Tydningen af Skriften i Andersens Dagbøger frembød særlige Vanskeligheder, har Bibliotekar ved det kgl. Bibliotek C. Behrend velvilligt ydet sin kyndige Bistand. Tilføjelser, nødvendiggjorte ved Brevskrivernes Forglemmelser, er anbragt i kantede Parenteser. For at Fodnoterne ikke skulde indtage alt for stor Plads, er saa mange Oplysninger som muligt og særlig de, der tiltrængtes mere end eet Sted, givet i Navneregistret. I Noterne anvendes følgende Forkortelser: M. L. E. for „Mit Livs Eventyr 1855" og M. L. E. II for „Mit Livs Eventyr. Fortsættelse (1855—1867). Udg. af Jonas Collin 1877."

Personregistret omfatter adskillige Personer, som ikke forud fandtes omtalte i den personalhistoriske Litteratur. Det har derfor undertiden været nødvendigt at opsøge og udspørge Slægtninge af de paagældende, og jeg takker for venlig Besvarelse af de stillede Spørgsmaal. I de fleste Tilfælde har Oplysningerne kunnet fremskaffes ved Henvendelse til Landsarkivet for Fyn, der med stor Interesse og med gode Raad har fulgt de foretagne Undersøgelser. Ogsaa fra Odense Kirkegaards Inspektørkontor, Bestyrelsen for Frederik VII's

Stiftelse i Odense, Landsarkivet for Sjælland, Skifteretten for Næstved og Københavns Barber- og Frisørlaug (Oldermand Aug. R. Holm) er modtaget værdifulde Oplysninger. Med Taknemlighed bør ligeledes nævnes Andersen-Forskere som Bibliotekar ved Det kgl. Bibliotek, mag. art. H. Topsøe-Jensen og Kontorchef H. G. Olrik og Historikerne Bibliotekar Joseph Fischer, Adjunkt H. Fussing, Dr. phil. F. Ohrt og Museumsleder Robert Neiiendam. Størst Tak skylder jeg dog min Medudgiver og daglige Medarbejder Museumsassistent, cand. mag. Svend Larsen, der uden Vederlag har anvendt en meget betydelig Tid paa det foreliggende Arbejde og uden at trættes har foretaget største Delen af de personalhistoriske Undersøgelser.

I den Formening, at H. C. Andersen Samfundets Medlemmer vil kunne ønske at samle flere Aargange af Samfundets Publikationer i samme Bind, har man bestræbt sig for at give nærværende Aarsskrift et Format og en Udstyrelse, som kan benyttes ogsaa de kommende Aar.

H. C. Andersen Samfundet i Oktober 1933.

CHR. M. K. PETERSEN.

De Slægtsbaand, der knyttede H. C. Andersen til hans Fødeby, var svage. Da han 1819 rejste fra Byen, efterlod han kun den gamle Farmoder, som døde snart efter, og Moderen, der endte sine Dage i 1833. Men han havde Venner i Byen, formaaende Slægter, som stod ham bi med Raad og Daad, Mennesker som Oberst Høegh Guldberg, der boede paa Slottet, og Bogtrykker Iversen og hans Slægt paa Tollelund. Til dem skrev han jævnlig Breve om sine Trængsler og sin Fremgang, hos dem aflagde han næsten aarlige Besøg i Tyverne og Trediverne, og saaledes opretholdt han længe den Forbindelse med Barndommens By, der betød saa meget for hans Digtning.

Men disse Slægter døde ud. Bogtrykker Iversen var død 1827, Madam Iversen fulgte sin Mand i Graven 1836, og 1846 døde den af hans Odense-Bekendte, der havde staaet hans Hjerte nærmest: Henriette Hanck. Derved kom der en Periode paa en Snes Aar, hvor enhver personlig Forbindelse mellem Digteren og Fødebyen manglede. Næsten hvert Aar drog han ud paa nye store Rejser, hans Ry voksede og bredte sig over Alverden — men hans Veje førte ikke til Odense. Han var en fremmed i sin egen By.

Og dog havde han ikke glemt den. Den var jo Skueplads for hans Barndoms Minder, bevidst og ubevidst hentede han fra den Træk, lyse og mørke i broget Blanding, som han indsatte i sin Digtning, i Romaner og Eventyr, og over hans Vej mod Berømmelsen lyste Skæret af den gamle Odense-Kones Forjættelse om den Fest, Byen engang skulde gøre ham til

Ære. Det gjorde ham glad, da Forbindelsen igen knyttedes i 1866.

Det Aar rejste H. C. Andersen i Februar for første Gang paa Jernbanen over Fyn, og i September samme Aar gjorde han Ophold i Odense og aflagde da bl. a. Biskop C. T. Engelstoft et Besøg. De kendte hinanden fra København. Biskop Engelstoft var jævnaldrende med H. C. Andersen. Han var født i August 1805, havde fra 1834 til 1851 været Professor ved Universitetet og var fra 1851 til sin Død 1889 Biskop over Fyns Stift, kun med et halvt Aars Afbrydelse (31/12 1863—11/7 1864), da han var Minister for Kirke- og Undervisningsvæsenet. Med sin rationalistiske Indstilling og det lidt fornemme, nationalliberale Væsen var han dybt forskellig fra H. C. Andersen, men harmonerede sikkert fortræffeligt med Edvard Collin, der var hans Ven fra Ungdomstiden, og som maaske var Mellemmand mellem H. C. Andersen og Biskoppen, før der i 1866 kom en nærmere Forbindelse mellem dem.

H. C. Andersen blev en kær Ven i Engelstofts Hjem. I den gamle smukke nu næsten forsvundne Bispegaard fik han en gæstfri Modtagelse. Foruden Bispinden, Louise f. Holm, traf han der Biskop Engelstofts Svigermoder, Enkepastorinde Maria Catharina Høhne, og af Biskoppens 13 Børn har han i 1866 antagelig set den 19aarige Johanne Eleonore, den 16aarige Peder, de 12aarige Tvillinger Frederikke og Caroline samt Ludvig Christian, der var 7 Aar. Sønnerne Lauritz og Frantz Daniel studerede i København, medens den ældste Datter Ingeborg Marie var gift og boede paa Juulskov.

Bispegaarden var Samlingssted for Byens Embedsmænd og fremtrædende Borgere, og blandt dem fandt H. C. Andersen gamle Kendinge. Stiftamtmand Unsgaard var regelmæssigt Gæst i Bispegaarden, naar H. C. Andersen var der. Han havde i mange Aar arbejdet i Regeringskontorerne i Kø-

benhavn og en Tid været Minister. Ogsaa den fremtrædende Kommunalpolitiker Grosserer W. Petersen, der i flere Aar havde været Rigsdagsmand, var fra tidligere Tid en af H. C. Andersens Bekendte. Det samme gjaldt Pastor Helweg ved Hospitalskirken og Stiftskassereren Etatsraad Schlegel.

Med Biskoppen som Mellemmand udvidedes Bekendtskabskredsen i Juni 1867 til ogsaa at omfatte Politimesteren, den senere Etatsraad Koch, og det var i denne Kreds, hvor Koch og W. Petersen var de Mænd, der havde størst Indflydelse i Kommunalbestyrelsen, at man i 1866 fremsatte og i Sommeren 1867 udformede den Tanke, at Byen skulde hædre H. C. Andersen. Sagen forelagdes Kommunalbestyrelsen, og den nedsatte et Udvalg bestaaende af Borgmester Mourier, Koch og W. Petersen, som planlagde Festen 6. December 1867, hvor Andersen fik overrakt Diplomet som Æresborger i sin Fødeby. Under disse Forhandlinger var Biskop Engelstoft igen Mellemmand mellem „Byens Fædre" og Digteren.

Ved Festen i December, hvis Forløb tidligere er skildret udførligt, knyttedes H. C. Andersen nærmere til Byen. Hos Biskoppen lærte han at kende, foruden de før nævnte Mænd, Borgmester Mourier, Rektor Henrichsen og flere af Latinskolens Lærere. Han maatte rundt til Kommunalbestyrelsens Medlemmer, skulde aflægge Besøg i Lahns Stiftelse, overvære en Festaften i Musikforeningen og maatte love Skomager Gredsted at læse op til Fordel for Frederik VII's Stiftelse.

Ved alt dette fik hans Forhold til Byen en mere intim Karakter, og denne Intimitet forstærkedes derved, at han i Borgerskabet, i de uofficielles Rækker, fandt Personer, som han kendte fra sin Ungdom og Barndom, og da man i Forvejen ved saa lidt om denne Periode af hans Liv, bør man skænke disse Mennesker en særlig Interesse.

8. December 1868 skrev H. C. Andersen i sin Dagbog, at

han besøgte Fru Rosenberg. Bag dette Navn skjuler sig en af hans Ungdomsbekendte. Fru Rosenberg var Enke efter en i 1849 afdød Oberst, men født Dahlén. Hun var en Datter af den Solodanser Dahlén, der som en af de første havde vist H. C. Andersen Interesse, da han i 1819 kom til København og vilde prøve sin Lykke ved Balletten. Nu boede Fru Rosenberg hos sin Datter, der var Enke efter Mølleren paa Munke Mølle Andreas Krag — ogsaa derved maatte H. C. Andersens Barndomsminder vækkes.

Det skete ogsaa ved Besøget hos Susanne Bunkeflod Dagen efter Æresborgerfesten. Hun var nemlig en Datter af Præsteenken Marie Bunkeflod, i hvis Hjem H. C. Andersen kom i sin Barndom; der havde han første Gang hørt Navnet „Digter" nævnes med Ærbødighed, og den lille hvide Silkenaalepude, som Andersen syede til Madam Bunkeflod, og som nu findes i Barndomshjemmet i Munkemøllestræde, er et synligt Minde om denne Forbindelse. Susanne Bunkeflod var født i 1796, men det er dog rimeligt, at hun fra Barndomstiden har kunnet huske den lille Hans Christian.

Men mest maatte Minderne vækkes ved Besøget hos Enken Henrichsen, thi næppe nogen dalevende kunde drage hans Tanker stærkere mod Barndomstiden. Hun hed Ane Elisabeth Henrichsen og boede i Frederik VII's Stiftelse. Kirkebogen meddeler ved hendes Død 1873, at hun da var 73 Aar, var født Basse og Enke efter Malermester Henrichsen i Odense. Hendes Daab bekræftedes først i Dec. 1803, og ved den Lejlighed oplyses det, at hun er uægte Datter af Johanne Krag og Esqvadrons-Feltskærer Basse „som er bortrejst", og ved hendes Konfirmation 1819 angives Forældrenes Navne som Johanne Marie Rasmusdatter og Johannes Immanuel Basse. Faderen er da sandsynligvis den Distrikts-Kirurg Johan Emanuel Basse, som fødtes 1780 i Haderslev og døde i Lemvig 1833, medens Moderen findes i Folketællings-

listen for 1801, hvor der under Nr. 362 i Graabrødrestræde staar:

„Maren Krag, Huus Moder 69 Aar Enke efter 2 Ægteskab
Johanne Marie, Hendes Datter 32 Aar ugift besvangret
Ane Elisabeth Hendes Datter 2 Aar ugift".

Ved Ane Elisabeths Daab i 1803 staar der i Kirkebogen, at Johanne Marie boede i Christian Huus's Huse; disse havde Nr. 345 a b c og er H. C. Andersens Barndomshjem. Det er sandsynligt, at den Familie, der netop i 1803 flyttede ind, og i Skatte-Mandtallet betegnes som „Peder Christensens Enke og 1 Datter" er identisk med Maren og Johanne Marie Krag, saa meget mere som denne Betegnelse fra 1806 afløses af „Maren Krags og 1 Datter".

Saaledes blev Ane Elisabeth Basse en Barndomslegekammerat af H. C. Andersen; Forholdet formede sig endog saadan, at hun fik Navn af hans Plejesøster. H. C. Andersen bekræfter det, naar han i sin Dagbog for 1867 skriver om Madam Henrichsen, at hun var „den lille Ane der var i Kost hos mine Forældre og som jeg ikke vilde ligge i Slagbænk med". Og som „Etatsraad H. C. Andersens Plejesøster" fik hun særlige Begunstigelser i Frederik VII's Stiftelse, bl. a. fik hun en større Part end nogen af de andre af den Indtægt, der indkom ved H. C. Andersens Oplæsning i Odense 1868. Ved sin Konfirmation boede hun hos Skomager Winterlich „uden Nørreport", der tidligere havde boet paa Klingenberg. Hun blev gift med en Fri-Malermester Jacob Henrichsen, der døde 1856 som Arbejdsmand paa Allerups Støberi efterladende sin Enke i den største Fattigdom. „Boet er af den Beskaffenhed at aldeles intet eies, da Begravelsen bliver bestridt ved et Sammenskud af flere goddædige Mennesker" bemærkes det i Skifteprotokollen.

Man fristes til at tro, at det er Ane Elisabeth, der har bragt H. C. Andersen i Forbindelse med de to Tvillingsøstre

Jeannette og Henriette Wagner, „de to gamle Jomfruer Wagner", som H. C. Andersen ogsaa besøgte baade 1867 og 1868. De var hans jævnaldrende og Døtre af den jødiske Handelsmand Philip Hartwig Wagner; hos ham boede nemlig Skomager Winterlich, og dermed formentlig ogsaa Ane Elisabeth, til Leje i 1818.

Disse tre Legesøstre er Mennesker, som H. C. Andersen har kendt fra sin første Tid, som siden gik i Glemme, men som han nu atter opsøgte. Mere end den officielle Hyldest har disse Personer mindet ham om hans Barndom, om den Tid, da han blot var „Marie Tras's Hans Christian".

Og for Kuriositetens Skyld kan det endnu nævnes, at han i 1868, da han besøgte Frederik VII's Stiftelse, traf en gammel Mand Larsen, højt op i de firs, som sagde, at hans Kone havde holdt H. C. Andersen over Daaben. Dette var virkelig Tilfældet. I Kirkebogen hedder det ved H. C. Andersens Daab i 1805, at Jomfru Pommer bar Barnet. Hun tilhørte en i Odense udbredt Skomagerslægt af dette Navn, hed Frederika og var født 1789 som Datter af Skomager Jørgen Pommer. I 1810 blev hun gift med Skomager Hans Jørgen Larsen, der døde i September 1868 paa Frederik VII's Stiftelse i en Alder af 86 Aar; han var altsaa den ovennævnte gamle Mand.

Forholdet mellem H. C. Andersen og Odense havde før Festen i 1867 været af ret officiel Art; efter Festen byggede det paa Venskab mellem en betydelig Kreds af Odenseborgere og Digteren. Men han var en aldrende Mand, som ikke kunde pleje den genskabte Forbindelse med tidligere Tids Kraft. Nu som før var Biskop Engelstoft Grundpillen i Forholdet, selv om deres Korrespondance ebbede ud. I de følgende Aar besøgte H. C. Andersen flere Gange Odense, og hver Gang mødtes han med Biskoppen. 1872 saa han for sidste Gang det kære Barndomshjem og Munke Mose —

men han glemte ikke Fødebyen. 1873 ændrede han sit Testamente, saaledes at forskellige Institutioner i Odense betænktes, foruden Fattigskolen, som han allerede havde husket i 1860. I sin allersidste Tid ligesom samlede han endnu engang sine Barndomsminder, og de farvede den Tak, han paa sin 70 Aarsdag bragte Odense-Deputationen, der gav ham Beretning om Festen derovre, og de klang ud i Digtene „Odense" og „Mit Barndomshjem". Selv paa Dødslejet gik hans Tanker til Fødebyen.

Saalidt som andre kunde Odense i Andersens Ungdom værdsætte hans Geni efter Fortjeneste, men af denne Samling Breve og Dagbøger turde det fremgaa, at Byen i det sidste Tiaar af Digterens Liv saa godt som nogen søgte at raade Bod paa Fortidens Forseelse, og den naaede det, som maatte være Maalet, at H. C. Andersen fik at mærke, at vel var han en frændeløs Mand, men derfor ikke en fremmed og rodløs Mand i sin Barndoms By. Derved blev det en baade smuk og naturlig Afslutning paa hans Liv, at Biskop Engelstoft kunde tale ved hans Grav som Repræsentant for den By, „hvor endnu Huset staaer, under hvis lave Tag de første Tanker rørte sig i Barnets livfulde, fremadhigende, underlig bevægede Sjæl, og der, hvor vi siden saae den feirede Digter modtage Medborgeres enestaaende Hylding".

Svend Larsen.

Uddrag af H. C. Andersens testamentariske Bestemmelser 1860.

Naar jeg ved Døden er afgaaet, er det min Bestemmelse at der skal forholdes med mine Efterladenskaber saaledes som jeg bestemmer i dette Testament.

Naar nødvendige Udgifter og muligt noget Regnings Krav er berigtiget, antager jeg at der vil være 8000 Rdlr. (siger og skriver otte tusinde Rigsdaler) i Penge og Værdipapirer, saa meget omtrent, eier jeg nu; disse vil jeg saaledes deles:

I. Jeg har i Odense gaaet i Fattigskolen paa Fattiggaarden; existerer endnu samme Skole, da til denne, eller er den hævet, da til en lignende Fattigskole i Odense giver jeg *1000 Rdlr.* (Tusinde Rigsdaler); disse skulde staae fast, men Renterne af samme, (jeg antager at det bliver omtrent 40 Rdlr. aarligt) gives den flittigste Dreng der, i Skoletiden, til Hjælp og Opmuntring, samme Legat kaldes „H. C. Andersens Hjelp".

(18. Februar 1860).

H. C. Andersens Dagbøger, 1866.

Torsdag 6 [September] ..... Kom til Odense[1] og tog ind paa Postgaarden[2], der syntes at fremhæves som bedst. Værten[3] blev glad ved at see mig og trættede mig næsten ved Conversation, endelig blev han kaldet bort: undskyld sagde han. Gik til Biskop Engelstoft der med Frue og Børn glad tog mod mig. Bispen gik med mig ud af Munkemølle[4] forbi det lille Sted hvor mine Forældre tidligere have boet[5]. Møllen var nu ny; Munkemose[6] en smuk Eng; vi gik over Nonnebakken[7] til den nye Deel[8] af Byen hvor Stiftamtmand Unsgaard boer[9]; ham og hans Frue[10] besøgte vi; jeg gik nu hjem hvor jeg fik Vesit af en Boghandler Hansen[11] der boede i Viinhandler Christensens Gaard[12] og senere en Kjøbmand Larsen[13] Søn af min gamle Vertinde[14] i Nyhavn, jeg lovede at besøge dem.

Fredag 7. Skylregn; gik imidlertid hen til Boghandleren og Kjøbmanden; derfra til Grosserer Petersen[15]. Digteren Gerson gjorde mig Vesit. Gik til Pastor Helweg som jeg mødte udenfor sit Huus[16] i fuld Ornat. Besøgt St. Knuds-Kirke gik saa ud i Munkemose op mod Slusen[17]. Klokken var kun halv elleve da jeg kom og Indbydelsen var halv tolv; jeg var blevet vaad om Fødderne og gik hjem at skifte, da jeg kom der samledes jeg med Huuslæreren fra Frijsenborg[18] der nu er Adjunkt ved Odense Skole, med Grosserer Petersen, med Bispens Svigersøn Langkilde[19], Scholten[20], Hansen[21], Etatsraad Schlegel der kom i fuld Galla med alle sine Or-

(H. Lønborg fot.)

Biskop Engelstofts Bolig.

dener. Geheimeraad Unsgaard sendte mig Hilsener, han kom ikke, han havde ondt i Maven. Bispen udbragte smukt min Skaal, denne fortsattes ved Grosserer Petersen, der talte om at jeg var udgaaet fra Borg[er]klassen, var Danmarks berømteste Mand og en Stolthed for Odense, bad mig dog ikke oftere flyve gjennem Byen, da saa Mange her ønskede at samles med mig. Da jeg kom hjem var en Skomager (Gredsted) der fortalte at han stod for Haandværker Stiftelsen[22]; bad mig engang i Odense læse til Indtægt for den, som jeg lovede. Han fulgte mig ud til Banegaarden hvor jeg traf Adjunkt Nielsen, Lieutenant ..... [!], Frk. Larsen[23], Hr. og Fru Jürgensen[24], jeg kom i Vogn med den unge Thiele[25] .....

[1] Ved Hjemkomsten fra Rejsen til Portugal. — [2] Den kgl. Post- og Gæstgivergaard i Overgade ved Frue Kirke. — [3] Emil Andersen. — [4] Vandmølle ved Odense Aa, i det 12. Aarh. anlagt af St. Knuds Kloster. — [5] Munkemøllestræde 3—5. — [6] St. Knuds Klosters Mose Syd for Aaen. — [7] Bakke Syd for Odense Aa, i det 12. Aarh. overladt Nonner til Klostergrund. — [8] Albanikvarteret Syd for Aaen, blevet til efter Aabningen af en ny Bro over Aaen (Albani-Broen) 1858. — [9] Albanigade 5, Hjørnet af Kronprinsensgade. — [10] H. C. Andersen tager fejl. Stiftamtmand Unsgaards anden Hustru var død 1851. — [11] Niels Hansen. — [12] Overgade 7. — [13] Carl Larsen. — [14] Karen Sophie Larsen, f. Kjøller, Nyhavn Bysiden 67, hos hvem H. C. A. boede 1834—38. — [15] W. Petersen. — [16] Graabrødre Hospitals Præstebolig. — [17] Hvor Aaen deler sig i to Arme (i Nærheden af Odense Folketeater). — [18] Poul Chr. Nielsen. — [19] Godsejer H. P. Langkilde, Juulskov. — [20] Generalkrigskommissær. — [21] Muligvis Raadmand Urban Hansen. — [22] Frederik VII's Stiftelse, Albanigade, Fribolig for gamle værdige og trængende Haandværksmestere og deres Enker, opr. 1862 paa Initiativ af Skomager Gredsted. — [23] Eline Larsen, Datter af H. C. A.'s Værtinde i Nyhavn. — [24] Toldinspektør, Justitsraad M. Jürgensen og Hustru Jenny Sophie f. Bojesen. — [25] Just Thiele.

H. C. Andersens Dagbøger, 1867.

Torsdag 11 [*April.*] Ved Nyborg[1] maatte vi trave til Banegaarden hvor vi først en Time efter kom til Odense og endelig efter Klokken 9 til Larsens Hotel[2] hvor jeg fik et stort koldt Værelse ud til Korsgaden; spiiste til Aften og frøs uag-

tet der fyredes i Kakkelovnen. Iaften er Concert[3] hvor der fortælles et af mine Eventyr.

Fredag 12. Sengen meget kold sovet uroligt og var oppe før 7. Gik hen til Biskop Engelstoft, han var paa Banegaarden at tage mod sine Smaapiger, men kom snart; vi spadserede sammen ud langs Odense Aae til Broen ved Slusen, mødte Geheimeraad *Unsgaard,* han havde Provste Møde ellers var han fulgt med os til Frokost. Da jeg kom i Larsens Hotel fik jeg Besøg af den unge Bloch Suhr der igaar gav Aftenunderholdning (og hans Brødre); han vil gaae til Kjøbenhavn for at engageres ved det kongelige Theater, jeg gav ham et Kort med til Høedt. Klokken 12 kjørte jeg til Banegaarden .....

[1] Paa Vej til Verdensudstillingen i Paris. — [2] Paa Hjørnet af Korsgade og Skomagerstræde. Tilhørte indtil 1863 C. F. Larsen, derefter Brockmann. — [3] „Æsthetisk Aftenunderholdning" (Foredrag, Deklamation og Oplæsning) arrangeret af V. Bloch Suhr.

H. C. Andersens Dagbøger, 1867.

Onsdag 5 [*Juni*]. Klokken 5 naaede jeg Odense[1], og kjørte til Larsens Hotel, alle Værelser paa eet [nær] i anden Etage var optaget, imorgen skulde holde Bryllup Hr. Kornerup[2] fra Kjøbenhavn med en Kjøbmands Frøken Jürgensen[3] fra Odense. Gold[4] var i Hotellet, han vilde give Dandseøvelse i Morgen, jeg bad ham komme til mig, vi røg Piber og drak Kaffe; han er et net, elskværdigt ungt Menneske, (men vist uden Dannelse) ..... Jeg spiste Middag havde jo Intet faaet hele Dagen og gik tidlig tilsengs for med Morgentoget at reise enten til Sorø til Fru Ingemann eller lige til Kjøbenhavn, det regnede og blæste.

Torsdag 6. Var oppe Klokken 5 og 7 for at see paa Vejret, opgav at reise, blev i Sengen til 8, bestemte at gaae med

Eftermiddagstoget, Gold tidlig hos mig, hans Søster ogsaa tidlig oppe for at sige mig Lev vel. Gik til Haarskjæreren som for mange Aar siden hos Kaas[5] havde friseret mig. Deres Haar bliver graat, sagde han, det er saa smukt sort. Blev hjerteligt modtaget i Bispegaarden. Spiiste Frokost, blev indbudt til Middag Klokken 3 for at jeg kunde komme med Banetoget der gik 4 og nogle Minutter. Besøgte Etatsraad *Schlegel* der var[6] paa Slottet i Forhuset ud til Nørregade. Gold og hans Søster besøgte mig; hun havde været tidlig oppe imorges for at sige mig lev vel. Hos Bispens var Schlegel og Politimesteren Kock, en smuk elskværdig ung Mand, min Skaal blev drukket og „Etatsraad"[7] ideligt gjentaget. Jeg maatte love at komme i Sommer nogle Dage til Odense, for, som de sagde „Byen kunde hædre mig!" Jeg gik fra Bordet 3/44, naaede Hotellet, Omnibussen ventede, Gold fulgte mig til Banegaarden, jeg kom i en første Klasse .....

[1] Ved Hjemkomsten fra sin første Rejse til Verdensudstillingen i Paris. — [2] Handelsfuldmægtig M. G. R. Kornerup. — [3] Emma G. Jürgensen, Datter af L. B. Jürgensen i Vestergade. — [4] Balletdanser. — [5] Sandsynligvis Hoffrisør Causse. — [6] d. v. s. boede. — [7] H. C. A. var bleven Etatsraad 26. Maj 1867.

H. C. Andersen til Engelstoft.

Glorup[1] ved Nyborg. Løverdag den 3 August 1867.

Kjære Hr. Biskop Engelstoft!

Da jeg iaar paa Hjemrejsen fra Paris havde den Glæde at være hos Dem, sagde jeg at ved mit Besøg i Sommeren paa Glorup[2], vilde jeg komme til Odense et Par Dage, dersom jeg da fandt Deres Høiærværdighed hjemme. Jeg har nu været otte Dage hos Grev Moltke-Hvitfeldt, og erfarer fra en Reisende jeg traf paa Beltet og bad at give mig Besked, at *De* for Øieblikket ikke er i Odense; jeg reiser altsaa

ikke derhen, men venter til en anden Tid. *Tirsdag* eller Onsdag-Morgen gaaer jeg til Sjælland, rimeligviis til Holsteinborg[3]. Vil Deres Høiærværdighed bringe min hjertelige, ærbødige Hilsen til Frue og Børn, samt mine andre Venner i den kjære Fødeby. Jeg skriver dette lille Brev for at De kunne vide at jeg har tænkt paa Besøget og glædet mig dertil.

Hjerteligst og ærbødigst

H. C. Andersen.

[1] Hovedgaard i Svendborg Amt under Stamhuset Moltkenborg, 13 km. Syd for Nyborg. — [2] A. opholdt sig paa Glorup 27. Juli—6. August 1867. — [3] Hovedgaard i Sorø Amt, ca. 10 km. Ø.S.Ø. for Skelskør.

H. C. Andersens Dagbøger, 1867.

Søndag 29 [September] ..... Halv to var vi[1] i Fredericia og henved 5 i Odense hvor vi tog ind i Larsens Hotel.

Mandag 30. Brev med Indbydelse fra Politimester Kock at komme i Ridehuset hvor de ny Soldater skulde indtræffe[2]. Besøgt Biskop Engelstoft og der blev aftalt at jeg i November kom derover og fik den Fest min Fødeby havde bestemt engang at hædre mig med. Besøgt Excellencen Unsgaard og Politimester Kock. Ridehuset smukt decoreret med Grønt og Danebrogs Flag. Bordene overlæssede med skaaren Smørrebrød. Jeg bemærkede[3] at da jeg sidst var her som lille Dreng saae jeg her en Soldat løbe Spidsrod, nu beværtedes Soldaten under vaiende Flag, det var en bedre Tid, Klokken 4 kjørte Jernbanen .....

[1] Watt ledsagede A., da han 1. Septbr. rejste til Paris for anden Gang at se Verdensudstillingen. — [2] 16. Bataillon blev 1867 forlagt fra København til Odense og kom marcherende til Byen 30. Septbr. — [3] I Samtalens Løb, A. holdt ikke Tale.

Engelstoft til H. C. Andersen.

Odense Bispegaard d 5 Nov. 1867.

Høitærede Ven!

Idag har jeg omsider den Glæde at skrive Dem til i den Anledning, som jeg med Glæde har imødeseet: November Maaned er kommen, og Deres Fædreneby haaber nu Opfyldelsen af det Tilsagn, som De har givet os at ville besøge os under Forhold, som tillade os at vise, hvorledes vi ønske at modtage Dem. Efter Aftale med „Byens Fædre" har jeg det Hverv at formaae Dem til at komme herover og skal overlade Dem selv at bestemme Tiden nærmere. Formedelst Omstændigheder, som vi ikke ere Herre over, maa det ansees ønskeligt, at De vil vælge Tiden saa seent i denne Maaned, som De kan. Jeg vilde saaledes foreslaa, at De vilde love Byen Deres Nærværelse Onsdag d 28de, og jeg udbeder mig og min Familie, at De vil tage Bolig i Bispegaarden og skjænke dens Beboere den huuslige Glæde af Deres Nærværelse. Vi haabe, at De vil komme senest Dagen forud eller endnu hellere tidligere, og

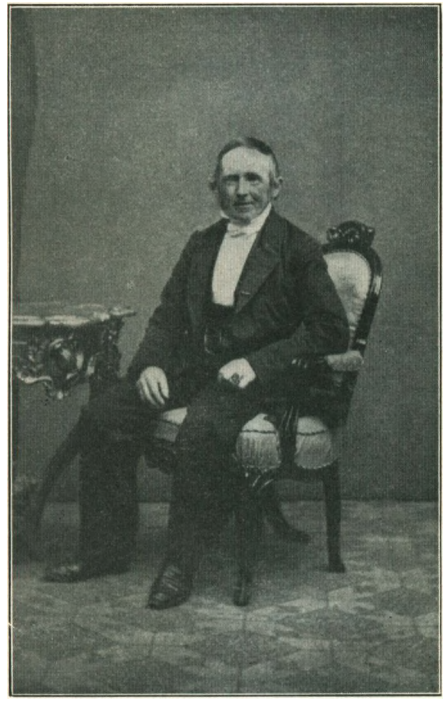

Biskop C. T. Engelstoft.

baade før og efter Byens Fest tage med vanlig Venskab tiltakke med hvad vi kunne byde. — Om nogle Dage agter jeg selv at komme til Kjøbenhavn og skal da hente Deres Svar og Bestemmelse af Dagen, hvilken vi naturligviis maa ønske at vide 8 Dage forud.

Det har ikke været muligt at sætte denne Plan i Forbindelse med Deres Reise til Basnæs[1]; men vi haabe, at det vil være Dem ligesaa let at komme til os fra Kjøbenhavn som derfra.

Med glad Tanke om forestaaende Møde og med Bevidnelsen af min Kones og Børns venligste Hilsener forbliver jeg

Deres hengivne

C. T. Engelstoft.

S.T.

Hr. Etatsraad Andersen

R. af D. pp pp

[1] 25. Oktober 1867 tog H. C. A. til Basnæs, Hovedgaard ved Skelskør. H. C. A. var Gæst ved Frk. K. L. S. Scavenius's Bryllup med Carl Castenschiold 26. Oktbr.

H. C. Andersens Dagbøger, 1867.

Torsdag 7 [November.] ..... Brev fra Engelstoft om at komme til Odense og der blive feteret engang, helst den 28 i denne Maaned, hvorfor just den Dato .....

H. C. Andersen til Engelstoft.

Kjøbenhavn den 18 November 1867.

Kjære Biskop Engelstoft!

Hjertelig Tak for Deres Deeltagelse og Venskab for mig; De har endogsaa efter at jeg troede at De var bortreist været hos mig, jeg beklager at jeg ikke var hjemme. Det bliver altsaa ved Aftalen at jeg i Begyndelsen af næste Uge kommer over til Dem; jeg reiser, om Gud vil, fra Kjøbenhavn førstkommende Mandag den 25de, og er da med Morgentoget[1], opad Dagen, i Odense. Det overraskede mig meget at læse i Avisen[2], den usædvanlige store Ære min Fødeby vil forunde mig, Mange have allerede ønsket mig til Lykke, men jeg har maattet svare at jeg Intet vidste om en *saadan* Ære, nu derimod i Dag seer jeg af den fyenske Avis[3] at det forholder sig saaledes og er dybt bevæget ved at erholde en Hæder, jeg betragter som een af de største der i dette Liv kan forundes mig, gid at min Fader[4] og min Moder[5] havde oplevet denne Glæde; min inderligste Tak til de mange deeltagende Venner; glad og dog forlegen for saa varmt et Tegn paa Velvillie er jeg nu snart i Fødebyen.

Deres inderlig hengivne

H. C. Andersen.

[1] Toget gik fra København Kl. 6^{40} om Morgenen; Ankomst til Odense Kl. 12^{05} Middag. — [2] Berlingske Tidende Fredag 15. Novbr. Aften. Efterretningen lidt forhastet, idet Kommunalbestyrelsens Beslutning først toges Fredag Aften Kl. 7. — [3] Fyens Avis og Fyens Stiftstidende Lørdag 16. November. — [4] Hans Andersen død 1816. — [5] Anne Marie Andersdatter død 1833.

Engelstoft til H. C. Andersen.

Kbhvn d 18 Nov. 1867.

Kjære Hr Etatsraad!

En ulykkelig Stjerne har hvilet over mine Forsøg paa at træffe Dem, og nu maa jeg ved min Afreise skriftlig meddele Dem, hvad jeg endnu havde at sige. Vi toge ubegribelig feil af Maanederne, da vi aftalte Dagene — vi saae paa October pro November — og det er nu meldt mig fra Odense, at man hellere seer Deres Komme imøde i de første Dage af December, netop som De selv havde først paatænkt, end i November. Altsaa vilde jeg helst bede Dem vende tilbage til Deres første Tanke og begynde Besøget i Bispegaarden f. E. 2 Dec. I Henhold hertil beder jeg i ethvert Tilfælde kun om den mig lovede Underretning 8 Dage forud.

Deres hengivne

C. T. Engelstoft

S. T.

Hr. Etatsraad Andersen

H. C. Andersen til Engelstoft.

Kjøbenhavn den 19 November 1867.

Kjære Hr Biskop Engelstoft!

Igaar skrev jeg Dem til, mit Brev er vist nu i Deres Hænder. Idag har jeg modtaget en venlig Skrivelse fra Dem og veed af denne, at jeg udsætter Besøget til den 2den December. Jeg vil haabe at være ved Sundhed og at Veiret er nogenlunde godt. Altsaa, om Gud vil, kommer jeg Mandag otte Dage, den anden December og vil indtræffe med Mor-

gentoget fra Kjøbenhavn. Hils Deres Frue og Børn samt mine andre Venner i Deres Omgivelse. Jeg er inderlig taknemlig og glad.

Deres meget hengivne

H. C. Andersen.

Odense Kommunalbestyrelse til H. C. Andersen.

d. 23 November 1867.

Idet Odense Communalbestyrelse herved har den Ære at meddele Deres Høivelbaarenhed, at vi have valgt Dem til Æresborger i Deres Fødeby, tillade vi os at indbyde Dem til at samles med os her i Odense den 6 December førstkommende, paa hvilken Dag vi ønske at kunne overrække Dem det i denne Anledning udfærdigede Borgerbrev.

L. Mourier *G. Koch* *Urban Hansen* *A. Boesen*
W. Petersen *Borch* *S. Brummer* *L. Bierfreund*
P. Wich *J. C. Dreyer* *S. Hempel* *F. Krag*
Gustav Lotze *C. W. Jensen* *M. Prøvensen* *R. Petersen*
H. T. Helweg *J. Haugsted* *P. Petersen*
F. A. Schnakenburg *P. H. Kragh.*

Høivelbaarne

Hr. Etatsraad H. C. Andersen

Ridder af Dbg. og Dbmd. pp.

Kjøbenhavn

H. C. Andersen til Odense Kommunalbestyrelse.

Kjøbenhavn den 25 November 1867.

Iaftes modtog jeg den ærede Kommunalbestyrelses Skrivelse og iler med at bringe min dybtfølte Tak. Min Fødeby forunder mig, ved Dem mine Herrer, en Erkjendelse, en Hæder, saa stor som jeg aldrig turde drømme den.

Det er iaar 48 Aar siden at jeg som en fattig Dreng forlod min Fødeby, og nu, riig paa lykkelige Erindringer, optages jeg i den som et kjært Barn i sit Fædrehuus. De ville forstaae mine Følelser; jeg løftes ikke op i Forfængelighed, men i Tak til Gud for de Prøvelsens tunge Timer og de mange Velsignelsens Dage, han forundte mig. Modtag mit hele Hjertes Tak.

Jeg glæder mig til paa den bestemte Dag, den 6te December, om Gud forunder mig Sundhed, at samles med mine ædle Venner i den kjære Fødeby.

Deres taknemlige, ærbødige

H. C. Andersen.

Til Odense Kommunalbestyrelse.

H. C. Andersens Dagbøger, 1867.

Torsdag 28 [*November.*] ..... Sendt Brev til Biskop Engelstoft at jeg først kom næste Onsdag. Middag hos Melchiors; lidt i Theatret til Maria Stuart[1]; en underlig vanvittig Frygt at Nogen vil myrde mig eller at i Odense Een eller anden vil forbittre min Fest, særligt ængstelig; Bladene tale om at Spaadommen „Odense vil illumineres"[2], nu skal opfyldes.

[1] Drama af Bjørnstjerne Bjørnson. — [2] Se M. L. E. S. 26 f. Spaadom af en klog Kone i Hospitalet.

H. C. Andersen til Engelstoft.

Kjøbenhavn den 28 November 1867.

Kjære Hr. Biskop Engelstoft!

Gjerne var jeg blevet ved min første Bestemmelse at komme til Dem førstkommende Mandag, men da jeg nu har faaet en Skrivelse fra Odense Kommunalbestyrelse og af den indbydes til Fredagen den 6 December, forekommer det mig at jeg ikke bør indtræffe saa mange Dage forud, jeg vil derfor tillade mig at bede Dem og Deres Frue om De ville see mig et Par Dage senere.

Jeg reiser da Tirsdag til Korsør og kommer Onsdag den 4 December til Odense med Iiltoget der nok indtræffer lidt efter Klokken 12. Jeg glæder mig meget til et Par Dages Ophold i Bispegaarden, jeg har saa levende der fornummet at jeg var velkommen. Med inderlig Hilsen til Deres Frue og hele Omgivelse

forbliver jeg

Deres taknemlig hengivne

H. C. Andersen.

Engelstoft til H. C. Andersen.

Odense Bispegd. d 30 Nov. 1867.

Kjære Hr Etatsraad!

Dersom De med Glæde imødeseer de kommende Festdage, er det visselig ikke mindre Tilfældet med os. De er jo Herre over Deres egen Tid, og derfor maa vi finde os i, at De har forandret Ankomsten til d 4de, saameget mere som det er jo conform med den til Festen bestemte Dag. Vi give

os ogsaa tilfreds, naar De saa vil forlænge Deres Ophold bag efter desto længere. I denne Henseende beder jeg Dem underkaste Dem vore Bestemmelser. Af disse tillader jeg mig at anbefale nogle faa til Deres gunstige Approbation. Man vil tage Dem fra mig om Løverdagen, og baade Gredsted[1] og Musikforeningen[2] gjør Krav paa Dem; jeg haaber, at De billiger, at den Aften bliver forbeholdt Musikforeningen, som vil indbyde Dem til at overvære en Concert. Derpaa foreslaaer jeg, at De ansætter Mandag til at læse i eller for Haandværkerforeningen[3]. Og saa kunne vi, naar De kommer, tale om videre Dispositioner.

Jeg venter Dem saaledes med Middagstoget Kl 12 til Frokost; det synes mig en ypperlig Plan at De vil ligge over i Korsøer.[4]

Lev vel! min Familie hilser venligst.

Deres hengivne

C. T. Engelstoft.

S. T.

Hr. Etatsraad Andersen

R. af D etc.

[1] Se Dagbog 7. Sept. 1866. — [2] Odense Musikforening stiftedes Januar 1866. — [3] Der skulde staa Haandværkerstiftelsen (Frederik VII's Stiftelse). — [4] Toget gik fra København tidlig om Morgenen (Kl. 6[40]), fra Korsør først ved Halvti-Tiden.

H. C. Andersens Dagbøger, 1867.

Onsdag d. 4 December. Fra Nyborg i første Klasse til Odense hvor jeg kom Klokken halv eet, Biskop Engelstoft og Skomager Gredsted tog mod mig, det var ikke bekjendt

i Byen at jeg kom i Dag med dette Tog; jeg kjørte hen i Bispegaarden fik ud til den for[r]este Gaard en stor Stue og ud til Haven et lille Sovekammer; spiist Frokost, geneert af Tandstumperne som gjøre ondt og de kunstige Overtænder, som ikke ville sidde fast. Hvilet en Times Tid. Til Middag var Hr. Excellencen Unsgaard, Provst Daugaard[1] [!], Borgemester Mourier, Lærerne Bang[2] og Nielsen, — Etatsraad Schlegel og Flere. Biskoppen udbragte min Skaal; jeg havde svært ved at tale da Overtænderne var løse; imidlertid læste jeg dog [et] Par Eventyr. Oberst Vaupell var især levende Tilhører.

Torsdag 5. I Nat sov jeg urolig, følte med eet stærke Gigtsmerter i Brystet, jeg blev lidt ængstelig. Klokken 9 kom jeg op; der var strax en Maler fra Aalborg med Frederik den 7des Portræt malet, som han ønskede skulde opstilles her i Bispegaarden og jeg skaffe ham en Indsamling paa, han behøvede 150 Rdlr., jeg forklarede ham hvilket forlegent Parti det var for mig som Gjest at begynde paa Indsamling og det endte da med at jeg subskribere[de] paa et Steentryk[3] af Billedet som skulde koste 2 Rdlr., jeg betalte, som alle de der havde betalt, strax Halvdelen. Nu kom en gammel Snedker Haugsted der sagde han havde gaaet i Skole med mig hos Carstensen[4], det var nu for nogle og 50 Aar siden, han meente dog jeg maatte huske ham; jeg forærede ham mit Portræt. Da jeg imorges gik fra Haarskjæreren traf jeg Borgemester Mourier som fulgte mig hjem. Senere gik jeg med Biskoppen til Mourier, hvor jeg kun traf Konen og hendes Søster[5] (Weilbach[6] er deres Broder). Gik saa til Politimester Kock, hvor Raadmand Petersen[7] og Mourier var; derpaa til Excellensen Unsgaard. Hjemme laae Brev fra en Odense Borger der bad om min Photographi, og fra en Photograph der ønsker at tage mit Portræt. Her i Bispegaarden havde vi stille Middag, nogle unge Piger, Frøknerne Hein[8], var her om Af-

tenen jeg læste et Par Eventyr for dem. Brev til Fru Melchior.

[1] Stiftsprovst A. K. Damgaard. — [2] Fejlhuskning for Kragh. — [3] Synes ikke at være udkommet (P. B. C. Westergaard). — [4] Fedder Carstens, jvf. M. L. E. S. 10 f. — [5] Sandsynligvis Nikoline Weilbach. — [6] Kunsthistorikeren Philip Weilbach. — [7] W. Petersen. — [8] Læge Heins fire Døtre Christiane, Hedevig, Marie og Ingeborg.

H. C. Andersen til W. Petersen.

Odense den 6 December 1867.

Kjære Hr. Grosserer Petersen!

Een af mine Skolekammerater, den eneste jeg ret erindrer, og som i Fattigskolen blev stillet til Exempel for os alle og siden har fortsat sin hæderlige Vei: Hr. Procurator Petersen var i dette Øieblik hos mig; han har ikke været istand til at faae en Billet til sig og sin Kone til Festmaaltidet; kan ikke min Bøn gjøre det mueligt, han er den eneste jeg erindrer fra Skoletiden.

Deres meget hengivne

H. C. Andersen.

Jeg tilføier, at han vil bringe en Hilsen fra Skoleaarene.

Engelstoft.

Uddrag af Odense Communalbestyrelses Forhandlinger for Aaret 1867.

Fællesmødet den 6te December Kl. 11 Form.

Communalbestyrelsen var samlet i den store Sal paa Raadhuset foran hvilket det borgerlige Jægercorps var op-

stillet som Æresvagt, for at overrække Digteren, Etatsraad H. C. Andersen Diplomet som Æresborger i Odense .....

Idet Borgermesteren i Communalbestyrelsens Navn overrakte Æresborgeren Diplomet, yttrede han:

„Hr. Etatsraad!

Odense Communalbestyrelse har ønsket at bringe Dem Deres Fødebyes Hyldest og dens Tak for de uforgængelige Skatte, hvormed De har beriget vort Fædreland.

Gjennem Deres Værker, Deres Sange og Eventyr har De løftet os ud over Hverdagslivets travle Færd ind i Fantasiens Rige, for at vi der kunde søge Glæde og Livsfriskhed til atter at tage fat paa vor daglige Syssel.

Besunget og beskrevet af Dem blev vort Fædreland med dets smilende Sletter, dets vilde Heder og det brusende Hav, der omgiver det, os endnu kjærere, og De vakte Følelser hos os, hvorfra vor Fædrelandskjærlighed sugede ny Næring.

Da de tunge Dage for Danmark kom, da Oprør og Krig truede det med Undergang, da var Deres fædrelandske Sange paa Alles Læber, De tolkede vor Sorg, vort Haab og vor Glæde, og vor Ungdom drog i Kampen styrket og løftet ved Digterens Ord.

Danmark regner Digteren Hans Christian Andersen blandt sine bedste Sønner og vi mindes med Stolthed, at det er her i Odense at De første Gang saa Dagens Lys.

Det er vor Paaskjønnelse af, hvad De har virket for vort Fædreland, det er vor Glæde over, at De ved Fødselen er knyttet til denne By, som vi have villet tolke ved den 15de forrige Maaned at vælge og kaare Dem til Æresborger i Odense".

(Her lod Borgermesteren Diplomet som Æresborger oplæse, hvorpaa han fortsatte:)

„Idet jeg nu overrækker Dem, Hr. Etatsraad, Diplomet

H. Lønborg fot.

Forsiden af Æresborgerdiplomet. Tegnet af Pietro Krohn.

som Æresborger i Odense, udtaler jeg det Haab, at den Velsignelse, som hidtil har fulgt Dem i Deres Manddoms Aar, fremdeles maa være med Dem, og at De endnu i mange Aar maa føie nye Skatte til dem, De alt har skjænket vort Fædreland".

Digteren H. C. Andersen svarede:

„Den store Æresbeviisning, som min Fødeby forunder mig, overvælder og løfter mig. Jeg maa tænke paa Øhlenschlægers Aladdin, der, da han ved den vidunderlige Lampe havde reist sit herlige Slot, traadte hen til Vinduet og sagde „Dernede gik jeg som en fattig Dreng". Ogsaa mig har Gud forundt en saadan Aandens Lampe, Poesien, og naar den lyste ud over Landene og man der glædede sig ved den og gav den Erkjendelse, sagde at den lyste fra Danmark, da bankede mit Hjerte i Glæde: jeg vidste at jeg i Hjemmet havde talrige Venner, og tilvisse i den By, hvor min Vugge stod, og denne giver mig paa denne Dag et saa hædrende Beviis paa sin Deeltagelse, forunder mig en Ære, saa overvældende stor, at jeg dybt bevæget kun kan sige Dem min hjertelige Tak".

Diplom som Æresborger i Odense for H. C. Andersen.

Communalbestyrelsen i Staden Odense gjør vitterligt:

I Betragtning af at Digteren Hans Christian Andersen har skjænket vort Fædreland uforgængelige Skatte og derved bidraget til at hæve dets Navn ogsaa blandt Fremmede, have vi valgt og kaaret ham til Æresborger i hans Fødeby Odense.

Til Vidnesbyrd herom udfærdiges dette Æresdiplom under vore Hænder og Stadens Segl.

Odense Raadhuus, den 15 November 1867.

L. Mourier *G. Koch* *A. Boesen* *Urban Hansen*
W. Petersen *Borch* *J. C. Dreyer* *S. Hempel* *P. Wich*
P. Petersen *Gustav Lotze* *J. Haugsted* *M. Prøvensen*
F. A. Schnakenburg *R. Petersen* *L. Bierfreund*
S. Brummer *P. H. Kragh* *F. Krag* *H. T. Helweg*
C. W. Jensen.

Haugsted

H. C. Andersens Dagbøger, 1867.

Fredag 6. [*December.*] Sov uroligt, men Tandhævelsen noget faldet, sendt Brev til Jette Collin. Jeg var oppe ½9, nu kom Barberen, derpaa Friseuren; jeg var temmelig benauet. Skolerne have Frihed i Dag for min Fest-Dags Skyld. Klokken henved elleve kom Borgemester *Mourier* og Politimester *Koch* og afhentede mig i Vogn, jeg havde hele Hæderssædet alene; der vaiede Flag. Borgerne i Uniform stode ud for Raadhuset, Musiken spillede min Vise „Jeg elsker Dig Danmark mit Fædreland"[1]. I Salen var min Buste reist med Grønt om; flere Hundred Mennesker var samlede, Mænd og Qvinder. Kommunalbestyrelsen hilsede mig og Mourier holdt en Tale, og overrakte mig Diplomet som Æresborger; jeg takkede men var næsten ved at segne, jeg saae Taarer i Manges Øine, før og efter bragtes mig ni Gange Hurra, af hele Forsamlingen. Klokken halv eet var jeg hjemme og fik

Besøg af flere af Kommunalbestyrelsen deribland en Søn af Peter Wick[2]. Der kom Lykønsknings Skrivelse til mig fra Melchior dernæst et Nummer af Dagbladet[3] der smukt udtalte sig om min Fest. Fra Reitzel[4] fik jeg to Exemplarer af Digtene og eet af Eventyrene. — Jeg er træt men anderledes freidig end imorges. Klokken 4 blev jeg afhentet af Politimester Koch til Raadhuset hvor der var dækket Bord over hele Salen, min Buste med Laurbærkrans og Danebrogs Flag og Blomster. Jeg havde Fru Mourier tilbords og paa venstre Side Fru Koch, ligeoverfor Mourier, Bispinden og gamle Exellense Holstein til Langesø. Petersen[5] udbragte min Skaal jeg svarede; prægtigt ungdomsfrisk talte den unge Lærer, Kateket Møller, Henrichsen[6] og Etatsraad S — — — — [!][7] udbragte humoristiske Skaaler; jeg har det samlet nu i Avisen[8] der kom mange Telegrammer fra Studenterforeningen, fra Arbeiderforeningen i Slagelse, fra Stege, Hjørring, Aalborg og kjøbenhavnske Venner og efter Bordet indtraf et Telegram fra *Kongen* med Lykønskning fra mig og hans Familie [!], det blev modtaget med stor Jubel af hele Forsamlingen. Nu kom Børnene og dandsede om mig, jeg læste „Hvad Fatter gjør"[9], og derpaa „Sommerfuglen"[10] under denne blev stor Uro i den anden Ende af Salen, Fakkeltoget kom, en Deputation fra Arbeider og Industriforeningen[11] helsede [!] paa mig, og nu maatte jeg ved aabent Vindue høre Sangen: smukt tog Haandværkernes Faner sig ud mellem de lysende Fakler, jeg fik Hurra 9 Gange; jeg sagde et Par Ord og saa begyndte igjen Børne[ne]s Dands. Hele Byen har flagget i Dag, Klokken 10 træt, men glad kom jeg hjem, men kunde ikke sove; jeg hørte ikke fra Collins eller Drevsen, de som betragtes for mine Nærmeste, Bloch faldt det heller ikke ind, derimod Robert Watt.

[1] „I Danmark er jeg født". Dagbladet „Fædrelandet" 3. Maj 1850. — [2] Peter Jørgen Wich. — [3] Københavnsk Avis, oprettet 1851, indtil 1872 redigeret

af C. St. A. Bille. — [4] Forlæggerfirmaet C. A. Reitzel. Indehavere i 1867 Theodor og Carl Reitzel. — [5] W. Petersen. — [6] Rektor Henrichsen. — [7] De ikke nævnte Talere var Engelstoft, Koch,O berst Vaupell, Stiftsprovst Svitzer, Kancelliraad Petersen, Unsgaard. — [8] M. L. E. II S. 167 ff. — [9] Nye Eventyr og Historier, anden Række 1861. — [10] Folkekalender for Danmark 1861. — [11] Først 1871 fik Odense en Arbejderforening; men 1857 stiftedes en Haadværkerforening og 1858 en Industriforening, som 1862 sloges sammen til Haandværker- og Industriforeningen.

Telegram fra Kong Christian IX til H. C. Andersen.

Telegraphstation Odense. Telegram No. 20.

Indleveret i Bernstorf den 6/12 1867 6 T. 30 M. Efterm.

Etatsraad Andersen

Odense

Til den Dem idag beviste Udmærkelse af Deres Fødebyes Medborgere bevidner jeg og min Familie vor oprigtigste Lykønskning.

Christian R.

H. C. Andersens Dagbøger, 1867.

Løverdag 7. [*December.*] Sendt Brev til Kongen til Studenterforeningen og til Haandværkerforeningen i Slagelse (den kjøbenhavnske har ikke tænkt paa mig). Det har stormet inat, Sneen fyger, en stor Deel Tiggere, den sidste en fuld Mand. Besøgte Skomager Gredsted, der synes at staa sig godt, Redaktørerne Dreier og Lavridsen samt Frøken Susanne Bunkeflod[1]. Middag hos Etatsraad Mourier, jeg havde Fruen tilbords, min Skaal blev udbragt, det var en smuk Middag, Formanden for Musikforeningen Tandlæge Jensen og Kjøbmand — — — —[2] [!] kom halv otte og hentede mig til den elegant oplyste Raadhuus Sal, hvor der var en Hædersplads

for mig, jeg sad mellem alle Damerne og havde som Herrer her om mig kun Unsgaard, Koch, Mourier og Bispen, Konserten[3] begyndte med en Sang til mig, senere sang de firstemmig „Jeg elsker dig Danmark" — to unge Polakker — — — —[4] [!] traadte op og spillede. Violin; Klokken

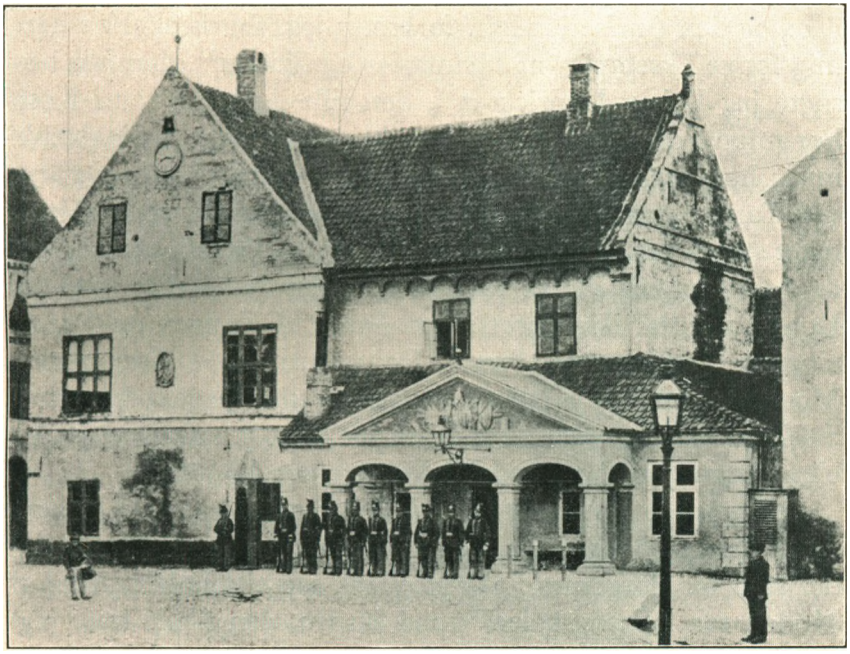

Odense gamle Raadhus.

blev over 10 før Konserten var ude og over 12 før jeg laae i min Seng. —

Søndag 8. Det fryser skrapt og Sneen ligger udenfor. Læst i Fædrelandet[5] Telegram om min Odensefest igaar Aftes stod Referat i de to fyenske Aviser[6]. Sendt Brev til Robert Watt og en fyensk Avis til Henriques. Besøgt Enken Fru *Rosenberg*[7], V. Petersen, Scholten, Tandlæge Jensen, Skrædder *Wick,* nette Børn, Sønnen[8] har været sammen med mig i

Paris ved min Fest der i Foraaret[9]. Gik til Købmand Snakkenborg. Klokken 4 Middag med Bispen, hos Provst Damgaard (hvem jeg i Formiddags hørte i St. Knuds Kirke, der var meget koldt, jeg sad i Bispens Stol) før Kirkegang besøgte jeg en Student fra mit Aar Sørensen[10], fordrevet Slesviger, han vilde endelig jeg skulde huske ham jeg kunde det ikke, og den Anelse jeg har, forkaster jeg, thi da skylder han mig for et Eksemplar af Phantasier og Skizzer[11], derefter besøgte jeg Enken Henricksen[12], den lille Ane der var i Kost hos mine Forældre og som jeg ikke vilde ligge i Slagbænk med; hun var nu i en Stiftelse; saa ret velklædt ud og græd ved Tanken om mit Livs Fremgang, hun havde ved Fakkeltoget staaet paa Gaden og talt med andre Gamle om mig og de havde grædt thi de saae at jeg blev behandlet som en Konge, der var ikke gjort større Stads af Kongen og Dronningen, Middag hos Provst Damgaard, med Borgmester Mourier og Frue. Klokken 8 var her i Bispegaarden stort Selskab, 100 Personer; jeg læste for dem 5 a 6 Eventyr, vi blev sammen til henimod Klokken to om Natten.

Mandag 9. Kom sent op, fik Besøg af en gammel Fisker, sendt Brev til Frøken *Hallager*. Gik til Brandmajor Petersen, der stod for Borgernes Fakkeltog, gik saa til Skoleinspekteur Møller, saa i Fattigskolen[13] med Bispen, den Skole hvor jeg selv havde gaaet som Dreng, jeg hørte Eksamination i Geographi, gik saa til Kommunens forskjellige[14]. Urban Hansen, Jensen[15], Brummer, og Bierfreund. Besøgte de to gamle Jomfruer Wagner[16], dernæst hos Mølleren Krag. — Stille Middag hos Biskoppen. Besøg af Zick[17], læste om Aftenen Gudfaders Billedbog[18], stormfuldt Veir tilaften.

Tirsdag 10. Tøveir. Besøg af Gredsted. Kjørte med Bispen til Besøg i Lahns Stiftelse[19]. Der blev holdt en særdeles smuk Tale af Skoleinspecteur Møller i samme blev ogsaa jeg berørt mellem mærkværdige danske Personer. Gik derpaa ud

til Besøg og Afsked hos Prøvensen, Unsgaard, Kock, Boesen, Provst Damgaard, Apotheker Lotze og ligesaa Steenbuch, Søcapitain Helveg Etatsraad Schlegel og Borgemester *Mourier,* hvis Frue, ligesom ogsaa Fru Kock fik hver et Eksemplar af mine „kjendte og glemte Digte"[20]. Jeg var dernæst hos Fru Bertelsen[21], som nu var gammel og døv. Jeg hørte at Kjøbmand Petersen[22], Gersons Svigerfader, der er i Kommunen, var den eneste af disse som ikke havde deltaget og ikke underskrevet, Datteren[23] var vred fordi der ikke var gjort af hendes Forlovede Gerson, hvem hun som Digter satte saa høit og Gerson havde her i Bispegaarden ved sit Besøg herover nyligt yttret sig mod den paatænkte Stads, men var af Biskoppen blevet tilrette vist, og da straks var blevet stille. Stille Middag hjemme til Aften var her Provst Damgaard og Kone, samt Skoleinspecteur Møller og Moder. Brev fra Fru Melchior. Skrevet Brev til Fru Melchior og Fru Collin.

Onsdag 11. Smukt Solskinsveir. Gik til Smedemester Petersen, Adjunkt Nielsen, Overlærer Kragh og Hr Faber[24]. Besøgte mit Barndomshjem der ejes af Skrædder Schmidt, Gaarden var temmelig den samme kun Baghuset stillet midt i Gaarden, et Par Stikkelsbærbuske var vist endnu fra min Barndom. Brændevinsbrænder Hagenau bragte mig et Digt. Selv skrev jeg paa mit Portræt til Fru Engelstoft:

De gav mig et Hjem
med Solskin rigt,
saa Takken gror frem
i et fattigt Digt.
Den gror i Aaringer og Dage
— Mit Billed jeg lader tilbage.[25]

Gik med Bispen ud til Professor Henrichsen, saae Latinskolen[26] og Gymnastiksalen, hvor den halve Deel af øverste

Klasse var. Besøgte Redacteur Dreyer og Byens eleganteste Kjøbmand — — —[27] [!], hvis Boutik[28] ser ud som i Paris med eet stort Glas til Vindue. Hjemme havde Kochs været og bragt mig deres Portraitkort. Glemt at besøge een af Communalbestyrelsen — — — — skrev ham til ogsaa glemt Chefen for Borgerchoret[29]. Klokken lidt efter fire kjørte jeg med Bispens og Bispinden forud havde Borgmesteren for sin Kone bragt mig en smuk Bouquet med Roser i. Der var Folk ved Vinduerne da vi kjørte, Mængden strømmede ud til Banegaarden der blev aldeles fuldt, jeg gik om og hilsede paa mange Venner og Veninder, da Toget kom og jeg var i Vognen, Etatsraad Koch bar mit Tøi, holdt Borgemester Mourier en Afskeds Tale, jeg sagde Levvel, og nu brusede jeg afsted under rungende Hurraraab, i Vognen med mig var en Franskmand .....

[1] Datter af den i M. L. E., S. 17 ff. omtalte Præsteenke Maria Bunkeflod. — [2] Købmand Chr. Andersen. — [3] Se Chr. M. K. Petersen: Odense Musikforening 1916 S. 50—51. — [4] Brødrene Schloming. Se Odense Musikforening, S. 56. — [5] Dagblad. Carl Ploug ansvarshavende Redaktør 1841—81. — [6] Fyens Stiftstidende (Redaktør Jørgen Christian Dreyer) og Fyens Avis (Redaktør J. Lauritsen). — [7] Sophie Christine Elisabeth Rosenberg, Datter af Solodanser Dahlén (M. L. E. S. 42 f.) og Enke efter Oberst i Vejkorpset Gottfried Rosenberg boede i Odense hos sin Datter Elisabeth, Enke efter Møller Andreas Krag, Odense. — [8] Skræddersvend Edouard Herløw Wich. — [9] Fest i Skandinavisk Forening til Ære for A., da han i April—Maj 1867 første Gang besøgte Verdensudstillingen i Paris. — [10] Sandsynligvis Jens Høst Sørensen, født paa Gudumlund ved Aalborg, Søn af Administrator Jens Sørensen. Dimitteret fra Nyborg Latinskole 1828, i 1864 Toldoppebørselskontrolør paa Nordstrand og derefter bosat i Odense sammen med sin Moder. — [11] Udkom paa A.'s eget Forlag Januar 1831. — [12] Se Indledningen S. 12 f. — [13] Overgade 19 ved Pogestræde. — [14] Kommunalbestyrelsens forskellige Medlemmer. — [15] Vinhandler C. W. Jensen. — [16] Tvillingsøstrene Jeanette og Henriette Wagner, født i Odense den 15. Januar 1804 som Døtre af den jødiske Handelsmand Philip Hartvig Wagner og Hustru Amalie, født Heilbuth. P. H. Wagner havde i Februar 1794 faaet Tilladelse til at nedsætte sig i Odense. (Meddelt af Bibliotekar Joseph Fischer). — [17] Overlærer Sick. — [18] Udkom først Januar 1868 (se Brev af 24. Jan. 1868). — [19] Stiftet af Handskemager Johan Matthias Lahn (1728—1802) „til fattige og nødlidende Børns Underholdning og Lærdom". — [20] C. A. Reitzels Forlag 1867. — [21] Sandsynligvis Caroline Frederikke Bertelsen, Datter af Bøssemager og Værkmester paa Kronborg Geværfabrik Thielemann Ridiger; hun var født

i Tikøb 1790 og blev gift med Kammertjener hos Prins Frederik Carl Christian (Frederik VII), f. 1793 død 1836. — [22] Købmand Peter Holger Petersen. — [23] Christine Marie Petersen. — [24] Adjunkt Faber. — [25] Lidt forskelligt fra Verset paa Fotografiet. Se Odense Bys Bog om H. C. A. S. 80. — [26] Nuværende Posthus i Lille Graabrødrestrædre, Latinskole 1846—94. — [27] L. B. Jürgensen. — [28] Billede i J. Lauritsen: Odense og nærmeste Omegn.

Engelstoft til Edv. Collin.

Odense Bispegd. d. 11 Dec. 1867.

Kjære Ven!

Indlagt sender jeg Dig de meget tilfredsstillende Besvarelser, som virkelig have været i Kjøbenhavn eengang, men bleve i min Lomme, fordi jeg i de 4 Dage jeg var der, ikke naaede over Kongens Nytorv og dog hver Dag havde den Hensigt at besøge Dig og Din Kone. Nu er det, som om jeg havde været Dig og hende nærmere formedelst vor kjære fælleds Ven, som idag er reist fra os til Eder; derfor skal det nu ogsaa komme og ledsages af den venskabelige Hilsen, som han mundtlig vil gjentage. Han vil berette, at vi leve vel, ligesom han glædede os med lige Efterretninger fra Dit Huus. Det har været deilige Dage for os, og jeg har med stor Glæde været Vidne til den Modtagelse, han her har faaet af Byen og hver Mand af alle Stænder.

Vi have ret lært at elske ham som Menneske, og jeg har nu Erfaringens Vidnesbyrd for hvad jeg før kun maatte tænke mig, at der i hans Aand og Hjerte boer den elskeligste Personlighed ved Siden af den rige poetiske Fylde.

Lev vel! Hils Din Kone fra den gamle Ven og hans Kone. Gid vi dog snart kunde sees enten her eller der.

Din hengivne

C. T. Engelstoft.

H. C. Andersen til Engelstoft.

Kjøbenhavn den 12 December 1867.

Kjære Hr. Biskop Engelstoft.

Kun et Par Ord idag, men de sige Dem, Deres Frue og hele Omgivelse min gjentagne hjertelige Tak for de uforglemmelige Dage[1] jeg tilbragte i Deres Huus. Hils mine Venner, siig hver De taler til om mig hvor glad og taknemlig jeg er! Hjemreisen gik godt, Søen var næsten blikstille, jeg blev imidlertid nede i Kahytten og da jeg saa var i Vognen ved Korsøer, gik det hurtigt afsted, halv elleve naaede jeg Kjøbenhavn, hvor Etatsraad Collin og hans Søn[2] modtog mig. Min Stue[3] var deilig varm Bordet dækket og smukke Blomster sendte mig fra Fru Melchior. Der er jeg idag til Middag og træffer nok en stor Deel af mine Venner. Jeg har modtaget mange Besøg i Dag, Tiden flyver, jeg kan, som sagt, kun skrive disse faae Ord, snart hører De igjen fra mig.

Deres taknemlig hengivne

H. C. Andersen.

[1] 4.—11. December. — [2] Jonas Collin. — [3] Paa Hjørnet af Lille Kongensgade og Kongens Nytorv (Frk. Hallager).

H. C. Andersen til Engelstoft.

Kjøbenhavn den 17 December 1867.

Kjære Hr Biskop Engelstoft!

Med hver Dag som gaaer varmer det mere op i mit Hjerte, Erindringen om de deilige Festdage i den kjære Fødeby fylde og løfte mig. Derovre var jeg aldeles overvældet, betaget, ja legemlig træt! nu lyser al den Godhed man viiste mig, al den forunderlige Tid, hele det Usædvanlige,

maaskee Høidepunktet i mit Livs Lykke, saa deiligt og stort for mig. Tak for det Meget De og Deres Hustru bidrog dertil, det lykkelige Hjem De aabnede mig. Bring mine mange Venner min taknemlige Hilsen; selv skriver jeg i Ugens løb til Borgemester Mourier og til den kjære Etatsraad Koch. Igaar sendte jeg mit Portræt med Hilsen til Hr Schmidt, Chefen for Borger-Choret[1], hvem jeg, før Afreisen ikke fik sagt Goddag. Mine Digte har jeg sendt til Overlærer Strøm, jeg vil haabe de ere komne i hans Hænder, jeg vidste ikke hans Adresse, veed ikke heller ret hans Embeds-Stilling. Vær saa venlig at gjøre mig opmærksom paa om der endnu er Noget glemt jeg burde bringe min Tak. Jeg var strax i Fredags hos Kongen, der modtog mig, som altid, saa hjerteligt og naadigt; han sagde at han og hans Familie havde tænkt paa mig og talt om mig paa min Festdag. Hvor er han dog ædel og hjertensgod. Jeg sender snart de belovede Portrætkort, men har dem endnu ikke i Dag. Vinteren tager til, jeg opgiver at tage paa Landet, man venter mig paa Basnæs, men jeg har endnu jevnlig Tandpine og en Deel Gigt i Ryggen, det er derfor klogest at blive i Ro til Sneen smelter og Foraars Solen skinner. Glæd mig ved Lejlighed med et lille Brev og send hele Deres Omgivelse min hjertelige Hilsen.

Deres taknemlig hengivne

H. C. Andersen.

[1] Fejlhuskning. Chefen hed H. F. Bruun.

Engelstoft til H. C. Andersen.

Odense Bispegaard d. 21 Dec. 1867.

Kjære gode Hr. Etatsraad!

Dersom De vidste, hvor uafladelig De er i vore Tanker og Samtaler, vilde De endnu mindre kunne forstaa, at jeg

først nu vender Ordet til Dem, ialtfald ikke forstaae det saa godt, som naar De tillige vidste, at jeg har været flere Dage borte paa Jubilæumsreise i Assensegnen og belavet mig paa en Reise til Øen Strynø, hvilken dog den overvættes strænge Vinter nu har gjort umulig.

Mit første Ord kan ikke være Andet end Tak og atter Tak for de skjønne og glade Dage, vi oplevede sammen, og naar jeg overtænker Udbyttet af dem alle, standser min Tanke stedse som ved det Bedste, ved det elskelige Billede af Dem selv, som nu er saa levende indskrevet i vore Hjerter. Deres synlige Billede (og efter Deres venlige Løfte: Billeder) ere vistnok just derfor ogsaa dobbelt kjære Minder, og i det yndige Digt De paaskrev min Kones, have vi Aand og Skikkelse forenede. Ja, Tak for Meget, høitærede kjære Ven! og ogsaa for de tvende Breve, jeg allerede har modtaget. Naar De nu i roligere Dage gjennemføler Betydningen af det Hele, som her var Hovedsagen, forstaaer jeg med Glæde, at det maa bevæge Dem; vor Ven Collin, som modtog Dem paa Jernbanen, har ret tilfulde forstaaet det, hvad jeg seer af et Brev fra ham den næste Dag, og som han, troer jeg ogsaa, at Alle, alle Deres Landsmænd vil glæde sig over, at Byen gjorde hvad der var baade naturligt og ret. Her er kun een Mening om, at Alt hvad der skete, var rigtig tænkt og godt udført, saaat dette er af de sjeldne Tilfælde, hvor ikke den mindste Critik over Noget lader sig høre. Tvertimod føle Mange som jeg, at netop en Hylding, der vises Aanden, i vore Dage er dobbelt skjøn og velgjørende.

Deres Besøg i Byen have ogsaa overalt efterladt sig Minder, ved hvilke man glæder sig, og jeg kan ikke nævne Nogen eller Noget, der skulde være glemt eller forsømt. Deres Sendelse til den Mand, De i det sidste Brev kalder Schmidt, Politicorpsets Chef, satte mig i nogen Uro, da han hedder Capitain Bruun; men enten nu Feilen blot ligger i Brevet eller har været tilstede i Adressen, saa har jeg forhørt mig

om Sagen og erfaret, at Portrait og Brev er kommen i de rette Hænder. Det samme gjælder Sendelsen til Strøm — han er kun Adjunct — ham vil De imidlertid vistnok fremfor Alle besøge, naar De kommer igjen; thi han er en ikke ubegavet Digter[1], som De ogsaa vil have hørt ved denne Leilighed.

Med Mourier og Koch har jeg været ofte samlet i denne Tid, og i alle Kredse ere de andersenske Dage det store Æmne. Alle føle, at det var rigtigt, at De ikke læste dennegang for Haandværkerstiftelsen, og i det Hele, at det blev ved de tre Dages forskjelligartede Fest, og de to sidste Dage anvendtes til Besøgene. Derimod ser vi med Glæde en saadan Læsning imøde til Foraaret, og naar De nu maa have en behagelig og god Vinter i Hovedstaden, vil Fødestavnen nu dobbelt glad modtage Dem som sin egen nu personlig nærmere bekjendte Borger. Min Kone og vi alle haabe, at De da ogsaa vil søge det private Hjem i Bispegaarden, som De gav os foreløbigt Haab om: nu kjender De Terrainet fuldstændigt. Min Familie har det, som da De var her, kun at een af Smaapigerne idag har meldt sig med Skoldkopper. Peder[2], som var henrykt over, at De besøgte ham paa hans Leie, er nu fuldstændig helbredet. Alle have travlt til den store Aften, der ogsaa skal bringe os de kjøbenhavnske Sønner[3] til Hjemmet.

De gjør vel i at blive i Byen i den haarde Kulde, og jeg vil ønske, at al Rest af Tandpine og Gigt maa have forladt Dem, at De kan have en glædelig Juul, som af ganske Hjerte ønskes Dem af mig og alle Mine, som sende Dem de varmeste Hilsener.

Deres hengivne

C. T. Engelstoft.

S. T.

Hr Etatsraad H. C. Andersen

R. af D. DbgMd

[1] Havde til Raadhusfesten d. 6. Decbr. skrevet Sangen „Saa er Svanen da nu svævet hid" og til Musikforeningsfesten d. 7. Decbr. „Fra evig Tid er knyttet" (M. L. E. II, S. 171 f.). — [2] Peder Thorning Engelstoft 17 Aar gl. — [3] Sønnerne Lauritz og Frantz studerede henholdsvis Jura og Theologi i København.

H. C. Andersen til Mourier.

Kjøbenhavn den 26 December 1867.

Kjære Hr. Justitsraad!

Endnu engang hjertelig Tak for al Deres Velvillie og Godhed mod mig paa de uforglemmelige Dage i Fødebyen. Da Banetoget foer afsted og det sidste Hurra lød, gik det først ret op for mig alt det Store og Smukke Gud havde forundt mig, jeg var under Festlighederne saa betaget, saa overvældet at jeg ikke rummede det saaledes som nu. Tak for den Hjertelighed De kom mig imøde med, Tak for de glade Timer i Deres gjestfrie Huus. Siig Deres elskværdige Frue og Deres Svigerinde, at jeg taknemlig erindrer Deres Velvillie og Deeltagelse. Strax da jeg kom til Kjøbenhavn var jeg hos Kongen og Kronprindsen, de yttrede sig saa hjertelige og deeltagende. Det er endnu som fornam jeg en Fest-Luftning fra Fødebyen, daglig hilse Folk mig og trykke min Haand, udtale saa naturligt og varmt deres Glæde over min Hæder og rose Odense og mine Medborgere der. Det Hele synes overalt at være blevet opfattet med Hjertet. Alt dette tør jeg jo nok i et aldeles privat Brev som dette, nedskrive. Jeg føler mig glad og opløftet; nu skulde egentligt mit Livs Eventyr slutte, thi det har baaret sin smukkeste Blomst. Guds Villie skee; han lade mig aldrig glemme hvilket Overmaal af Lykke der blev mig givet. I Foraaret kommer jeg igjen til Fødebyen, og skal da gjensee de Mange jeg har faaet kjær og af hvilke Flere, haaber jeg, ville bevare deres Hjertelag for mig. Jeg haaber da ogsaa at føle mig vel og istand til at læse for Arbeiderfor-

eningen[1], og er Raadhuussalen for stor[2] til at holde Foredrag i, saa har man vel et mindre Sted hvor jeg da gjerne, om det ønskes, læser to Gange. Bring Deres Frue og hendes Søster min hjertelige ærbødige Hilsen og ligesaa de af mine Venner og Veninder De seer. Glædelig Juul, et godt og velsignet Nytaar!

Deres taknemlig hengivne

H. C. Andersen.

[1] Der menes Haandværkerstiftelsen. — [2] Ca. 32 Meter lang og 10 Meter bred.

H. C. Andersen til Engelstoft.

Kjøbenhavn den 24 Jan: 1868

Kjære Hr Biskop Engelstoft!

Allerede tidligere skulde de belovede Portræt-Kort være sendt, men jeg var ikke tilfreds med alle og da jeg har lovet et Par af vore bedste Photographer at sidde for dem og jeg da fik bedre udsatte jeg det med Afsendelsen; min Tid har imidlertid været saa optaget, Veiret ofte ikke lyst nok, saa at der ikke er blevet Noget af Portraitteringen. Jeg vil imidlertid nu ikke længer udsætte det med at skrive, da jeg længes efter at De og Deres Frue have Sort paa Hvidt for at de stadigt ere i min Tanke, at jeg just nu nyder stille godt af den deilige Tid jeg havde i Fødebyen. Jeg har skrevet Borgermester Mourier til, ligesaa den fortræffelige Etatsraad Koch der strax glædede mig med et meget hjerteligt Brev[1]. Jeg har givet „Gudfaders Billedbog„[2] til illustrerede Tidende[3]; isøndags stod Begyndelsen, næste Søndag følger Fortsættelsen, der da sluttes i det efterfølgende Nummer.

Flere Gange har jeg skrevet denne lille Skildring om for at faae den kort, klar og klangfuld; jeg veed ikke hvilken Fornøielse jeg faaer der af. Jeg har begyndt nu at nedskrive nogle Erindringer fra Ingemann og hans Hustrues Hjem[4]. Hun gik da fra os[5]! Hendes inderligste Ønske er blevet opfyldt: at samles med ham som var hendes største Deel af denne Verden. Hun sov stille hen uden Smerte, skrev Professor Rothe til mig. Jeg havde saa gjerne iforgaars været med i Sorø til Begravelse, men den tidlige Morgenreise i dette omskiftelige Veir og strax derpaa Opholdet i den kolde Kirke, afskrækkede mig; jeg skrev imidlertid til *Rothe,* ligesom ogsaa til den Dame der i den sidste Tid havde pleiet Fru Ingemann[6], jeg skrev til den gamle Pige Sophie[7] der ret, med hele sin Sjæl, i Troskab hang ved den kjære Madmoder, og saaledes troede jeg at lette det Tryk jeg fornam ved ikke at komme der. Igaar bragte Hr Schorn mig Hilsener derude fra, han havde været med ved Jordefærden og fortalte mig ved den et af disse Træk, som jeg kalder Tilfældets Poesi. Der er en lille Fugl, jeg veed ikke Navnet, Ingemann har i eet af sine Digte omtalt den, idet Lyden den udstøder af Bønderne forstaaes som om den sang: „Slid Tid[8]!" Ingemann har nok ladet den synge „Giv Tid[9]". Ved Jordefærden tydede Præsten[10] hen der paa i sin Tale, og underlig nok, i samme Øieblik sang Fuglen fra et Træ ved Graven sit qvidrende: „Giv Tid!" der vare Flere som lagde Mærke dertil.

Vinteren er nu igjen stærkt taget fat, imorges frøs det her 10 Grader! jeg længes efter Vaaren og vil Gud, flyver jeg afsted og ud over Odense, da haaber jeg vi sees. Fem Photographi-Portretter, saa gode som jeg har dem, ligge her i Brevet; faaer jeg dem bedre senere, da kunne vi bytte om igjen. Hils paa det hjerteligste Deres elskværdige Kone og hele Kreds. Taler De med Etatsraad Koch, Domprovsten[11] eller Borgermesteren da hils fra mig. Hils hver som venligt har mig

i Tanke og taler til Dem derom. Den smukke uforglemmelige Fest i Odense er med Deeltagelse blevet omtalt i flere af Udlandets Blade.

Deres taknemlig hengivne

H. C. Andersen.

[1] Findes ikke i det kgl. Bibliotek. — [2] Oplæst i Odense Bispegaard 9. Dec. 1867. — [3] Ugeblad, der begyndte at udkomme 1859. — [4] Pennetegninger og Rejseskizzer. 1868. — [5] Døde 15. Januar 1868. — [6] Vistnok Præsteenken Fru Tidemand. — [7] Sophie Rasmussen. — [8] Musvitten (Parus major) synger „Slid din Tid". Severin Petersen: Vore Sangfugle, 2. Opl. 1890, S. 97. — [9] Andet Vers af „I Sne staar Urt og Busk i Skjul". — [10] H. C. Glahn. — [11] Stiftsprovst Damgaard.

Engelstoft til H. C. Andersen.

Odense d 13 Febr. 1868

Kjære Hr. Etatsraad!

Deres Brev og Sendelse har vakt stor Glæde her i Huset, og det er mange hjertelige Taksigelser, jeg har at bringe Dem baade for de altid kjære Portraiter og for de smukke Tanker, af hvilke de vare ledsagede. Vi besidde Dem nu i en Mangfoldighed af Billeder, og medens et kan have et Fortrin, et andet et andet, tiltale de os alle i een Grundtone af kjær og venlig Erindring og fornye idelig Længselen efter Originalen, i hvis Liv og Aand det virkelige Billede foresvæver os alle. Det har ogsaa været som en kjær Reminiscens fra skjønne Dage, naar vi have læst Deres Gudfaders Billedbog; jeg har nu Intet at anmærke mere og finder det at være en tiltalende Ide og meget smukt udført; men jeg glæder mig dog mere ved den Nydelse, den yder Andre, for hvem maaske Historien er mindre præsent; thi De har den Tilfredsstillelse

af dette Digt eller denne Skildring, at den modtages med levende Interesse — og skeer det her ude i Provindserne, maa det vel endnu langt mere være Tilfældet i selve Kjøbenhavn.[1]

Nu stunder jo Foraaret til, og med det imødesee vi forhaabentlig atter glade Dage, dersom De vil tage Bolig som sidst i vort Huus og i en Familiekreds, der saa inderlig vil glæde sig derved. Den objective Side af Sagen[2] overlader jeg til Andre og Dem selv, og jeg seer det meest fra den subjective Side som et Besøg, hvortil vi glæde os her. Jeg indskrænker mig derfor til at meddele, at vi og jeg have Udsigt til at være hjemme ei blot hele Marts, men ogsaa det Meste af April, nemlig med Undtagelse af Paaskeugerne, og den eneste Vanskelighed, der for Øieblikket er tilstede, i et alvorligt Sygdomstilfælde i vort tjenende Personale, vil forhaabentlig være hævet i Løbet af et Par Uger. Det maa væsentlig være Deres egen Plan for Sommerreiser, der bestemmer Deres Valg af Tiden: et tidligt Foraar bebudes herovre af mange Tegn.

De vil finde (forhaabentlig) Alt i vor gode By som forrige Gang, da her ingen Forandringer ere foregaaede i Familierne. Fru Schlegel er omsider bleven helbredet, men er dog svag endnu. Fuldmægtig Haugsted (hos Mourier) er bleven forlovet med Raadmand Holbecks Datter.

Min Kone og jeg have nylig tilbragt nogle Dage hos vor gifte Datter[3] og havt den Glæde at finde hende meget raskere end hidtil. Peder, som laae, da De reiste, kom sig snart, og en gjennemgaaende Skoldkoppe-Epidemie, som har berørt de fleste af Ungdommen, er forlængst forbi og let forvunden.

Vi ere altsaa nu kun i glædelig Forventning og haabe, at Deres Befindende og Reiseplan maa stemme med de Ønsker,

som her brænde. Mit hele Huus sender Dem Alles venligste Hilsen, særlig min Kone og

Deres hengivne

C. T. Engelstoft.

S. T.

Hr. Etatsraad Andersen.

[1] Gudfaders Billedbog skildrer „Kjøbenhavns Liv og Levned seet ved Tran og Gas". — [2] Ordningen af Oplæsning til Fordel for Frederik VII's Stiftelse. — [3] Paa Juulskov, Kullerup S., Vindinge H. Svendborg Amt hos Datteren Ingeborg Marie, gift med Godsejer H. P. Langkilde.

H. C. Andersen til Engelstoft.

Kjøbenhavn den 16 Marts 1868.

Kjære Hr Biskop Engelstoft!

Tak for Deres hjertelige Brev og den fornyede Indbydelse at boe hos Dem naar jeg i Foraaret fløi lidt ud fra Kjøbenhavn. Jeg længes nu efter at komme afsted, en bosiddende Ven i Holland[1] har bedt mig komme til sig og blive der en Tid, jeg har Lyst dertil dog endnu større Lyst til at flyve lidt ned i syd Frankerige, men skeer det, da maa jeg skynde mig før der bliver for varmt. Som første Udflugt ligger imidlertid Besøget i min kjære Fødeby, for at være et Par Dage sammen med Vennerne og tillige indløse mit givne Løfte at læse for Arbeiderforeningen[2]. Min Fødsels Dag[3] og et Par Dage efter den bliver jeg i Kjøbenhavn, det har altid været Bestemmelsen, da vilde jeg i Begyndelsen af Maaneden taget til Odense, men Deres venlige Brev siger mig at De og Deres

Familie ikke er der i Paaske-Ugen[4], altsaa kommer jeg ikke før den er forbi; siig mig om det er den stille Uge, De kalder Paaske-Ugen eller Ugen derpaa i hvilken Paaske indtræffer. Siig mig hvilken Dato De tidligst er igjen i Bispegaarden og glæd mig *før* Udgangen af denne Maaned med Underretning herom, derefter lægger jeg min Reiseplan og skriver til Vennerne i Udlandet som vente mig. Jeg vilde ogsaa gjerne vide hvorledes Dagene stille sig i April til Oplæsningen og hvor denne skal holdes; Raadhussalen er mig for stor, jeg foreslaaer et mindre Locale og helst at læse ved Dagslys, hvorved De ogsaa bespares Belysningen; jeg er villig til at læse to Gange; ligger der nu Hindringer iveien fra de kjære odenseiske Venners Side og de hellere ønskede at jeg kom paa en senere Tid, da vil jeg indtræffe paa *Hjemreisen,* som jeg antager allerede er i Juni. Vær saa elskværdig at give mig Besked herom. Helst fløi jeg strax ud for snarest at naae Foraaret, men det er et givet Ord paa *Udfarten* at gjæste Odense og *jeg forandrer altsaa ikke Bestemmelsen* uden at det for Arbeiderforeningen stillede sig heldigere i Juni.

I denne Vinter har jeg ikke læst hverken i Arbeider-[5] eller Studenterforeningen, jeg frygtede for mine Tænder og min Udtale, igaar Middags læste jeg endelig og det var i Musikconservatoriet[6] [!] og det gik saa heldigt at jeg igjen har faaet Mod til at holde Foredrag, kun, som sagt, i eet ikke for stort Locale som Odense Raadhuussal er. Aviserne meddeler jo daglig alle Nyheder, jeg vil altsaa ikke gjentage Dags-konversationens Themaer, kun med Hensyn til Thrymsqviden[7] tilføie at Hartmanns Musik er af en langt større Betydenhed end Bladene endnu have fremhævet; jeg har nu hørt Musiken 12 Gange. Balletten er hver Gang givet for udsolgt Hus. „Faust"[8] ligesom „den Stumme"[9] giver ogsaa „udsolgt", saa at Theatret har iaar eet af sine „fede Aar". Bring Deres Frue og Børn min hjerteligste Hilsen ligesaa Politime-

steren, Borgemesteren og de mange andre elskværdige Venner. Hilsen fra Collins.

Deres hjerteligt hengivne

H. C. Andersen.

E. S. Man nævner en Pastor Hansen[10] fra Slesvig som Kultusminister.

[1] Grosserer Georg Brandt, Amsterdam. — [2] Frederik VII's Stiftelse for Haandværkere. [3] 2. April. — [4] Paaskedag faldt 1868 d. 12. April. — [5]A. læste ofte i Arbejderforeningen af 1860, Vingaardsstræde. — [6] Aabnet 2. Januar 1867 med Lokaler i Raadhusstræde 13. — [7] Ballet af Bournonville med Musik af J. P. E. Hartmann. Opført 1ste Gang 1868. Genstand for skarp Kritik i „Fædrelandet" af Clemens Petersen. — [8] Opera af Gounod, opf. første Gang i Paris 1859 i København 1864. — [9] Den Stumme i Portici, Opera af Auber, Paris 1828, København 1830. — [10] Aleth Hansen.

Engelstoft til H. C. Andersen.

Odense d 21 Marts [1868]

Kjære Hr. Etatsraad!

Deres med Længsel forventede Brev stadfæstede glædeligen vort Haab om at see Dem. Jeg skal nu meddele Resultatet af mine Forhandlinger med alle Vedkommende. Naar det er givet, at De ikke vil forlade Kjøbenhavn før nogle Dage efter Deres Fødselsdag, maa det opgives at see Dem før Paaske; thi de eneste Dage De kunde læse, vilde være Løverdag d 4de og Søndag d 5te; i den stille Uge selv vilde det ikke falde godt, Tirsdag opløses Skolerne, Onsdag er Kongens Fødselsdag[1]. I Paaskeugen, som ganske rigtig er fra Paaskedag til Confirmationssøndag, syntes det mig vel oprindelig — i Sammenligning med Slutningen af Marts — mindre convenant, men efterat have talt med Andre, maa jeg dog foretrække den langt for en Udsættelse til Juni eller

en anden Sommermaaned, da Alle ere adspredt, og selve Paaskeugens sidste Dage have Fortrin for den følgende Uge, som ligger imellem de to Confirmationer. Vi ere enige i at ansee Torsdag og Fredag d 16de og 17de for de beqvemmeste Dage. Om Onsdag Aften kommer Skolens[2] Personale tilbage, og den forestaaende Confirmation vil ikke være til Hinder for Torsdag og Fredag. Vi selv kommer ogsaa hjem senest Onsdag Morgen og ville glæde os til at modtage Dem med Morgentoget Kl. 12.

Gaaer De ind paa denne Plan, vil jeg bede Dem meddele mig det. Det Øvrige er paatænkt saaledes, at der bruges en stor smuk Sal i Larsens Hotel[3] og efter Deres Ønske læses fra Kl. 5. Adgangsbilletter skulle da hæves hos Gredsted, Familiebilletter for 4 ell. 6 Personer og Enkeltbilletter. Naar han har den Sag alene, bliver det saa klart, at De læser til den bestemte Stiftelses Fordeel — det er Fred. 7de *Stiftelse for Haandværkere,* ikke nogen Arbeiderforening eller Haandværkerforening. Gredsted mener ikke, at man kan blive ved den første Tanke at lade betale efter Behag ved Indgangen, og da Salen ikke kan rumme mere end 200 Personer, gaaer det vel heller ikke an. Det er den bedste Sal at tale i, saa at De nok kan høres af Alle. Raadhuussalen er tung og for stor. Klubbens Sal[4] er for lille og ei heller lys nok.

Jeg vil nu ikke trætte Dem med heterogene Ting, men indbefatte det Vigtigste i den Meddelelse, at vi og alle Deres Venner her leve ved det Gamle og glæde os til at see Dem. Hils Collins!

Deres hengivne

C. T. Engelstoft.

[1] Christian IX født 8 April 1818. — [2] Odense Katedralskole. — [3] 1855 havde Hotelejer C. F. Larsen ladet indrette en Koncertsal i en Tilbygning ud til Albani Torv. — [4] Odense ældste Klub, stiftet 1780, Lokaler i Overgade 10, nu Nationalbank.

Engelstoft til H. C. Andersen.

Odense Bispegd d. 1 April 1868.

Kjære Hr Etatsraad!

Den Dag, som oprinder imorgen[1] vil endnu mægtigere drage vore Tanker til Dem end tidligere, og jeg udfører derfor et almindeligt Ønske ved at sende Dem en venlig og hjertelig Hilsen fra den gamle Bispegaard. Jeg lykønsker Dem saameget mere til det Aar, De har tilbagelagt som det baade ved, hvad det har bragt, og ved, hvad det ikke har bragt, har været et saa glædelig betydningsfuldt Aar. Medens De let kan vide hvad jeg mener med det, som Aaret bragte, hvortil jeg selv var saa glad Vidne, behøver jeg maaskee at bemærke, at man altid lykønsker dobbelt til det 63 Aars lykkelige Forløb: dets climacteriske Character[2] giver sig jo mathematisk, og desværre for Mange, ogsaa empirisk. Forsynet har ogsaa i denne Henseende været med Dem i Naade og bevaret baade Legeme og Aand i en Stand, der ikke lader Aarenes Tal kjendes. Gid da den Livsepoche, som Æresborgeren nu indtræder i, maa være de forudgaaende lige i sand Lykke og i den Fylde og Rigdom, som har givet de foregaaende en saa dyrebar Betydning for os Alle.

Jeg haaber nu snart Deres gode Bestemmelse om vort forestaaende Møde. Jeg er ikke utilfreds med, at uventede Omstændigheder have tilintetgjort en her af Skuespiller Price[3] — hvem jeg ellers ønsker alt Godt — projecteret Oplæsning; thi hvor uendelig forskjelligt det er, at H C Andersen læser sit Eget, og en Declamator en Andens, saa tog det dog noget af det absolute Nye og Originale bort fra den Samling, De vil foranledige som den Første i Odense.

Lev vel! hils vore fælleds Venner.

Deres hengivne

C. T. Engelstoft.

[1] A.'s 63 Aars Fødselsdag. [2] Fra Oldtiden har man haft den Forestilling, at visse Aar (anni climacterici) i Menneskelivet er særlig farlige, navnlig Produkter af 7 og 9. Som de allerfarligste betragtedes det 49de (7 × 7) og det 63de (7 × 9). (Meddelt af Dr. phil. F. Ohrt). [3] Carl Price optraadte i Vinteren 1867—68 paa Odense Teater.

H. C. Andersen til Engelstoft.

Kjøbenhavn den 6 April 1868

Kjære Hr. Biskop Engelstoft!

Hjertelig Tak fordi De og Deres saa venligt erindrede min anden April og forundte mig Brev. Det var en ret rigtig Solskins Dag og min lille Stue var som et heelt Blomsterhuus. Jeg fik ikke færre end tolv Urtepotter med duftende og prangende Blomster, hele fjorten smukke Bouquetter, en magelig Stol foran mit Skrivebord, en Havfrue der dykker op af Vandet, malet af Fru Jerichau, desuden mange andre Smaasager. Middagen tilbragte jeg hos Grosserer Moritz Melchior, hvor der var en stor Festlighed; min Buste stod smykket der, Taler holdtes og en smuk Sang[1] af Redacteur Ploug blev afsjunget, den kommer næste Søndag i „Figaro"[2]. Hele Dagen fik jeg Besøg, saavel af Venner som Veninder, der vare ikke faae af bekjendte Personligheder, saaledes Hartmann, Gade, Stockhausen[3], Scharf, Collin & og af Damer, Fru Collin, Fru Eckardt, Fru Sødring, Fru Rosenkilde, Fru Melchior, Fru Raasløf & & — Med Fødselsdagen synes Vaaren at komme, Vingerne begynde at løfte sig, jeg maa ud og efter Aftale over Odense, see de Kjære der og indfri mit Løfte at give to Foredrag, jeg har lidt Hjertebanken der ved, men jeg tør jo troe paa at man optager min Beredvillighed med samme gode Sindelag, som jeg yder den. De meente at det vilde stille sig bedst om jeg kom Torsdag den 15de April og da læste Fredag og Løverdag (16 og 17); det *kan* skee naar man allerhelst ønsker dette, dog *foretrækker jeg* selv, hellere

at komme til Odense *Søndag* den 19 April, da blive der til f Ex Torsdag eller Fredag den 24de; Foredragene meente jeg at kunne holde Mandag den 20de og Tirsdag den 21de, ved Dagslys, (det vil vare en Times Tid, ikke længer), Prisen synes mig maa være bestemt og jeg haaber at Alle vide at det *ikke* er til Indtægt for mig selv, men i veldædigt Øiemed. Behøver jeg at skrive til Hr. Gredsted? Og tør jeg ikke nok haabe, kjære Hr. Biskop Engelstoft, at *De i denne Uge,* i hvilken vi nu er, glæder mig med et Par Ord, af hvilke jeg veed om det er *tidsnok at jeg indtræffer Søndag den 19* og om jeg da kan læse de to efterfølgende Dage. Naar jeg har hørt fra Dem tager jeg min Bestemmelse! Carl Price læser jo dog to Aftener, seer jeg af Aviserne, gid han maa samle et stort Publicum vil jeg ønske, han tænker jo snart at holde Bryllup[4]. Det har været en stor Nydelse at høre Sangeren Stockhausen, siden Jenny Lind[5] sang sine franske Romanzer, har jeg ikke hørt skjønnere. I Paaske-Ugen kommer *Joachim* og træder op i Musik-Foreningen, jeg haaber at høre ham. I Udlandet er jeg truffet sammen med ham, han er en meget elskværdig Personlighed. Udstillingen[6] er begyndt og ganske interessant; efter den vil De paa Glorup see Blochs herlige Maleri Grev Geert der dræbes af Niels Ebbesen. Denne sidste træder op, som sagde han „jeg kommer som Dommens Engel, nu skal Du falde!"

Bring min hjertelige Hilsen til Deres Frue, Svigermoder[7] og alle Børnene, samt til hver som venligt erindrer Deres af Hjertet hengivne, taknemlige

H. C. Andersen.

E. S.

Ikke sandt, jeg hører meget snart fra Dem.

[1] „Du som af Musernes Naade fik i Arv Scherezades Vælde". — [2] Skønlitterært Ugeblad 1866—68, redigeret af Robert Watt. — [3] Tysk Sanger, der

besøgte København 1868. — [4] Med Helga Collin, Datter af Kammerassessor Gottlieb Collin. — [5] Sang i København 1843 og 1845. — [6] Den aarlige Kunstudstilling paa Charlottenborg var fra 1857 en selvstændig Institution sideordnet med Kunstakademiet. — [7] Marie Catharine Høhne.

Engelstoft til H. C. Andersen.

Odense d 7 April 1868

Kjære Hr Etatsraad!

Tak for Meddelelsen om Deres glade Festdag og om vore Udsigter til at see Dem. Jeg iler med at opfylde Deres Ønske om hurtigt Svar. Jeg har havt Conference med Gre[d]sted og meddeelt ham Alt. Tiden er allerede saa vidt fremrykket, at det vilde være vanskeligt, at faae de fornødne Bekjendtgjørelser og Forberedelser gjorte til Læsning i næste Uge — i hvilken vi ellers ikke havde foreslaaet Fredag og Løverdag, men Torsdag og Fredag, saasom Løverdag er Dagen før Confirmationssøndag og ikke kan bruges. Gaae vi altsaa ud fra, at De ikke kommer i den Uge, men først i den, som begynder Søndag d 19de, saa møder dog desværre en Betænkelighed af Betydenhed ved de to Dage, De foreslaar til Læsning nemlig Mandag d 20 og Tirsdag d 21de; thi disse to Dage, som ligge imellem Confirmationssøndag og Confirmandernes Altergang (som holdes Onsdag d 22), ere just derfor meget ubeleilige for maaskee 150 Familier, og Gredsted føler ligesom jeg høilig Betydningen deraf. Vi vilde saa gjerne have Dem til at læse paa ret frie Dage, hvor ingen Hindring, allermindst af aandelig Art skulde finde Sted. Den 21de er desuden Flyttedag!

Vi vilde derfor foretrække, om De vilde læse *Torsdag d 23* og *Fredag d 24de,* og da De dog giver Udsigt til at ville blive her Ugen ud, haabe vi, at De kan det. Disse to Dage ere de brugbareste; mod Løverdagen er den samme Indvending som

mod den foregaaende Løverdag, at det er Dagen før Confirmation igjen, dog kun før Confirmation i een Kirke, men netop Stiftsprovst Damgaards. Om den følgende Uge vil jeg ikke tale, da De vel neppe vilde udsætte det saalænge; men jeg vil dog bemærke, at der selvfølgelig i nogen Grad gjælder samme Indvending mod de tre første Dage som i den forudgaaende, og at altsaa ogsaa i den Torsdag og Fredag vare de beqvemmeste Dage.

Saaledes staaer vort Forslag: Torsdag og Fredag d 23de og 24de, og skulde De absolut finde det uantageligt og hellere vilde blive ved vort første: Torsdag og Fredag d 16 og 17de, skulle vi gjøre Alt for at overvinde Vanskelighederne derved, men vi selv foretrække d 23de og 24de.

Ganske rigtigt blev der atter pludselig averteret, at Prices' Oplæsning fandt Sted; men uagtet hans Talent paaskjønnes, fik han dog kun lidet Udbytte, man siger c. 30 Tilhørere! og han blev ved to Oplæsninger ikke engang færdig med Aladdin[1], som han skal have spillet mere end forelæst. Hans Pris, 1R, ansaaes for høi.

Fra Gredsted skal jeg takke; han er sjæleglad, og vi Andre ikke mindre. Alle finde det saa smukt, at De vil understøtte den smukke Stiftelse for Haandværkere, og det skal blive aabenbart nok, idet Gredsted alene skal blive den, som udleverer Billetterne. Vær De kun ganske rolig derved: De bliver modtaget med aabne Arme og varme Hjerter.

Min Kone og hele Familie sende de varmeste Hilsener — og jeg forventer nu et Ord om Deres Bestemmelse og Ankomst. Vi ere hjemme den hele Uge og længere.

Deres hengivne

C. T. Engelstoft.

S. T.

Hr. Et. Andersen

[1] Oehlenschlägers Skuespil.

H. C. Andersen til Engelstoft.

Kjøbenhavn den 9de April 1868.

Kjære Hr Biskop Engelstoft!

Hjertelig Tak fordi De saasnart glædede mig med Brev. Det er altsaa min Bestemmelse, om Gud vil, at jeg kommer til Odense Tirsdag den 21de April, med Morgentoget fra Kjøbenhavn, og bliver, om De og Deres Frue ville have mig, til Løverdag eller Søndag, naar igjen Morgentoget kommer, at jeg med det kan flyve videre syd paa.

Oplæsningen bliver altsaa Torsdag den 23 og Fredag den 24de, ved Dagslys, vil vare en Time og modtages med Velvillie. Jeg maa tilstaae at ligesaa meget som jeg føler en Hjertebanken, glæder jeg mig dog dertil. Igaar aftes[1] havde jeg den Ære og Glæde at læse i den kongelige Familie. Der var saa hyggeligt og velsignet; Kongen og Dronningen, som altid, saa hjertensgode og elskværdige; for ikke længe siden[2] læste jeg i Studenterforeningen, hvor jeg ogsaa, som altid mødte stor Deeltagelse og har saaledes fornummet at min Stemme igjen lyder tydelig og klar, maa jeg nu kun ikke, i det omskiftelige Veir, blive forkjølet eller belemres med Tandpine, som jeg prøvede den paa mit lykkeligste Besøg i Odense. De er jo saa elskværdig at underrette Hr Gredsted om mit Komme. Fra Odense flyver jeg lidt til Holland, hvor jeg ventes i Besøg hos een af mine Venner[3] i Amsterdam. Jeg flyver saaledes ind i den varme Sommer og Reiselivet vil igjen forynge mig, saa at jeg ikke for slemt skal føle Tryk af 63 Aar.

Hils paa det hjerteligste Deres fortræffelige Frue og hele Børnekredsen, Vennerne rundt om i Byen ikke at glemme!

Deres taknemlig hengivne

H. C. Andersen.

[1] 8 April var Kongens Fødselsdag og A. var tilsagt til Kl. 9. Han læste fem Eventyr. — [2] 28. Marts, da A. læste seks Eventyr. — [3] Georg Brandt.

Engelstoft til H. C. Andersen.

Odense d 18 April 1868

Kjære Hr Etatsraad!

Alt (udenfor Bispegaarden) gaaer saare godt og glædeligt og Alting ordnes paa det Bedste til den Nydelse, Byen imødeseer Torsdag og Fredag. Gredsted omsender en Liste til endeel Huse, for at ikke alle Pladser skulle være pludselig optagne for Folk, som dog vilde sætte største Pris paa at være med. Han selv er frydefuld over Deres Brev og længes efter at aftale Localets Arrangement med Dem selv paa Tirsdag ell. Onsdag. Alt staaer saaledes fast og i glædelig Forventning. Men desværre, det er kun udenfor Bispegaarden, og dog glæde ogsaa der Alle sig til at tage Deel i Byens Glæde. Men vor og især min Kones og min Glæde har lidt et uforudseet Skaar — thi efterat jeg i et Par Uger har gaaet i en Tilstand mellem Sundhed og Sygdom, har vor Læge nu bestemt paalagt mig at holde mig i yderste Ro i nogle Uger — jeg har hvad der nu er saa moderne — en gastrisk Tilstand, og derfor vil han (om det skal være for min Skyld alene eller ogsaa for vor forventede Gjæsts Skyld, veed jeg ikke) at jeg skal renoncere paa den Glæde at have Dem hos os i de Dage, vi havde haabet det. Jeg har derfor maattet afstaae Dem til Professor Henrichsen, som blandt flere saa gjerne vil indtræde i min Udsigt til at være Deres Vært, og jeg finder ogsaa, at Latinskolen er næst Bispegaarden det nærmest berettigede Sted. De faaer Brev fra ham, maaskee med samme Post som dette, og jeg haaber, at De vil ratihabere vort Bytte, og tage til ham paa Tirsdag Middag Kl 12, naar De kommer.

Jeg maa fatte mig kort, og sender Dem mit Huus's var-

meste Hilsener og vedbliver at glæde mig ved hvad der endnu bliver tilbage for os af Deres Besøg denne Gang.

Deres hengivne

C. T. Engelstoft.

H. C. Andersen til Engelstoft.

Kjøbenhavn den 19 April 1868.

Kjære Hr Biskop Engelstoft!

Det bedrøver mig at see af Deres Brev at De ikke er vel, og at jeg derved ikke nyder den Glæde at boe hos Dem. De har imidlertid saa venligt sørget for at skaffe mig et andet hyggeligt Hjem at jeg maa bringe Dem min varme Tak. Hr Professor Henrichsen har været saa elskværdig at skrive mig til herom og at jeg er velkommen hos ham. Jeg har med Tak modtaget hans Indbydelse, og, uagtet jeg er noget forkjølet, reiser jeg paa Tirsdag den 21 fra Kjøbenhavn og er da i Odense ved Middagstid. Opholdet bliver der indtil Søndag og jeg tør da vel haabe at jeg faaer seet Dem og talt med Dem, thi det er jo ikke Smitsot. Gid nu at min Oplæsning maa tiltale saaledes som her i Kjøbenhavn, jeg er jo lidt øm om Hjertet ved at optræde ude, selv i den kjære Fødeby; dog den største Deel af Tilhørerne ere vel Venner og Bekjendter? Bring Deres Kone og Børn min hjertelige Hilsen.

Med inderlig Tak,

Deres hengivne

H. C. Andersen.

H. C. Andersens Dagbøger, 1868.

Tirsdag 21 [*April.*] ..... Kom 12½ til Odense, hvor Professor Henriksen og Skomager Gredsted tog mod mig, ligesaa de unge Damer fra Bispegaarden. — Kjørte til Rectorboligen og fik to Værelser. Efter Frokosten kom Gredsted og fortalte mig om min Bedstefader, som han troede havde eiet Gaarden Brandholdt ved Bogense[1]. Hørte hos Friseuren at Malfille[2] er her og giver franske Oplæsninger i Skolens Locale. Til Middag var her Lærer Kragh, Politiemesteren Koch og Frue & efter Bordet læste jeg et Par Eventyr, til Aften kom Bispinden, jeg læste Eventyr og gik iseng lidt efter 10.

Onsdag 22. Lidt forkjølet. Solskinsveir men stærk Blæst. Seet Localet i Larsens Hotel hvor jeg skal læse. Besøgt Mourier og Schlegel; Solen brændte, jeg kom meget varm hjem, sov lidt paa Sophaen og fik Besøg af Grosserer *Israel Melchior*[3], som just er her og kommer hjem Løverdag-Søndag. Middag hos Etatsraad Koch, med Henrichsens, Møller, Nielsen &, jeg læste nogle Eventyr og gik hjem Klokken 10 ledsaget af Henrichsen da han frygtede for at Folkene vare gaaede iseng, det var Regnveir.

Torsdag 23. Besøgt Hr. Edward Wolff[4], Søn af Præsten ved den israelitiske Menighed i Kjøbenhavn, han har igaar været her og lagt Kort, jeg traf ham i Paris ifjor. Han fortalte at min forbyttede Hat blev opbevaret i Bibliotheket hos Skandinaverne i Paris og at der var skrevet Vers til den, men Hatten er ikke min. Spiist tidlig til Middag. Klokken lidt over halv fem kom en Karreet efter mig, (sendt fra Viinhandler Jensen, jeg havde Damerne her fra Huset med) kjørte til Larsens Hotel, der var opfyldt med Damer og Herrer, 225 Billetter til 3 Mk solgte. To Bønder vare gaaede halv tredie Miil for at høre mig, de havde læst Improvisatoren[5], de skulde nu gaae de halvtredie Miil tilbage igjen. Jeg sendte

dem hver mit Vesitkort, da jeg ikke saae dem. Jeg læste *Noget*[6], *Sneemanden*[7], *Sommerfuglen*[8], *den lykkelige Familie*[9], *Det er ganske vist*[10]. Jeg hørte flere Bravo-Raab, Folk syntes særdeles tilfredse, mellem de forreste saae jeg de to gamle Jomfruer Wagner. En deilig Bouquet fik jeg af Fru Mourier. Træt kom jeg hjem, klædte mig om i et koldt Værelse, frøs; Brev fra *Melchior,* om den engelske Oversættelse. Selskab om Aftenen, jeg læste et Par Eventyr.

Fredag 24. Solskin, men koldt. Sendt Brev til Forlæggeren i *New York,* Brev til Fru *Melchior*[11] og Brev til Fru *Collin.* Fik fra Directeur Orlamundt[12] sendt en Loge til iaften, med 6 Pladser, som jeg forærede de fem af her til Huset. Seet i et Skab Photographie af mit Fødehuus. — Besøgt Hr. Overlærer *Zick*[13]. Klokken 5 begyndte Oplæsningen, jeg var friere end nogensinde før og læste godt. Jeg læste Barnet i Graven[14], den grimme Ælling[15], Hjertesorg[16], Hvad Fatter gjør[17], Børnesnak[18], Sneglen og Rosenhækken[19]. Folk klappede flere Gange. Flere kom for at takke mig, Rosenbergs Enke var meget bevæget, Seemanns Datter[20] bragte Hilsener fra Faderen, jeg fik en frisk Skovkrands af Fru Mourier. Paa min Plads i Theatret laae en smuk duftende Bouquet til mig, vistnok fra Fru Orlamundt. Den nye Barselstue[21] blev ganske godt givet og ved Teppets Fald udbragte Borgemester *Mourier* et Leve for mig, Publicum stemte i med og Orchestret gav Fanfare. Jeg blev af Hr. Orlamundt ført op paa Theatret, af mange Gange og Krinkelkroge, over en Gaard, gjennem et Kjøkken. Jeg saae de fire første Acter af en flot Herre[22] og kom seent hjem og iseng. Min oplæsning smukt anmældt i Avisen.

Løverdag 25. Brev fra Redacteur *Pagh* i Bogense og fra Robert *Watt* i Kjøbenhavn. Gik med Gredsted ud til Frederik den Syvendes Stiftelse[23], Kongeflaget var heiset; jeg saae hver Bolig, sædvanlig to Værelser for hver, der var hyggeligt

og særdeles reenligt, man kunde godt finde sig i at boe her; de takkede mig Alle saa inderligt, jeg saae til en Kone der havde ligget gigtsvag i 15 Aar. En gammel Mand Larsen[24] op i de firs fortalte at hans Kone[25] havde holdt mig over Daaben. Der var Brændehuus for hver, fælles Vaskehuus, og en stor Have hvori hver havde sin Lod, og kunde have Kaal, Kartofler & for hele Aaret. Paa en Tavle stod Navne paa Velgjørerne, en Bonde i Hunderup 500, hans Kone 1000[26], Moltke-Hvitfeldt 250. De forskjellige Værelser havde Navn efter Velgjørerne, Gredsted sagde og nu skulde ogsaa mit Navn staa der; jeg lovede at læse et tilkommende Aar for at skaffe lidt mere. Gik saa til Provst Damgaard, Unsgaard, Koch, Jensen [27] og i Bispegaarden hvor jeg spiiste Frokost hos de venlige Mennesker. Sendt Brev til Fru *Serre* i Dresden. Besøgt Orlamundt, Jomfruerne Wagner (28 Kongensgade). Mourier. Middag hos Overlærer *Sick,* han udbragte min Skaal, der var til Middag Wulff[28] fra Paris; Klokken blev henved 10 da jeg listede mig [bort]. Bedet mig af Cancelliraad Dreier om at være imorgen Aften hos ham. Uvis om jeg bliver eller reiser; gik til sengs lidt over elleve.

Søndag 26. Tidlig oppe; bestemt at reise idag; pakket ind. Besøg af Gredsted, der bragte mig en Takkeskrivelse fra Comiteen for Frederik VII Stiftelse. Veiret noget graat. Brev til *Moritz Melchior.* Paa Jernbanen kom Zick[29] med Frue, hun bragte en Rose; der kom Borgemesteren, Politiemesteren og Frue. Datteren bragte mig en Bouquet; der kom Fru Petersen[30] med Datter[31], Pigebørnene fra Bispegaarden .....

[1] Gaard i Skovby Sogn, Skovby Herred. — [2] Franskmanden Mallefille, der i Vinteren 1867—68 havde holdt Foredrag i København om fransk Litteratur, holdt tre Foredrag i Odense Katedralskole. — [3] Broder til Moritz G. Melchior. — [4] Bankier i Paris. — [5] H. C. A.'s originale Roman i to Dele 1835. — [6] Udkommen 1858. — [7] Udkommen 1861. — [8] I Folkekalender for Danmark 1861. — [9] Udkommen 1848. — [10] Udkommen 1852. — [11] Dateret 23 April. Elith

Reumert: H. C. A. og det Melchiorske Hjem. — [12] Gav en kort Række Forestillinger i Odense i Slutningen af Sæsonen 1867—68. — [13] Sick. — [14] Nya nordiska dikter och skildringar Stockholm 1859. — [15] Skrevet 1842. — [16] Udkommen 1853. — [17] Udkommen 1861. — [18] Udkommen 1859. — [19] Udkommen 1861. — [20] Det kan ikke afgøres, hvilken af Corfitz Seemanns fire Døtre det var. — [21] Originalt Lystspil i een Akt af H. C. Andersen 1850. — [22] Vaudevillekomedie i fem Akter af Clairville og Victor Bernard (Folketeatrets Repertoire). — [23] Albanigade 25. — [24] Hans Jørgen Larsen. — [25] Frederika Larsen, f. Pommer. — [26] Anne Jensdatter Møllegaard skænkede i 1860 1000 Rdlr. til Fr. VII's Stiftelse foruden de 500 Rdlr. som hendes afdøde Mand Peter Rasmussen Møllegaard havde skænket. — [27] Vinhandler C. W. Jensen. — [28] Edw. Wolff. — [29] Sick. — [30] Adolphine Petersen. — [31] Christiane Marie Petersen.

Bestyrelsen for Frederik VII's Stiftelse til H. C. Andersen.

Høivelbaarne Hr. Etatsraad H. C. Andersen.

Ved Siden af at have beredet mange af Deres Medborgere og Medborgerinder her i Odense en sand Glæde ved at oplæse for disse endeel af Deres berømte Eventyr, har De tillige skaffet Kong Frederik den Syvendes Stiftelse en ikke ubetydelig Indtægt[1], og det er i Betragtning heraf, at undertegnede Bestyrelse herved frembringer den hjerteligste Taksigelse paa egne samt paa de gamle Haandværksmestres og Enkers Vegne, som faae Gavn og Glæde af det hele indkomne Beløb.

Odense den 25de April 1868.

Bestyrelsen for Kong Frederik den Syvendes Stiftelse.

(Brevets Original kendes ikke; her aftrykt efter Fyens Stiftstidende 28. April 1868).

[1] Overskudet blev 219 Rdlr. 3 Mk. og Stiftelsens Beboere fik straks udbetalt en Pengegave, saaledes at Ane Elisabeth Henrichsen (Se Side 12—14) fik 8 Rdlr., Familier fik 2 Rdlr. hver og enkelte Personer 1 Rdlr.

H. C. Andersen til Engelstoft.

Amsterdam 4 Mai 1868.

Kjære Hr. Biskop Engelstoft!

De er nu vel, vil jeg haabe, det gik allerede saa godt fremad med Sundheden før jeg forlod Odense. Jeg er nu i Amsterdam, midt inde i Foraaret, det er meget varmt, Solen skinner, Træerne staar friske grønne, her mylrer med Blomster. Reisen her til gik gjennem raat, raat Veir og en idelig, isnende Blæst. Da jeg fra Dampskibet paa lille Belt steeg i Land og gav en Dreng mit Tøi at bære til Banegaarden, bad den Lille mig om jeg vilde vise ham Hans Christian Andersen, Folk havde sagt at han var om bord. Jeg spurgte ham om han havde læst noget af Hans Christian Andersen og da han svarede ja, sagde jeg ham at jeg var H. C. Andersen og han blev blussende rød og syntes meget glad, det morede mig. I Hamborg blev jeg et Døgn, var stærkt forkjølet, reiste saa over Minden og Arnheim, hvor allerede blomstrende Marker og bladfulde Bøgetræer hilsede mig. Paa Banegaarden i Amsterdam modtog Hr. Kjøbmand Brandt mig og førte mig til sit velindrettede smukke Huus, hvor jeg har det godt og hyggeligt; her fra flyver jeg til Paris, men Opholdet der bliver meget kort; er det varmt Veir, flyver jeg til Schweiz, er det koldt, til Sydfrankerige og vil Gud er jeg da omtrent sidst i Juni atter nogle Dage i Odense, da tænker jeg at have en Deel at meddele fra Reiselivet, finde Dem og alle kjære Venner i bedste Velgaaende. Breve fra Dem, tør jeg vel ikke haabe, men blev det Tilfældet, da sendes Breve til Paris enten poste restante eller til vor danske Legation. Den hollandske Digter, Præsten Ten-Kate som udgiver en Deel af mine Eventyr oversatte i Vers[1], har nylig leveret en Oversættelse af Øhlenschlægers *Correggio*[2], der skal paa Theatret her og det er smukt af Ten-Kate, at han, uagtet han er Geist-

lig, vil hævde Scenens Betydning, thi her synes den ikke at agtes stort, heller ikke de flamske Kunstnere, uagtet flere have et ikke ringe Talent. Oversættelser af slette og lette Stykker, som „Den skjønne Helene", „Hertuginden af Gerolstein" og „Rolf Blaaskjæg"[3] have fordærvet Smagen. I dette Øieblik havde jeg Besøg af Hollands største Komponist Verhoulst, han udtalte sig i Begeistring om *Gade,* hvis „Korsfarer"[4] nu skal opføres her i Amsterdam, det er alt givet i Rotterdam. Men nu lev vel! Deres Frue, Børn og alle kjære Venner en hjertelig Hilsen fra Deres hengivne

H. C. Andersen.

[1] I H. C. Andersens Hus findes „Sprookjens en Verhalen van H. C. Andersen in Dichtmaat naverteld door J. J. L. Ten Kate" med Digterens egenhændige Dedikation til H. C. A. 1869. — [2] Skrevet paa Tysk i Italien 1809. — [3] Offenbachs Operetter fra henholdsvis 1864, 1867 og 1866. — [4] Korværk til Tekst af Carl Andersen 1865.

H. C. Andersen til Engelstoft.

Ouchy ved Lausanne den 2 Juni 1868

Kjære Hr Biskop Engelstoft!

Før jeg forlader den smukke Genfersøe, hvor jeg øieblikkelig boer i det store Hotel „Beau Rivage", maa jeg sende Dem Brev og Hilsen! imorgen flyver jeg til Bern og da gaaer det saa smaat mod Nord, hvor jeg paa Hjemfarten, naar jeg veed at De er i Bispegaarden, lægger Veien over Odense. Det var nok fra Amsterdam De sidst hørte fra mig? Der tilbragte jeg smukke Dage i et gjestfrit dansk Huus hvor jeg saae mange hollandske Venner og hørte Hollands berømte Digter Ten-Kate læse i versificeret Oversættelse nogle af mine Eventyr. Over Gent, hvor jeg blev to Dage, for ret at see den gamle By kom jeg til Paris og boede godt i Rue Rivoli, havde kun to Trapper at stige op ad, men Paris selv var

denne Gang ikke det for mig, som den var ifjor under Udstillingstiden. Jeg blev her kun otte Dage. Af Landsmænd jeg her traf sammen med behagede mig især den unge Læge Arndrup[1], hvis Fader[2] boer i Odense; med ham var jeg noget sammen; han er begavet og elskværdig; seer De ham før jeg, da bring min Hilsen. Varmen tog til og var ganske infernalsk paa Farten fra Paris over Dijon til Neuchatel; jeg var aldeles lidende; der kom først nogen Kjøling da jeg naaede Jurabjergene. Jernbaneveien her er storartet; Toget snoer sig som en Snog rundt om Klippe-Siderne og ind igjennem Tunneller; man seer bestandigt ned i det svimlende Dyb; Byer med deres Kirketaarne ligge under Een. Jeg maatte flere Gange tænke: „Hvor snart kan det ikke være forbi! maaskee i næste Øieblik ligge vi knuuste!" Vi naaede imidlertid heldigt Banegaarden ved Neuchatel; det var seent paa Aftenen, jeg bemærkede ikke at Fortouget løftede sig et Trin iveiret og faldt derfor i hele min Længde, faldt tungt og slog Hul paa Albuen og begge Knæ, saa at jeg i to Dage maatte blive stille og bade de ømme Steder; nu ere disse helede, men imellem virker det dog lidt. Min Ven, vor Landsmand Jules Jürgensen fra Locle, har kjøbt sig et lille Landsted ved Geneve. Han indbød mig og jeg har været hos ham i otte Dage, men Varmen var saa forfærdelig at kun før Klokken 8 om Morgenen og efter syv om Aftenen var det rimeligt at gaae ud; den meeste Tid af Dagen sad eller laae man i sin Stue med nedrullede Persienner og gad Intet bestille; det er slet ikke morsomt. Igaar og i Dag har jeg opholdt mig her i Ouchy hvor det ny Hotel er ganske indrettet paa amerikansk Maade og har alle udtænkte Beqvemmeligheder. Haven har deilig Skygge lige ned til Søen, der i aftes slog store Bølger op over Bredden. Bjergene ligge med Snee, Roser og Jasminer blomstre. Her er god Musik i Haven. Dog imorgen, om Gud vil, tager jeg til *Bern* og tænker at være i

Hamborg omtrent den 12 Juni; maa der da i Hotel *de l'Europe* (Hamborg) ligge et Par Ord fra Dem at jeg kan vide om *De* er i Deres Hjem. Jeg skal da nok mælde Tid og Tog naar jeg kommer. Hils Deres Kone og Børn paa det hjerteligste fra mig, ligesaa Professor Henrichsens som under mit sidste Ophold viiste mig saa stor Velvillie; den høie Øvrighed tør heller ikke glemmes, i den har jeg jo to elskværdige Venner[3] med deres Fruer.

I Haab om ikke mange Uger at samles med Dem og Deres forbliver jeg Deres hengivne

H. C. Andersen.

E. S.

Finder jeg ikke Brev i Hamborg, da gaaer jeg rimeligviis over Kiel og ikke hjem over Fyen, det jeg dog gjerne vilde.

[1] Peter Emil Ussing Arendrup. — [2] Fysikus C. R. Arendrup. — [3] Koch og Mourier.

Engelstoft til H. C. Andersen.

Odense d 7 Juni 1868

Kjære Hr Etatsraad!

De har glædet mig og Mine med tvende Breve, for hvilke vi takke Dem, da de baade sætte os saa levende i Deres Færd i det Fremmede og aabne os Udsigten til et glædeligt Gjensyn. Denne Gang er Helbreden, Gud skee Lov, ikke til Hinder; jeg reiste bort efter Deres Nærværelse her ud til min Datter paa Landet[1] og kom mig der fuldstændig, saa at jeg er som De i en 63aarigs[2] fulde Kraft (Deres Knæ og Albue, haabe vi, ere nu fuldt helbredede). Derfor kunne vi glæde os fuldstændigt til Deres Komme og jeg vil haabe, at det passer til Deres Reiseplan — hvad jeg netop i Betragtning af vor Aftale, at De vilde komme sidst i Juni — har indrettet

mig paa, ihvorvel jeg seer, at De maaskee nu kunde agte at komme tidligere. Jeg har nemlig indrettet min Visitats i denne Maaned saaledes at den slutter d 19de, hvilket er ikke lidet tidligere end sædvanligt; men jeg frygter dog nu, at De ikke havde isinde at tilbringe 8 Dage i Hamborg eller paa Veien derfra — Imidlertid tør jeg antage, at De mulig vil besøge et og andet Sted paa Veien, og d 19de skal jeg være hjemme, senest til Aften; men De vil ogsaa før den 19de finde en Værtinde, der modtager Dem med Glæde.

Vor By har været stærkt bevæget ved Opstillingen af Kong Fr. Statue[3] i Fredags — en livlig Folkefest[4] — og Kunstværket er paa Ansigtet nær fortrinligt, men colossale Dimensioner passe aldrig for et Ansigt, mindst for et saa fiint som hans. I denne Uge (d 10) skal Byen bevæges af Skyttelaugsfesten[5], men saa indtræder Rolighed til Landemodet (d 1ste Juli) og Væddeløbene[6] d 22de Juli.

Vor eneste Nyhed er, at Adjunct Nielsen er bleven forlovet med Frøken Kyhle hos Kocks, men den vil interessere og glæde Dem som os Alle. En anden, dog endnu, er den, at Adj. Strøm, der skrev Sangen til Festen ifjor, er bleven Overlærer, ligeledes til almindelig Glæde. Forresten vil De finde Alt i den gamle Orden og alle Venner friske og glade.

Fra min Kone og alle Børnene sender jeg de varmeste Hilsener, og vi alle imødesee et glædeligt Budskab om Deres Komme efter en lykkelig og indholdsrig Reise.

Lev vel!

Deres hengivne
C. T. Engelstoft.

S.T.
Hr. Etatsraad Andersen
R. etc

[1] Fru Ingeborg Marie Langkilde, Juulskov. — [2] Fyldte først 63 Aar den 8. August 1868. — [3] Modelleret af Vilh. Bissen og afsløret paa Flakhaven 5 Juni.

— [4] Kl. 7 Morgen Musik gennem Gaderne, Kl. 12 Festtog af Garnisonen, det borgerlige Jægerkorps, Lavene og Korporationerne til Flakhaven, Kl. 6—12 Aften Fest i Fruens Bøge. — [5] Fra 1729 afholdt aarlig den anden Tirsdag efter Pinse. — [6] Hestevæddeløb.

H. C. Andersen til Engelstoft.

Hamborg den 19 Juni 1868.

Kjære Hr Biskop Engelstoft!

I Mandags[1], strax ved min Ankomst til Hamborg, modtog jeg Deres venlige Skrivelse og saae at De først som i Dag kommer hjem i Bispegaarden, men indtraf jeg tidligere vilde jeg ogsaa være velkommen; jeg var tilvisse kommet allerede i Onsdags, havde ikke Omstændigheder stillet det anderledes; jeg har igjen prøvet et Uheld paa Reisen, og det mere slemt end Faldet ved Neuchatel[2], men er nu i god Bedring, som jeg skal fortælle. Mit sidste Brev[3] modtog De fra Bern; her blev Veiret koldt og regnfuldt, jeg opgav Schweiz og tog over Basel til Baden-Baden hvor igjen Solen skinnede, hvor Lindetræerne stode i Blomster, og hvor Folk strømmede til, jeg tænkte imidlertid paa den danske Sommer og da jeg nu havde faaet Reise-Luft nok for iaar vendte jeg hjemad. Ems ligger imidlertid ikke langt fra den korteste Vei hjem fra Baden-Baden; Ems havde jeg ikke seet og jeg tog her hen, traf en Deel Danske, fandt Stedet smukt og vilde nu efter et Ophold af to Dage afsted, da gaaer jeg, det var i Tirsdags otte Dage, fra Konsert Salen ind i Kuurhuset hvor jeg boede, det var i Mørkningen, man begyndte at tænde Gassen, men i een af Gangene, nær ved mit Værelse, er den ikke tændt, og der, midt i Gangen, har man stillet en stor jernbeslaaet Træ-Kuffert, som strax skulde bæres bort, men nu stod den der, jeg saae den ikke, gik rask til og støder imod med det

høier [!] Skinnebeen, saa at jeg støder Hul paa det og skraber Benet slemt. Hele Natten laae jeg og badede det med Arnica og Vand, det smertede meget og jeg maatte lade en Læge kalde, han forordnede at jeg skulde ideligt bade det med Iisvand; Benet var opsvulmet, saae meget slemt ud, jeg var febril ængstelig, ogsaa den følgende Dag maatte jeg ligge med Iisvand omkring det, tredie Dag blev det forbundet og fjerde Dag fik jeg Lov at reise, da jeg ved at ligge stille med Benet i Vognen, anstrængte det mindre end om jeg blev i Stuen, hvor jeg dog altid forsøgte at gaae. Det var en noget piinlig Reise først til Köln, derfra en følgende Dag til Hannover og endeligt i Mandags til Hamborg; her blev jeg ganske stille den følgende Dag, men et Par Venner hørte at jeg var indtruffet, de besøgte mig strax. En meget velhavende, høistelskværdig Familie[4], som jeg kjender fra Kjøbenhavn, bad mig at blive nogle Dage hos dem i god Ro, Lægen[5] kunde da see paa Benet, jeg havde i deres Hjem en Have ud til Elben, kunde, om jeg vilde, være i den frie Luft; man indbød mig saa hjerteligt og smukt. Jeg tog derimod og har nu i to Dage været i Ro og Pleie; Benet heler sig med stor Hurtighed, Lægen er særdeles tilfreds dermed, i Nat har jeg første Gang sovet uden Smerte, i Dag gaaer jeg uden betydeligt at være generet derved og om Gud vil er der Intet iveien for, at jeg Tirsdag Morgen (den 23), kan reise med Morgentoget og altsaa samme Eftermiddag være i Odense. Jeg maa nu ikke komme afsted sige de her i Huset, før jeg er aldeles „gangbar", om jeg tør bruge dette Udtryk og er jeg det ikke til Tirsdag-Morgen, vil *De* faae Brev eller Telegram forud fra mig. Jeg er dog, som Englænderne have kaldt mig, „et Lykkens Barn" selv naar Uheld støde til; hvor uendelig megen Deeltagelse og Omhue møder jeg dog! I Ems kom alle Landsmænd og Landsmændene [!] strax og besøgte mig; her møde igjen Venner, gjøre Alt for at jeg skal have

det hyggeligt og godt, hvert Ønske bliver opfyldt. Hvor Mange, mellem Tusinder, have det saaledes! Hils nu paa det hjerteligste Deres Frue, Børn og hele Omgivelse i Bispegaarden, mine Venner i Byen, forsaavidt De see disse. Give Gud at vi snart mødes i Sundhed og Glæde. Fra Odense ventes jeg paa Basnæs, og paa Glorup, men jeg gaaer vist dog først til Kjøbenhavn og tilbringer en Ugestid eller to.

Deres inderlig hengivne

H. C. Andersen

[1] 15. Juni. — [2] Se Brev af 2/6, 68. — [3] Brevet er dateret Ouchy ved Lausanne 2. Juni, Dagen før A. tog til Bern. — [4] John Warburg og Frue, Slægtninge af Vekselmægler Martin R. Henriques. — [5] Levi N. Marcus.

Engelstoft til H. C. Andersen.

Odense d 21 Juni 1868

Kjære Hr Ven!

Hvor gjør det os Alle ondt, at et nyt Uheld skulde være Aarsag i den Skuffelse, vi lede i disse Dage! Dog Tak for Underretningen og den glade Udsigt, den endnu lader tilbage. Jeg kom hjem i Fredags[1] og kunde ikke forstaae, at jeg ikke fandt Dem, men saa kom Deres Brev igaar og løste Gaaden. Der var eet Punct i det, som især tiltalte os; det var den Tanke, at De vilde have taget Deres Plads her i Huset, om De end var kommen lidt tidligere end jeg selv — ja saaledes bør det være mellem os, og det lettede meget den Bekymring, det dog voldte mig, at jeg ikke kunde være hjemme strax efter Deres dengang paatænkte Ankomst til Fædrelandet. Vi glæde os ved, at De er i gode Hænder i Hamborg, skjøndt De ikke har nævnt hvilke og hvor. Dette

er Grunden til, at jeg ikke sender Dem 4 Breve, som allerede længe ligge her til Dem; jeg tør risqvere mit eget, idet jeg uden Adresse sender det til den store Stad; men fremmed Gods tør jeg ikke afsende paa saa usikker Maade. De to Breve[2] ere fra Fru Melchior, siger min Datter, det tredie fra R Watt: maaskee har De allerede nyere directe Meddelelser fra disse Hænder. Det fjerde maaskee fra Moltke[3].

Nu vende vi os til Tirsdag Kl 4½, da jeg haaber at modtage Dem paa Jernbanen; vi spise først Kl 5. De finder os alle samlede; jeg bliver hjemme til 4 Juli. Vi glæde os til at see Dem restitueret eller afslutte Restitutionen her. Hede og Sommerens Uro tillade desuden neppe, at De ved dette Besøg foretager Dem Andet end at udhvile efter Reisen — Den paatænkte Læsning tænker jeg, at De bedst kan udsætte til et Efteraarsbesøg, i October, som atter kunde bringe os den Glæde at see Dem.

Alt er vel her, og en stor Familieglæde har forøget vor Velvære, da vor ældste Søn[4] har faaet Laud til juridisk Embedsexamen. Gid De nu maa have det godt; det er rigtigt at De viser Skinnebenet Agtelse; dets Saar ere i Reglen smaa, men sene at læge og kræve stor Forsigtighed og Ro. Min Kone og alle Børnene hilse. Atter lev vel!

Deres hengivne

C. T. Engelstoft

S.T.

Hr. Etatsraad Andersen

R. DbgMd pp

[1] 19 Juni. — [2] I Elith Reumert: H. C. A. og det melchiorske Hjem findes Brev dateret 16 Juni. — [3] Moltke-Hvitfeldt, Glorup. — [4] Lauritz.

H. C. Andersen til Engelstoft.

Altona den 21 Juni 1868

Kjære Hr Biskop Engelstoft!

I dette Øieblik gik Lægen fra mig efter at have set til og forbundet mit syge Been; jeg spurgte ham om jeg turde reise Tirsdag-Morgen, da jeg saa vilde mælde *Dem* min Ankomst, han meente imidlertid at jeg ikke skulde bestemme den før Torsdag, til den Tid troede han at det vilde være saa langt bedre, at Benet ikke leed ved den Bevægelse og Anstrængelse Reisen dog medfører. Igaar gik jeg ved en Stok noget omkring i Haven, sad og saae ud over Elben og det har ikke været mig til Skade; jeg har endogsaa bedre sovet, saa at jeg er glad ved at det saaledes gaaer frem; men De seer, det har været et alvorligt Stød jeg har faaet og Lægen her mener at Reisen fra Ems her til, i hvor forsigtig jeg end var, dog har anstrænget Benet. Jeg er imidlertid hos elskværdige Mennesker, der have Hjerte for og Velstand til at gjøre mig min Sygetilstand næsten behagelig, jeg har Blomster, jeg har Bøger, jeg hører Musik, jeg faaer Besøg af flere Danske, Tiden gaaer let og snart, men dog længes jeg nu efter Hjemmet, efter at være et Par Dage i Odense og derfra at naae Kjøbenhavn, og ogsaa samles med Vennerne der. Collins ere i Hellebæk[1], det er allerede en lille Reise, men Melchiors have deres smukke Landsted[2] tæt ved Byen, min Stue hos dem er allerede i Stand og venter paa mig, skrive de. Jeg vil nu haabe og troe at jeg førstkommende Torsdag, med Toget der om Morgenen gaaer fra Hamborg indtræffer i Odense og kommer ikke endnu et Brev eller Telegram og mælder at jeg til videre maa forholde mig stille, da betyder det, at jeg er med Banetoget den nys bestemte Dag: *Torsdag 25de.* Jeg haaber at finde Dem og hele Familien i Bispegaarden i bedste Velgaaende, see igjen andre Venner i Byen; mine bedste

Hilsener til Dem Alle. Hr. Adj. Nielsen og hans Forlovede beder jeg Dem at De vil lykønske. Professor Henrichsens, ligesaa ogsaa Kancelliraad Dreiers hilses. De vide vel om mit Uheld, men ogsaa nu, at det gaaer bedre, dog det er ogsaa i Dag paa tolvte Dag siden jeg stødte Benet.

Veiret er varmt, men jeg har den kjøligste Stue i Huset, skyggefulde Træer uden om og hele det friske grønne Landskab for Øie. Jeg kan ikke nok føle mig glad over at være saa vel optaget og saa mageløst pleiet som jeg er det.

Deres hjerteligt hengivne

H. C. Andersen.

[1] Fiskerleje ved Øresund 5 km NV for Helsingør. Yndet af Familien Collin, 1870 byggede Edv. Collin sig et Sommerhus i Ellekilde, Hellebæk Sogn. — [2] „Rolighed" Østerbro „ved Kalkbrænderiet".

Engelstoft til H. C. Andersen.

Odense d 25 Juni 1868[1]

Kjære Hr Ven!

Atter skulde vi igaar skuffes i de Forventninger, vi knyttede til Dagen idag! jeg maa jo vel erkjende, at Lægen gjør ret i at iagttage al Forsigtighed, men nu haabe vi da, at Forsigtigheden maa have naaet sit Maal, og vi imødesee nu hver Dag et andet Telegram: at De er afreist og kommer her Kl 4½. Imorgen, overmorgen, hver Dag skal det være velkomment.

Tak for Deres Brev[2], som jeg havde haabet at besvare mundtligt: det lod mig endnu i Uvidenhed om Deres Bopæl, men da det nu havde Datering Altona, sender jeg dette til Altona Posthuus, haabende at det desto før skal komme i Deres Hænder. Mit forrige af 20 Juni, som gik til Hamborg

med Reserve-Adresse Hotel de l'Europe, har forhaabentlig fundet Dem. Som jeg er uvidende om Deres Adresse, saaledes ogsaa om Værtens Navn; denne brave Families Omsorg for Deres Velbefindende er imidlertid bleven omtalt i vor Avis i Mandags[3], hvor der blev givet Meddelelse om det Uheld, der har forsinket Deres Komme. Igaar var Mourier her og vilde sikre sig Dem en af de faa Dage, De vil tilbringe her; foreløbig aftaltes Løverdag; men nu har jeg sendt ham Telegrammet, ligesom jeg ogsaa i det Hele forberedte ham paa, at De mulig kunde ville hvile nogle Dage i Stilhed indenfor Bispegaardens Enemærker. Ogsaa endnu et Brev fra Fru Melchior venter paa Dem her — jeg tør som sagt — ikke betroe dette fremmede Gods til den usikkre Gang uden sikker Adresse.

Alle her leve vel, og vi haabe at erfare, at Deres Been nu ogsaa er bleven lægt og karsk, at De kan nyde den skjønne Sommer, som det nu er her, i danske Venne-Arme. Overalt møder man Dem: sidste Nr. af Illustr. Tidende har en Logogryph om et ægte humoristisk Eventyr, som jeg har løst ved Keiserens nye Klæder. Det Huus, hvori De virkelig er født, er blevet photographeret og lithographeret[4] — men desværre er det ikke noget tiltalende Billede. Jeg har derved faaet den Idee, at hellere burde Tegningen af det andet Huus[5] i Deres Mappe behandles paa denne Maade — hvorom Mere, naar De kommer! Gid det maa være snart! Lev vel! Mit Huus og Alle hilse.

Deres hengivne

C. T. Engelstoft.

S.T.

Hr. Etatsrd Andersen

[1] Afsendt inden Andersens Brev af 24 Juni naaede Odense Bispegaard. — [2] Brev af 21/6. — [3] Fyens Stiftstidende Tirsdag 23 Juni. Omtalen rimeligvis

foranlediget ved Hilsenen til Redaktør Dreyer i A.'s Brev af 21. Juni. — [4] I Juni 1868 udkom Litografi af Huset paa Hjørnet af Hans Jensensstræde og Bangs Boder i Kommission hos Boghandler N. Hansen. — [5] Rimeligvis Barndomshjemmet i Munkemøllestræde.

H. C. Andersen til Engelstoft.

Altona den 24 Juni 1868

Kjære fortræffelige Ven!

Naar De modtager dette Brev har De faaet mit Telegram at Lægen ikke tillod mig at reise imorgen (Torsdag), han mener at jeg endnu maa blive et Par Dage for at Benet kan heles, endnu seer det ikke ganske godt ud og brænder; dog haaber jeg saa betids at indtræffe, at jeg kan være et Par Dage sammen med Dem og Deres Familie før De, den 4 Juli forlade Bispegaarden. Jeg længes meget efter at komme der og efter et Par Dage at naae Kjøbenhavn. Jeg var ogsaa reist imorgen havde ikke Lægen sagt at han fandt det bedst at jeg endnu blev lidt i Ro, da jeg ved at reise let kunde igjen sættes tilbage i Helbredelse. Jeg veed ikke Dagen jeg kommer afsted, men da jeg ønsker den snarest, tør jeg *ikke* bede Dem sende de Breve som ligge til mig i Bispegaarden, jeg tænker at Vedkommende paa een eller anden Maade vide, at jeg er Patient; man har sagt mig at det stod i en Avis, men om det er i en dansk eller i en tydsk veed jeg ikke. Det er hos Hr John Warburg, Palmaille 31[1], i Altona jeg er blevet saa vel optaget; jeg har en fortræffelig Læge, Dr. *Markus,* gift med en Søster til Grosserer Melchior i Kjøbenhavn; hver Morgen seer han til mig og er høist omhyggelig. Veiret er meget varmt, men jeg har Værelse mod nord, hvor jeg sidder ganske kjølig; i Verandaen eller Haven er det derimod

som i en Bagerovn. Hils paa det hjerteligste Deres Kone, Børn og Alle som venligt tænke paa Deres meget hengivne

H. C. Andersen

Til

Hr Biskop Dr Engelstoft.

[1] Bred Gade med fire Rækker Lindetræer, løber parallelt med Elben.

Engelstoft til H. C. Andersen.

Odense d 25 Juni [1868]

Kjære Hr Ven!

Efterat have modtaget Deres Brev idag, sender jeg nu her den endmere forøgede Samling[1], som Deres paatænkte Besøg har draget hertil: hvormeget maa da ikke Deres virkelige Besøg, naar det indtræder, samle Vennetanker og Vennesind her til Huset. Gid det snart maa skee! — Dog — fremfor Alt, gid det maa skee godt og glædeligt! og derfor tør vi ikke beklage os over Lægernes strænge Bud. Vi opgive nu Tanken om at see Dem de første Dage og ville speide efter Telegrammet hver Dag i næste Uge. Hver Dag er De velkommen; jo før jo hellere, sige vi kun — dog Fornuften tilføier: sat cito, si sat bene[2].

Efterat have skrevet dette, seer jeg imidlertid, at Deres Brev gaaer ud paa, at jeg *ikke* maa sende de opsamlede Breve; men da jeg engang havde forstaaet Deres Brev anderledes og ved Efterforskning paa Posthuset erfarede, at jeg kunde paa lovlig Maade gjøre det saa billigt som De seer, og jeg desuden kan gjøre det med Sikkerhed eftersom jeg veed Adressen — saa sender jeg dem alligevel, for at De i Ro og Ensomhed kan glæde Dem ved de mange vistnok

vennekjære Tanker, som de indeholdt — og jeg tilstaaer, at jeg ikke anseer det for nogen Risico i Relation til Deres Reise, thi imorgen kommer De vist ikke afsted.

Lev nu vel, vor kjære Gjæst! og gid De maa gjensee Fædreland og Venner fuldelig restitueret og „gangbar", saa at De kan gaae igjen blandt os som Den, der spreder Glæde og Liv, hvor De færdes. Min Kone og Børn hilse kjærligst. Den nye Candidat[3] kommer imorgen, og Alt her er Glæde udenfor det ene Punct den gjentagne Skuffelse, der dog kun bør betragtes som en Udsættelse.

Deres hengivne

C. T. Engelstoft

S.T.

Hr. Etatsraad Andersen.

[1] Breve. — [2] Hurtig nok, hvis godt nok. — [3] Lauritz Engelstoft (jvf. Brev af 21/6).

H. C. Andersen til Engelstoft.

Altona den 27 Juni 1868

Kjære, ærede Ven!

Iaftes modtog jeg Deres Brev og alle de vedlagte Breve, det var en heel Fest at læse disse. Hvor jeg dog er riig paa trofaste Venner og selv i mit sidste lille Uheld har jeg faaet Leilighed til at erkjende at ogsaa udenfor Hjemmet er jeg omgivet af Deeltagelse og Kjærlighed. Hvor er man omhyggelig for mig, hvor tænker man paa at forunde mig en Glæde. I forgaars fik jeg Besøg af Enken, Etatsraadinde Donner, som jeg kun et Par Gange har seet før og det vist for over 16 Aar siden, hun havde tilfældigviis hørt at jeg var i Altona og

laae syg, hun tilbød mig at boe i sit Huus, det jeg naturligviis ikke tog imod da jeg er i de bedste Hænder og føler at være en kjærkommen Gjæst hvor jeg er. Hun beklagede at ikke hun strax havde erfaret at jeg laae syg i Hotellet i Hamborg da vilde hun have været den første der lod mig afhente; Dagen derpaa sendte hun mig een med Roser og Orangeblomster smykket Kurv, fuld af de største, deilige Jordbær. Man har givet Musik her i Huset, en Octet af Gade[1]; jeg kan være i et Værelse ud til Palmaille og see over til Folkemængden ved Jernbanen, og jeg kan være paa Verandaen, hvor Elben med sine Fartøjer ruller under mig og jeg har Synet af den skovgroede hannoveranske Kyst. Lægen taler dansk, hans Familie ligesaa, de Fleste i min Omgivelse ikke mindre, han besøger mig hver Dag, seer til Saaret og forbinder det. Igaar gav han mig Tilsagn at jeg turde reise førstkommende Mandag den 28 Juni[2] og er da, om Gud vil, om Eftermiddagen i Odense; jeg haaber at intet Telegram skal denne Gang slaae Streg over Ankomsttiden og derfor vil De venligt modtage mig den Dag. Saaret er ikke ganske lægt, og rundt om det har al den gamle Huud løsnet sig, men det er i sin Orden, siger Lægen. Stødet jeg fik har været temmeligt betydeligt og jeg maa være glad ved at det er gaaet, som det gaaer. Idet jeg skriver dette, brænder endnu Saaret og i Dag er det 18 Dage siden at jeg fik det. Af Brevene fra Kjøbenhavn seer jeg at Vennerne der troe at jeg længst er rask og tilbeens, at jeg kun har stødt mig som man saa tidt støder sig; ja gid at det havde været saa vel.

Vil De bringe Hr Borgermester Mourier min Tak for hans venlige Indbydelse den jeg beder om maa blive gjentaget ved et andet senere Besøg. Hils hver af mine Venner De seer, men særligt Deres Frue og hele Familiekredsen i Bispegaarden. Jeg længes efter at samles med Dem. Melchiors ønske at jeg over Kiel strax kom til Kjøbenhavn for hos dem paa „Ro-

lighed", at komme i Ro, men jeg maa først see Fødebyen og Vennerne ved Odense Aa. Gud glæde og velsigne dem Alle!

Hjerteligst

H. C. Andersen

Efterskrift.

I dette Øieblik var Lægen hos mig, men ikke saa tilfreds med Benet, som han havde ventet, han betog mig imidlertid ikke Haabet om at reise Mandag-Morgen; De venter mig altsaa, *kommer intet Telegram* (?) —

[1] Opus 17, 1848. — [2] A. kom først til Odense Fredag d. 2. Juli om Eftermiddagen, tilbragte henimod to Døgn i Stilhed i Bispegaarden og var dernæst fra 4. Juli om Aftenen i fem Uger Gæst hos Melchiors paa Rolighed.

H. C. Andersens Dagbøger, 1868.

Torsdag 2. Juli. Odense. Her var Biskop Engelstoft og hans Søn at modtage mig, mit Tøi blev aldeles ikke efterseet. I Bispegaarden strax tilbords. Benet saae ikke godt ud og suppererede[1]; det var vanskeligt at tage Hefteplasteret af; Fandt Brev fra Fru Falsen i Ems, Brev fra H. P. Holst og fra Israel Melchior med hans Portrætkort. Gik tidlig iseng.

Fredag 3. Varmt. Sendt Brev til Fru *Melchior* og til *H. P. Holst.* Fik Brev fra *John Warburg.* Besøg af Borgemester *Mourier,* ligesaa af Skomager *Gredsted* med Bøn om at læse iaar igjen for Stiftelsen. Overlærer *Sick* kom med Indbydelse fra en Deel Militaire og Borgere i Nyborg til en lille Fest for mig og Bøn at læse, jeg lovede ved næste Besøg i Sommer at opfylde dette Ønske. Varmt Solskins Veir, igaar og idag. Drak Thee nede i Lysthuset ved Aaen. Nielsen med

sin Forlovede[2] var her, desuden Politiemesteren, Provsten og Borgemesteren med Kone...

[1] suppurere, d. v. s. afsondre Pus (Materie). — [2] Clara Elfride Kühle.

H. C. Andersen til Engelstoft.

„Rolighed" ved Kalkbrænderiet

Østerbro den 7 Juli 1868

Kjære Hr Biskop Engelstoft!

Inderlig Tak for Deres Venskab og varme Deeltagelse. Vi vare denne Gang saa kort sammen, og dog har jeg i min Erindring Meget at takke Dem og Deres elskværdige Kone for. Den ældste af Sønnerne fik jeg mere end før et Indblik i, han var saa opmærksom og god mod mig, hils ham! hils hver især i den kjære Kreds! Det var heldigt at jeg fik min Reise-Taske med, jeg vilde have savnet den meget, da flere Sager til mit syge Been just laae i den og var mig nødvendigt seent paa Aftenen. Ved Ankomsten til Banegaarden i Nyborg fandt jeg en Vogn og venlig Modtagelse, som jeg maa takke Hr Overlærer Sick for; vil De hilse ham. Ombord traf jeg Ritmester Trepka og flere Venner som Alle hjalp mig med mine smaa Haandsager og at jeg kom vel i Vognen. Halv elleve naaede jeg Banegaarden ved Kjøbenhavn hvor Melchiors med Vogn afhentede mig; Trappen var nydeligt pyntet med Blomster og Danebrogs Flag, her saae ganske festligt ud; Familien her er utrættelig i Opmærksomhed og Godhed mod mig. Med Benet er det i Dag bedre, igaar gik Saaret af, men der er desværre endnu ikke ny Hud, Vunden er aaben og vædsker. Min Læge, Collin er ikke i Byen, saa at ingen Doctor har seet det syge Been siden i Onsdagsmorges i Altona, i Dag har jeg skrevet til Byen efter Dr. Hornemann;

jeg gaaer allerede bedre end tidligere under mit Ildebefindende, dog, af og til, brænder det endnu i det aabne Saar. De første Dage bliver jeg ganske stille herude, kjører ikke engang til Byen. Veiret er nu mindre godt, det har regnet siden jeg kom, om ikke stadigt med lige Udholdenhed. Mouriers og Kochs beder jeg om at hilses, ligesom ogsaa Henriksens, Nielsen og andre deeltagende Venner. Dette lille Brev kommer vel til Dem medens De er paa Landet, jeg sender det imidlertid til Odense.

Deres taknemlig hengivne

H. C. Andersen.

H. C. Andersen til Engelstoft.

Kjøbenhavn 16 April 1869

Kjære Biskop Engelstoft!

I hele dette Aar har jeg ikke hørt et Ord fra Dem. De og Deres have tidt været levende i min Tanke og særligt da Efterretningen lød om den ene af de unge Døttres Bortgang[1]; jeg skrev ikke da, hvilken Trøst kunde jeg vel udtale bedre end den De selv havde i Hjertet, dertil kom ogsaa at jeg et Par Dage forud havde skrevet et Brev til Dem, som De ikke har faaet, som jeg nedskrev mere end en Maaned for tidligt og leverede Vedkommende. Min unge Ven *Just Thiele,* Søn af Etatsraad Thiele sagde mig at han da, efter at have taget sin juridiske Embeds Examen, tog til Odense for at komme i Virksomhed og blev der paa ubestemt Tid. Jeg gav ham et Par Breve med til mine Venner der og saaledes ogsaa eet til Dem for at indføre den unge Mand i Deres Huus, jeg er overtydet om at den unge *Thiele* vil tiltale Dem. Det Brev

jeg dengang skrev har han ikke afleveret, jeg giver derfor her et nyt, da han særligt glæder sig til at hilse paa Dem.

Jeg har i stor Travlhed tilbragt Vinteren og bliver ikke færdig med mit Arbeide før hen i Mai. Jeg skriver nemlig, efter Opfordring af en Boghandler i New-York[2], en Fortsættelse af „mit Livs Eventyr" fra dette sluttede 1855 til Festen i Odense 1869 [!][3]. En Maaned efter at det er trykt i Amerika, kommer det ud paa dansk her i Kjøbenhavn[4]. Denne Sommer tænker jeg at blive hjemme; mine Venner her ønske ogsaa at jeg skulde blive her den 6 September, da er det 50 Aar siden jeg kom til Kjøbenhavn. I Sommertiden kommer jeg til Glorup og da ogsaa til Odense for at jeg engang endnu kan læse til Indtægt for Haandværker-Boligen. Vil Gud, reiser jeg da midt i September syd paa, f Ex til Nizza og i April hjem over Paris; hils paa det hjerteligste Deres fortræffelige Kone og Børn og ligesaa de af mine Venner De seer.

Deres hengivne, taknemlige

H. C. Andersen

[1] Frederikke Engelstoft døde 28 Februar 1869. — [2] Hurd & Houghton, hos hvem der kom en ny engelsk Udgave af A.'s Skrifter. Udarbejdelsen varede fra 23. November 1868 til 29. Marts 1869; i April og Maj revideredes Manuskriptet (jvf. Brev af 19/5). [3] Skrivefejl for 1867. — [4] Udkom først 1877 med Jonas Collin som Udgiver.

Oldermandskabet for Odense borgerlige Skyttelaug til H. C. Andersen.

I den Tro, at det kunde være Deres Høivelbaarenhed kjært, at overvære Odense borgerlige Skyttelaug[1], som De i flere af Deres Skrifter har dvælet ved[2], tillader undertegnede Oldermandskab sig herved at indbyde Dem til, som Æres-

medlem at deeltage i vor Fest, som afholdes Tirsdagen den 25 Mai.

Deres ærede Svar, som vi tør imødesee, bedes adresseret til undertegnede Kunstdreier Assam.

Odense i Oldermandskabet for Odense borgerlige Skyttelaug den 12te Mai 1869.

R. Jørgensen *H. M. Assam* *P. Jensen* *Haugsted*

H. Holbech *E. W. Allerup*

Høivelbaarne

Hr. Etatsraad H. C. Andersen, Cmd: af Db. pp.

Kjøbenhavn.

[1] Oprettet med Frederik IV's Tilladelse 1704. (Reskript af 26. Febr.). — [2] Indgaaende omtalt i „Kun en Spillemand". Anden Del I.

H. C. Andersen til Oldermandskabet for det borgerlige Skyttelaug i Odense.

Kjøbenhavn den 15de Mai 1869.

Mine Herrer!

De har forundt mig en stor Glæde med Indbydelsen til Skyttelaugs Festen, jeg har heri et Tegn paa hvor smukt og venligt jeg er i Deres Tanke. Modtag min inderligste Tak! desværre er jeg iaar forhindret fra at kunne komme. En amerikansk Boghandler har jeg lovet at levere en Fortsættelse af mit Livs Eventyr han skal have den senest i Juni, al min Tid er saaledes optaget, jeg kan i de første tre, fire Uger ikke forlade Kjøbenhavn[1].

I Juli Maaned tænker jeg at komme til Fyen og glæder mig da til at hilse paa mine Venner i det kjære gamle Odense.

Vil Gud at jeg lever, da haaber jeg at overvære Skyttelaugsfesten et kommende Aar og De ville med samme Velvillie og Hjertelag som nu, modtage Deres hengivne taknemlige Medborger.

H. C. Andersen.

Til Oldermandskabet for det borgerlige Skyttelaug i Odense.

[1] A. forblev i København til 16. Juni og rejste saa til Basnæs.

Engelstoft til H. C. Andersen.

Odense d 17 Mai 1869

Kjære gode Hr Etatsraad!

Den bedrøvelige Vinter, vi have oplevet i vort før saa glade Huus, er Dem tilfulde bekjendt, og vær takket for Deres Deeltagelse i vor Sorg. De vil nu finde vor kjære Caroline[1] som den eensomme Fugl, og Barnesjælen er dybt gjennemtrængt af Livets Alvor, og vor elskelige lille Frederikke skal ikke mere glæde sig ved saadanne Timer, som Deres Nærværelse beredte hendes sjælfulde Væsen. Dog — Gud Herren vil have aabnet andre Syner for hendes Aand, og den Troende kan ikke sørge som over Noget, der er tabt, skjønt Hjertet sønderrives atter og atter af Savnets bitre Vee.

Men som det Sidste altid trænger sig i Forgrunden, saaledes maatte jeg ogsaa begynde med dette, uagtet jeg den hele Vinter har baaret paa Tanker af glædeligere Art hver Gang jeg mindedes Dem og Deres billige Krav paa at høre

fra mig. Allerede d 6 Dec. glædede De os alle med den nye Gave, De har skjænket Verden[2]; den blev læst og atter læst — og Frederikke var ikke den mindst begeistrede Tilhørerinde — og det har her som jo andensteds beviist sig, at den har bestaaet den classiske Prøve: decies repetita placebit[3]. Ja til Lykke! ogsaa med dette Arbeide, der slutter sig til en europæisk Verdensbegivenhed[4] og indeholder saa mange tiltalende Billeder fra de forskjelligste Sphærer, baade Aandens og Historiens og derhos den dybe Grundtanke.

Og dernæst Tak for Deres Brev ved Thiele og de gode Meddelelser om Dem selv og Deres Sundhed. Det glæder mig, at De modstod enhver Fristelse til at reise til Amerika: De maatte ialtfald være sikkrere end i denne Vinter, da Deres Been maa behandles med Forsigtighed. Derfor synes mig ogsaa godt om, at De bliver her i Landet i Sommer, og det giver os desto vissere Haab om, at De ogsaa kommer her, enten det saa skeer snart eller til September. Jeg hører, at De skal være indbuden til Skyttelauget, og dersom De kommer dertil, skal De være særdeles velkommen hos os, naar De vil tage til Takke med det noget stille Huus. Jeg bliver hjemme til denne Høitidelighed eller Borgerfest iaar, deels for denne Muligheds Skyld, deels for at overvære Heltzens Introduction i dette Lag[5]. Jeg haaber nu at erfare, om vi tør vente Dem.

Af de øvrige Venner er nu Unsgaard[6] desværre borte, og Mouriers' er endnu ikke komne hjem fra deres Udenlandsreise. Hos Kocks' har den lille Pige[7] Mæslinger, men de er nok som hos os næsten forbi. De Andre leve alle ved det Gamle.

Saavidt jeg veed, er det nok nu godt igjen med den ædle Greve paa Glorup[8], hos hvem De jo tilbringe[r] en Deel af Sommeren. De kunde ikke finde et smukkere Sted eller en herligere Vært her i Landet. Maaskee kunde jeg komme

der i Nærheden, naar jeg erfarer, hvad Tid De vil være der.

Min Kone og mine Børn sende Dem deres venligste Hilsener, og vi alle glæde os til at gjensee Dem.

Deres hengivne

C. T. Engelstoft

S.T.

Hr. Etatsraad Andersen

R. af D. DbgMd

[1] Den afdøde Frederikke Engelstofts Tvillingsøster. — [2] Eventyret „Dryaden" udkom 5. December 1868. — [3] „Ti Gange gentagen vil den behage" Citat fra den romerske Digter Horats's Ars poetica. — [4] Verdensudstillingen i Paris 1867. — [5] Heltzen var 1869 bleven Stiftamtmand i Odense. — [6] Unsgaard tilbragte sine sidste Leveaar i Thisted, hvor en Søn var Amtmand. — [7] Jenny Koch. — [8] A. G. Moltke-Hvitfeldt.

H. C. Andersen til Engelstoft.

Kjøbenhavn den 19 Maj 1869

Kjære Hr Biskop Engelstoft!

Det var mig en stor Glæde igaar igjen at modtage Brev fra Dem, det er saa længe siden jeg hørte et Ord. Tung Tid og Prøvelse for Dem og Deres ligger imellem. Tak fordi De vil see mig i Deres hyggelige Hjem! Indbydelse til Skyttelauget har jeg ogsaa faaet, men jeg seer mig ikke istand til for det første at forlade Kjøbenhavn. Hele Vinteren, ind til nu, har jeg arbeidet paa at nedskrive Fortsættelsen af „mit Livs Eventyr" fra 1855 til Festen i Odense 1867, jeg har lovet at dette Arbeide skulde være fuldendt til først i Juni og da blive sendt min amerikanske Boghandler. Det Hele er

nedskrevet, men nu anvender jeg al min Tid paa at gaae det igjennem og især skjære bort alt hvad der lader sig bortskjære. Jeg kan saaledes ikke komme paa Landet før midt i Juni, jeg bliver da nogle Uger ude hos Grosserer Melchiors paa „Rolighed" ved Kalkbrænderiet[1] og vil da midt i Juli tage til Glorup[2]. Dersom *De* da er i Slutningen af Maaneden i Odense og vil forunde mig Hjem et Par Dage da kommer jeg, og bliver jeg anmodet om at læse til Indtægt for Haandværker-Boligen, da er jeg beredt der til. Fra første August vilde jeg være paa Basnæs, og da sidst i Maaneden vende hjem til Kjøbenhavn[3]. Flere af mine Venner have bedet mig om at være i Byen den 6te September, da er det 50 Aar siden jeg første Gang kom til Kjøbenhavn. Det bliver, antager jeg, en ganske privat Festlighed, men jeg vil dog gjerne være i Hjemmet den Dag, der for mig var en af mit Livs store Mærkedage. Da reiser jeg, om Gud vil, syd paa og bliver Vinteren borte, rimeligvis i nord Italien og Syd Frankerige, og kommer over Paris hjem til April. Udreisen lægger jeg over Odense, men flyver lige igjennem, dersom jeg i Juli samles et Par Dage der med Vennerne. Vær saa venlig at sige mig hvorledes mit Besøg i Bispegaarden bedst passer Dem og Deres Frue. Hils hende og alle Børnene paa det hjerteligste! Mit Helbred har i Vinter været meget godt, men mit Been behøver endnu Bandage og jeg har ofte det Uheld at støde det, saaledes var det senest Tilfældet igaar. Der er en meget tynd Hud og den er altid blodrød.

De fleste af mine kjøbenhavnske Venner ere nu fløttede paa Landet, Theatrene lukkes om ikke mange Dage, med Udstillingen er det forbi paa Mandag, det kribler og krabler i mig af Reiselyst, men jeg maa holde her. Carl Bloch maler i denne Tid mit Portræt[4], man siger at det er særdeles heldigt. Fra Collins har jeg venlige Hilsener, de flyve om en halv snees Dage til Hellebæk. Bring mine Venner hjertelig

Hilsen fra mig, glem mellem disse ikke den unge Hr Thiele.

Deres inderlig hengivne

H. C. Andersen.

[1] Da et af Melchiors Børnebørn under Sommerbesøg paa Rolighed fik Skarlagensfeber, foretrak A. først at rejse til Basnæs. — [2] Efter Ophold paa Basnæs 16. Juni—6. Juli tog A. til Rolighed og kom ikke til Glorup før 23. Septbr. — [3] Paa Rolighed til 16. August, paa Petershøj i Skovshoved hos Martin R. Henriques til 25. August, dernæst Logis paa Hotel d'Angleterre, København, til 10. September. — [4] A. sad sidste Gang for Maleren 25. Maj.

Engelstoft til H. C. Andersen.

[24 Maj 1869]

Kjære Hr Etatsraad!

Vi skal altsaa savne Dem imorgen[1], og i Grunden maa jeg paa Deres Vegne være tilfreds dermed, thi Opholdet paa Skydepladsen og Frokosten i Teltet kunde dette kolde Væir gjøre betænkelige nok: et andet Aar kan Skyttelagsdagen falde heldigere. Men engang maa De dog endelig see at kunne bivaane denne Folkefest, som har beholdt Meget af den ægte gamle Folkecharacter. Imorgen vil den have en anden Tillægsfest ved den nye Stiftamtmands Introduction.

Men nu Deres øvrige Reiseplan! Det er saare liden Tid, De har tiltænkt Fyen, og der er mange Betænkeligheder ved et Besøg i Odense i Slutningen af Juli. Sommeren er meget bevæget: uden Tvivl er der Veddeløb i samme Tid. Skolens Ferie begynder d 23de, og da reise Mangfoldige bort, som vilde glædes ved Deres Læsning. Jeg er med korte Afbrydelser borte hele Juli Maaned; men et Par bestemte Dage kunde

jeg altid indrette mig paa at være hjemme. Men det Værste for os, er at vi agte os alle til et Badested fra 23 Juli til 23 Aug, maaskee vel kun til Middelfart, men dog altid langt nok til [ikke] at have den Glæde at samles med Dem. Og i det Hele er den hede Sommertid her i Byen ikke egnet til at samle Folk til en saadan aandelig Nydelse. Saa er fra alle Sider September heldigere, og da De naturligviis ikke kan udsætte Deres Udenlandsreise til en senere Tid for den Sags Skyld, vilde jeg ubetinget tilraade at vælge nogle Dage i September til et Ophold her; saa ere Folk samlede igjen og modtagelige for deslige Glæder.

Imidlertid nærer jeg dog et Haab om at see et Glimt af Dem, naar De kommer, ogsaa i den bevægede Sommertid: vi faae vel en Fest i Anledning af Formælingen[2], som kunde bringe Dem herind, eller de omtalte Veddeløb eller andre Tilfældigheder.

Det glæder mig, at Deres Vinterarbeide er sin Fuldendelse saa nær, og at dets Gjenstand just har været den Fortsættelse, som vi alle længes saa inderlig efter, og dette Tidsafsnit er allerede saa indholdsrigt, at De maae see at faae det gjengivet i sin Friskhed uden at blive fordunklet af Noget, som Fremtiden kan bringe.

Ja denne Fremtid maa bringe Dem alt Godt og Glædeligt og bevare Dem for alle slige Uheld som det ifjor, der i al sin Ubetydelighed kunde have blevet slemt og jo endnu knap er forvundet efter den Beskrivelse, De giver af Deres Been. Min Familie hilser Dem venligst, og imorgen ville mange Venner tale om Dem ved Skyttefesten. Vor gode Mourier mangler endnu[3], og Unsgaard vil savnes. Denne lever vel i sit Thisted, men jeg kan ikke tro Andet end at han maa savne os som vi ham.

Vore fælleds kjøbenhavnske Venner ere ikke mange; Tak

for Meddelelse fra den kjære Collinske Familie, hils dem begge venskabeligst fra mig.

Lev vel!

Deres hengivne

C. T. Engelstoft

[1] Skyttelavet holdtes 25. Maj. — [2] Kronprins Frederiks Formæling 28. Juli med den svenske Prinsesse Lovisa Josephine Eugenie. — [3] I Udlandet.

Engelstoft til H. C. Andersen.

Odense d. 4 Juli 1869[1]

Kjære Hr Etatsraad!

Undskyld min lange Tavshed, som tildeels har sin Grund i min idelige Fraværelse fra Hjemmet, som er min Lod i hele Sommeren. Jeg glæder mig til det Arbeide, De har under Hænder, og haaber nu at kunne lykønske til lykkelig Afslutning. Men Deres Reiseplaner passe desværre ikke til vore Forhold. Jeg er aldrig hjemme i Juli Maaneds sidste Deel; i Reglen visiterer jeg til 4—6 August, og iaar have vi desuden taget en Bestemmelse, der gjør Bispegaarden ganske tom: vi agte at bruge Søbadene i Middelfart fra 23 Juli. Derhos er Sommertiden her som i Kjøbenhavn en Adsplittelsens Tid, i hvilken det ikke vil være naturligt, at De tilbyder at læse: her er uhyre varmt her i Byen, naar ellers Sommeren er varm. De Fleste eller dog Mange reise bort: d 22 adsplittes Skolens Personale; Henrichsens' reise saaledes bort og de fleste Adjuncter og Lærere; Kocks' laae ifjor i Middelfart, Schlegel reiser til Jylland — kort sagt, her er ingen Ro paa Folk: kun Damgaards og Mouriers', der nylig ere hjemkomne fra Italien, kan jeg ansee for sikkre; om vor nye Stift-

amtmand bliver eller vil besøge sin Herregaard[2], veed jeg ikke. Men i det Hele tilraader jeg Dem ikke at vælge den Tid til et Besøg, hvorimod October Maaned vilde være fortræffelig. Jeg seer Dem mulig, dersom De snart kommer til Glorup, thi mellem 12 og 16 Juli er jeg i Nærheden af dette Sted, og jeg kan da træffe nærmere Aftale med Dem.

I mit Huus er Alt iøvrigt nu, Gud skee Lov, vel og ligeledes leve de øvrige Familier, som De kjender, ved det Gamle. Kun savne vi alle Unsgaard, som imidlertid skal befinde sig vel i Thisted. Gid De ogsaa maa vedblive at leve vel, og iagttag endelig al Forsigtighed med Deres Been. Min Kone og Børn hilse Dem venskabeligst.

Deres hengivne

C. T. Engelstoft

S. T.

Hr Etatsrd Andersen.

[1] Brevet har omtrent samme Indhold som det foregaaende. Engelstoft har maaske glemt, at han allerede 24 Maj havde besvaret A.'s Brev af 19. Maj. — [2] Heltzen havde 1854 som Amtmand i Aabenraa købt Godserne Søgaard og Aartoft i Lundtoft Herred.

H. C. Andersen til Engelstoft.

Holsteinborg den 21 Sept 1869

Kjære Hr Biskop Engelstoft!

Atter igjen har jeg oplevet deilige, velsignede Dage; min sjette September[1] er af Vennerne blevet feiret saa smukt, De har læst derom i Aviserne og jeg veed det, læst med Deel-

tagelse. Som en Afspeiling af denne Fest var Modtagelsen paa Basnæs[2], hvorhen jeg kom den 10 September, derfra er jeg taget over til Holsteinborg og agter nu i morgen tidlig at begynde min Reise til Udlandet; jeg kommer senere afsted end jeg har tænkt og vilde til en bestemt Tid træffe sammen med Landsmænd i Udlandet; imidlertid lægger jeg dog Veien over Glorup, hvor jeg ikke har været et Par Aar, der indtræffer jeg overmorgen Formiddag samtidig med at *De* modtager dette Brev. *Søndag* tager jeg derfra og gaaer gjennem Fyen og Hertugdømmerne; Gjerne var jeg blevet et Døgn i Odense, men uagtet jeg ikke fra nogen Side er blevet bedet om at læse her paa Gjennemreisen, antager jeg dog at det vil skee saa snart jeg opholder mig der en Dags Tid, saa nødigt siger jeg nei, men det vil dog udsætte Reisen et Par Dage og derfor troer jeg det er rigtigst denne Gang at flyve den kjære Fødeby forbi og da gjemme Læsningen til min Hjemkomst, da kan ogsaa denne bedre være forberedt. Jeg troer ikke at Nogen bestemt venter mig nu for at læse. Jeg skriver dette for at ikke De og Deres skulle undre sig over at jeg „uden Hilsen og god Dag" flyver forbi, men Tiden skynder paa og jeg maa slippe den Glæde at samles med alle de kjære Venner og Veninder jeg har i Fødebyen. Vil De venligt hilse hvem De træffe paa, særligt min unge Ven Just *Thiele,* som jeg gjerne havde seet.

Til Nytaar kommer et nyt Hefte Eventyr og Historier[3], som jeg skal paalægge min Boghandler at sende Dem. Deri ere de Historier, jeg læste i Studenterforeningen den 4 Sept. da Studenterne hædrede og glædede mig med at give min Buste Plads i „Foreningen", netop halvtredsindstyveaars Dagen da jeg forlod Odense. Ja, tilvisse mit Liv er et deiligt Eventyr, og tidt spørger jeg, hvorfor mon Gud er saa uendelig god mod mig. — Jeg veed nu slet ikke om dette Brev naaer Dem i Odense medens jeg er paa Glorup, eller om De maa-

skee er der i min Nærhed. Deiligt var det om dog Tilfældet førte os sammen, eller jeg hørte fra Dem.

Deres hjerteligt hengivne

H. C. Andersen.

E. S

Hjertelige og ærbødige Hilsener til Deres fortræffelige Frue og den hele Kreds.

[1] 50 Aars Dagen for A.'s første Komme til København. Festen beskrevet i Brev til Fru Melchior (Bille og Bøgh: Breve fra H. C. Andersen, Nr. 405). — [2] Modtagelsen beskrevet i ovennævnte Brev. — [3] „Hønsegrethes Familie", „Hvad Tidselen oplevede" og „Hvad man kan hitte paa."

Engelstoft til H. C. Andersen.

Odense d 22 Sept. 1868 [!][1]

Kjære Hr Etatsraad!

Ja visselig have vi alle her fulgt den skjønne Fest i Kjøbenhavn med den inderligste Deeltagelse og Glæde. Jeg er nu dobbelt tilfreds med, at vor Fest ikke blev udsat til iaar[2], ligesom det jo ogsaa i sig selv er naturligst, at Festen for Ens Ankomst til det Sted, hvor Forsynet har beredet ham en ny Livsvei, holdes der, hvortil han kom, og ikke der, hvorfra han udgik, skjønt jeg vil tilstaae at for den selv, der seer tilbage paa et saa betydningsfuldt Vendepunkt i Livet, ligger det ligesaa nær at tænke paa det, hvorfra han førtes over til det Nye. Ja det er et stort Livs-Eventyr, der ligger mellem disse Aar, og skjønt er det at see, hvorledes De i levende Tro og Tak seer tilbage over Guds Førelser: han føre Dem ogsaa i den Deel, som endnu Fremtiden dækker, i Naade og Velsignelse!

Det er mig underligt at vide Dem saa nær og dog ikke at faae Dem at see: jeg skal paa Fredag tiltræde en Visitatsreise i Egnen af Middelfart; men fra det publiqve Livs Standpunct beklager jeg ikke saameget, at jeg saaledes ikke kan tilskynde Dem til at læse for os her i Odense; thi endnu er vort offentlige Liv ikke kommen i Vintersaisonens Ro; navnlig har vor gode By idag været Skuepladsen for en saadan Valgkamp[3], at der vil behøves flere Dages Hvile derefter, og i det Hele er Byen ikke samlet endnu fra Reiser og desl. Naar De derimod til Foraaret vilde komme her, troer jeg, at Alt vilde være bedst arrangeret. Jeg haaber derfor, at De vil underrette mig om, naar De kan komme, og jeg skal alene bede Dem iagttage det Ene, at det ikke maa blive i de to Paaskeuger.

Vor Valgkamp endte med Fornuftens og Besindighedens Seir over en opflammet national-politisk Begeistring[4]; Kock lagde en saa stor Dygtighed for Dagen, at han vandt en glimrende Seir[5].

I mit Huus er, Gud skee Lov! Alt nu vel, og med Glæde er Deres venlige Hilsen modtaget og gjengjældes hjerteligen af dem, som ere tilbage. Maa jeg bede Dem bringe Deres ædle Vært min ærbødige Hilsen, som ledsages af Ønsket om at han maa snart gjenvinde den Sundhed, der ikke før pleiede at svigte. Lev vel!

Deres hengivne

C. T. Engelstoft

S. T.

Hr Et. Andersen

[1] Fejlskrift for 1869. — [2] A. havde foreslaaet at Festen i Odense skulde opsættes til 4. September 1869 M. L. E. II, S. 166. — [3] Valgkandidaterne var G. Koch (nationalliberal) og Vaupell (nationale Venstre). — [4] Vaupell hævdede, at man stadig maatte have Sønderjyllands Generhvervelse for Øje. — [5] Folketingsmand 1869—1872.

H. C. Andersens Dagbøger, 1870.

Tirsdag 8. [*Marts.*] Klokken henimod fire kom vi[1] til Odense[2] og tog ind i Larsens Hotel, spiiste til Middag og tidligt til Ro.

Onsdag 9. Gik med Jonas ind i St. Knuds Kirke, viiste ham saa mit Barndoms Hjem, vi blev til Frokost hos Biskop Engelstoft, han førte os om ad Munkemose til Slusen[3], vi gik over til Vesterport[4] og herpaa til Etatsraad Henrichsen. Middagen var hos Engelstoft, vi gik da til Theatret men først et Løb op paa mit Værelse ... I Theatret saa vi et nerverystende Knaldstykke — Alt for Fædrelandet[5]. Gik efter 4. Akt.

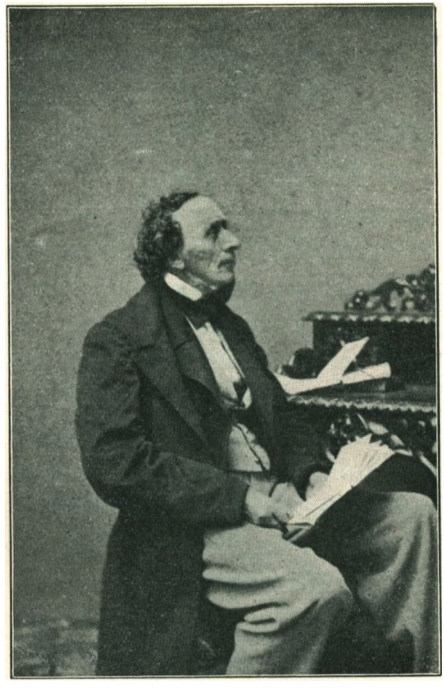

H. C. Andersen 1871.

[1] H. C. A. og Jonas Collin. — [2] Paa Hjemrejse fra Nizza, hvor A. havde opholdt sig December 1869 og Januar 1870. — [3] Hvor der nu i Nærheden af Folketeatrets Have ligger en lille Ø i Aaen. — [4] Stod indtil 1851, hvor Faaborgvejen (Søndergade) udgik fra Vestergade. — [5] Historisk Skuespil med Chor i fem Acter af Victorien Sardou. Opført af William Petersens Selskab.

H. C. Andersen til Oldermandskabet for det borgerlige Skyttelaug i Odense.

Det høitærede Oldermandskab for det borgerlige Skyttelaug i Odense har hædret mig med en Indbydelse til Skytte-

laugsfesten den 14 Juni. Den kjærkomne Skrivelse modtog jeg iaftes her paa Basnæs hvor jeg har tilbragt nogle Uger.

Den Hæder mine kjære Medborgere forunde mig er et fornyet Beviis paa det gode Sindelag jeg møder i min Fødeby, og jeg kan ikke noksom være taknemlig, men siden jeg i Marts kom hjem fra Udlandet har jeg prøvet Gigt og Tandsmerter, som i lang Tid holdt ved, anstrængt og lidende søgte jeg derfor herud paa Landet[1], hvor jeg allerede føler mig bedre. Jeg frygter imidlertid at det endnu bliver mig for anstrængende at tage Deel i en saa bevæget glad Dag som Skyttelaugsdagen med dens Fest; aldeles uvis om Veirliget. Den hele gamle Festlighed vilde tilvisse forfriske Minder fra Barndomstiden, jeg gad gjerne gjentage disse, men bør vistnok opgive det iaar, i Haab om at dette Aar ikke er mit sidste Leveaar og at mine deeltagende Venner og Medborgere altid lige hjerteligt ville see mig paa en lignende kommende Tid.

Med dyb Taknemlighed.

H. C. Andersen.

Basnæs ved Skjelskjør den 5 Juni 1870.

[1] Paa Basnæs 21. Maj—26. Juni.

H. C. Andersens Dagbøger, 1872.

15 Januar I disse Dage læser jeg, er død i Odense min gamle Skolekammerat, Pedersen[1], som min Lærer Velhaven[2] satte øverst af os Alle. Han blev, skjøndt fattigt Barn, en velseet Mand, Politimester om kun konstitueret; han skrev smukke Leilighedsdigte, og efter min Fest som Æresborger i Odense kom derom en hel Digtsamling[3]. Han har fulgt mig

mere end jeg ham, jeg stod ham fremmed, nu gjør det mig ondt, at jeg ikke kom ham imøde, sendte ham imellem een af mine Bøger. Det vilde have glædet ham, for seent tænker jeg nu derpaa. Gjennem Tanken flyver min Hilsen til ham. Jeg har ei Troen at han fornemmer den. Saligt at troe!

[1] Kancelliraad Peter E. Petersen. — [2] Se M. L. E. S. 24. — [3] „Digteren Hr. Etatsraad H. C. A.'s eget Eventyr ved Festen i Odense den 6te December 1867 i 5 Sange af P."

H. C. Andersens Dagbøger, 1872.

Fredag 12 [April] ..... Klokken lidt over 12 i Odense[1] hvor vi[2] toge ind i Larsens Hotel og fik to Værelser ud til Torvet[3]. Efter Bordet gik jeg med ham hen til mit Barndomshjem paa Klingenberg[4] derpaa ud i Munkemose til Slusen. Biskop Engelstoft havde stor Middag, jeg blev indbudt, men tog ikke derimod da jeg trængte til Hvile. Ud paa Eftermiddagen gik med Bloch gjennem Neder og Overgade og viiste ham de mærkeligste Bygninger, samt Udsigten fra Broen[5] over Blegmandens Eng[6] til Kirken[7].

Løverdag 13. Tidlig paa Morgenen kom Biskop Engelstoft og indbød os til Frokost, jeg undskyldte mig og han, Frue og Datter mødte da Klokken 12 paa Banegaarden.

[1] Paa Rejse til Østrig og Norditalien. — [2] Andersen og William Bloch. — [3] Albani Torv. — [4] Barndomshjemmet i Munkemøllestræde var dengang Klingenberg 28. — [5] Frederiksbroen. — [6] Paa Aaens Sydside mellem Albanibroen og Frederiksbroen. — [7] St. Knuds Kirke.

Uddrag af H. C. Andersens testamentariske Bestemmelser 1873.

For nogle Aar siden skrev jeg mit Testament, og med de tilbørlige Underskrifter overgav [jeg] det til min Ven Etatsraad Collin.

De i samme givne Bestemmelser blive uforandrede ved Kraft, men da min lille Formue siden er blevet forøget ønsker jeg at der maa, efter min Død, gjøres følgende Brug af Forøgelsen .....

Til „Stiftelsen af 18 September"[1] i Odense 200 Rdlr.

„Frederik den VII Stiftelse" i Odense — 200 Rdlr.

„Haandværker Bibliotheket"[2] i Odense, stiftet af Pastor Møller — 100 Rdlr ( ): Hundred Rdlr.)

H. C. Andersen.
2 April 1873.

[1] I Munkemøllestræde, oprettet 1841 af Kancelliraad Søren Hempel (d. 1844) med Fribolig for fire trængende Enker af Borgerstanden. — [2] Hermed menes vistnok Den danske Arbejderforenings Bibliotek, nu Folkebiblioteket. Som Modtræk mod den fremtrængende Socialisme havde Johs. Møller 1871 faaet stiftet en Arbejderforening, der skulde arbejde for Arbejderstandens aandelige og økonomiske Højnelse.

Udateret Tilføjelse til H. C. Andersens Testamente.

Skomager Gredsted i Odense (til Stiftelsen)[1] 150 Rd.

Odense Fattigskole aarligt til Bøger som Præmier til de to flinkeste Drenge 10 Rd.

[1] Frederik VII's Stiftelse.

H. C. Andersens Dagbøger, 1873.

Tirsdag 15 April ..... Paa Banegaarden[1] i Odense var Student Weber[2] med Moder[3] og Søster[4], De gav mig hver en Bouquet, Etatsraad Koch med Kone og Datter ogsaa her fik jeg Blomster, Fru Koch havde en Bouquet fra Skovbunden i Fruensbøge[5], Anemoner, Skovmærker &. Student Weber tog Plads hos os[6] og kjørte to Stationer, (vi fik en Krukke

Syltetøj fra Moderen[7]), ved Aarup[8], hvor der var Markede forlod han os.

27 Juli ..... Ved Odense bragte Webers Moder mig Blomster.[9]

[1] A. var for sidste Gang paa Vej til Udlandet (Schweiz). — [2] Mathias Weber. Boede i København Nyhavn 18 Charlottenborg Siden i Etagen ovenover Andersen. — [3] Ane Christine Elisabeth Weber. — [4] Christine Weber. — [5] Lyst-skov Syd for Odense, siden 1840 almindeligt Udflugtssted. — [6] A. havde Nic. Bøgh som Ledsager. — [7] Om Syltetøjets Skæbne skriver A. i et Brev til Mathias Weber dateret Montreux 7 Maj 1873 bl. a.: „Tak for al Deres Hjertelag mod mig i Vinteren! Tak for Mødet ved Odense og at De fulgte med hele to Stationer. Blomsterne Deres Søster bragte mig holdt sig lige til Hamborg og Syltetøjet De bragte mig fra Deres Moder fulgte med lige ind i Schweits til Vevay. Jeg spiser nu aldrig Sødt, men spises skulde det og spises af en god Mund; den unge *Carl Melchior,* der er i Pension i Schweitz bragte jeg Krukken med dens søde Indhold at han kunde faa en rigtig god Mundsmag hjemme fra. Han fortalte mig Dagen derpaa at det havde været ganske deiligt Syltetøi; nu kan De fortælle hans Moder, at *Carl* har nydt godt af Deres Moders Huusgjerning." (Meddelt af Oldfrue Frk. Weber). — [8] Station ved Odense-Strib Banen 22 km fra Odense. — [9] Paa Hjemrejsen kommer H. C. A. syg gennem Odense. I Fredericia har Student Weber taget imod ham, og i Middelfart har bl. a. Biskop Engelstoft og Apoteker Lotze, der holdt Sommerferie der, hilst paa ham.

H. C. Andersen til Boghandler Helm Petersen.

Kjøbenhavn den 14 Sep 1874

Meget ærede Hr Helm-Petersen!

Hjertelig Tak for Deres venlige Skrivelse. Det glæder mig at mit lille Digt[1] har tiltalt Dem. Den medfulgte Tegning finder jeg smuk og jeg beder Dem at hilse Tegneren[2]; gjerne havde jeg beholdt og givet det lille Billede Plads i mit Album, men da jeg ikke veed om De har Brug for det, sendes det her tilbage.

• Ærbødigst

H. C. Andersen.

[1] „Oldingen" skrevet 5 Maj 1874. Benyttet som Indledningsdigt i Julebog 1874. Udg. af Karl Schmidt. Hempelske Boghandel. — [2] Knud Gamborg.

H. C. Andersens Dagbøger, 1874.

9 November Fra Odense kom fra Holm-Petersen [!], (Hempels[1] Efterfølger) en stor Pakke, jeg troede deri laae eet eller to Exemplarer af hans nye Folkekalender 1875, Pakken blev mindre og mindre, inden i laae en nydelig Pengepung strikket af hvid Silke og med rødt Foer, Brevet sagde mig det var en Gave fra flere Odense Damer og at i Pungen laae Honoraret det største jeg nogensinde endnu har modtaget 40 Kroner. Jeg havde aldeles intet Honorar ventet.

[1] Hempelske Boghandel oprettedes 1797 af Søren Hempel. Overgik efter hans Død til Familien Helm-Petersen.

H. C. Andersens Dagbøger, 1875.

4 Februar. Der var Vilhelm Rode som i Skaaltalen for Fru Melchior smukt omtalte mig men gjentog ideligt den *gamle* Conferentsraad. Jeg læste derfor op mit nyeste Digt: *„Kjøbenhavn"* for at vise at jeg ikke var saa ældet endda. Etatsraad Petersen fra Odense, sagde da han havde hørt det: men det skulde have været om *Odense.* Jeg fortalte ham da, at jeg netop havde Aften[en] forud begyndt et saadant Digt men fik kun første Vers; da jeg nu kom hjem skrev jeg videre paa samme men fik det ikke helt ud.

5. Februar. Til Aften sad jeg oppe til efter 12 og endte mit Digt „Odense".

11 Februar. Misfornøiet med det ene Vers i Digtet „Odense"; det er ganske vist taabeligt af mig, men jeg skal altid plage mig selv[1].

22 Februar. Besøg af Etatsraad Petersen fra Odense, han takkede mig for Digtet om Odense, var rigtig glad ved at jeg igjen begyndte at arbeide. Petersen fortalte mig at det Sted i Odense hvor efter Forholdene det største Bidrag[2] var indkommet var „Fattiggaarden". Det var et rørende Træk.

[1] Sidste Vers. Jvf. E. Munksgaard i „Fyens Stiftstidende" 10. Juli 1930. — [2] Indsamling til en Billedstøtte af H. C. A. i Rosenborg Have. Se S. 116.

Odense.

Du kjære, gamle Fødeby
Er altid i min Tanke.
Stolt bygged Odin Slot mod Sky
Paa Næsbyhoved Banke[1],
Da voxte Huse, først to, tre,
Saa flere, — der man havnet.
Og Frigga raabte: „Odin see!"
Derfra fik Byen Navnet.

I „Klokkedybet"[2] ned sig svang
Aamanden, ganske bange,
I det han hørte første Gang
De Kirkeklokker mange.
Fra Klostrets Celle lød der Sang
Man endnu lytter efter,
Nu Odense har Alders Rang
Og alle Ungdoms Kræfter.

Det er en Roes og ingen Spot
Paa Vittighedens Fløite
At Du i Dygtighed og Godt
Er altid første Sprøite.
Du gamle, ungdomsfriske By
Engang for mig den største
Rul op min Barndoms Tid paa ny,
Og da er Du den første.

Her løb jeg om med Træsko paa
Og gik i fattig Skole,
Men hele Verden for mig laae
Som bar jeg Greve Kjole;
Nei, jeg var ingen fattig Fyr
Og Fader ikke heller,
Han læste for mig Eventyr
Saa jeg blev selv Fortæller.

Til Nonnebakken tidt jeg gik,
Hen over Munke Mose,
Der var en Glands en Romantik
Hver Blomst blev til en Rose;
Aamanden sang, som aldrig før,
For Elverkongens Kone
Sanct Knud jeg saae i Kirkens Dør
Med Glorie og med Krone.

Jeg havde Barnets stærke Tro
Og Jakobs Himmelstige;
Og jeg fandt Frøkorn som nu groe
I Eventyrets Rige,

Der naaer ind i vort Barndoms Land
Og Paradisets Have,
Til Lysets, Evighedens Strand
Hinsides Jordens Grave.

H. C. Andersen.

[1] Ca. 1 km Nord for Odense. — [2] Se Eventyret af samme Navn, udk. 1858.

Uddrag af Odense Byraads Forhandlinger for Aaret 1875.

Mødet den 19de Marts.

I Mødet den 5te f. M. vedtoges det at frede om det Sted, hvor Byens Æresborger, Digteren H. C. Andersen, som den 2den næste Maaned fyl[d]er 70 Aar, saae Dage[n]s Lys, eller i al Fald om det Sted, hvor han havde tilbragt sine første Barndomsdage, og blev det overdraget til et Udvalg, bestaaende af J. C. Dreyer, G. Lotze og Th. Borch at gjøre Forslag i saa Henseende. Dette Udvalg foreslog i Mødet den 12te dennes, at der anbragtes en Marmorplade paa Huset Nr 28 i Munkemøllestræde, hvor Digteren havde tilbragt sine første Barndomsdage; hertil havde Eieren af Stedet, Marschandiser Schmidt givet sit Samtykke, saaledes at han herom afgav en Declaration, som vilde blive thinglæst paa Eiendommen. Stenen foresloges afsløret paa Digterens Fødselsdag og givet følgende Indskrift:

Til dette Hus
knytte sig
Digteren Hans Christian Andersens
kjæreste Barndomsminder.

Denne Sten satte Odense Kommune
den 2den April 1875
Digterens 70aarige Fødselsdag.

Udvalget havde derhos foreslaaet, at der samme Dag gaves en Festforestilling i Theatret for Børn af Friskolen og at Byraadet sendte en Deputation til Kjøbenhavn for at lykønske Digteren paa hans Fødselsdag. Byraadet bifaldt Forslagene og udsatte Valget af Deputationen til nærværende Møde. Efterat Th. Borch havde erklæret, at han ei ønskede at vælges, men foretrak at blive tilbage for at forestaae og lede de lige vedtagne Festligheder, valgtes til Medlemmer af Deputationen: Borgmester L. Mourier, J. C. Dreyer, G. Lotze og W. Petersen.

H. C. Andersens Dagbøger, 1875.

19 Marts. Besøg af Apotheker Lotze fra Odense. Han vilde vide, om jeg paa min Fødselsdag kunde tage mod en Deputation fra Odense, som da vilde komme herover, hele fire Mand. Han fortalte dernæst, at der i mit Barndomshjem den Dag skulde mures en Sten ind i Væggen til Erindring om mig og at der vilde blive givet i Theatret „Meer end Perler og Guld"[1].

[1] Eventyr-Comedie i 4 Acter af H. C. A. 1849.

H. C. Andersens Dagbøger, 1875.

2 April ..... Nu kom Dreyer, Mourier og Petersen fra Odense og bragte mig min Fødebyes Hilsener og Meddelelse om Festlighederne der, en Steen med mit Navn paa indmuret i mit Barndomshjem, Talen holdtes af Biskop Engelstoft. Aviserne mælde det hele udførlig, ligesom Deputationens Tale og mit Svar .....

Fyens Stiftstidende 2. April 1875.

Konferensraad Hans Christian Andersen, Skaberen af saa mange skjønne Eventyr, der lyde trindt om i alle Verdens Lande, vort Byesbarn og vor Byes Æresborger, fylder idag sit 70de Aar. Medens denne Dag i Hovedstaden særtegnes ved Kundgørelsen om Udfaldet af de Indsamlinger, der i Dagens Anledning have fundet Sted og ved Festforestilling paa det kgl. Theater, har man ogsaa her i hans Fødeby bestræbt sig for at give Dagen et festligt Præg. Saaledes blev der i Middags efter Byraadets Foranstaltning paa det Hus i Munkemøllestræde, hvor Digteren tilbragte sine Barndomsaar, indsat en Plade med følgende Indskrift:

Til dette Hus
knytte sig
Digteren Hans Christian Andersens
kjæreste Barndomsminder.

Denne Sten satte Odense Kommune
den 2den April 1875,
Digterens 70aarige Fødselsdag.

Henimod Kl. 12 havde der samlet sig nogle Hundrede Mennesker i det lille Stræde, hvor Mindepladen er anbragt paa den fremstaaende Ende af Huset Nr. 28, der vender ind mod Klingenberg. Efterat et Musikkorps havde spillet et Numer, afsløredes Pladen, og Biskop *Engelstoft* holdt en kort Tale. Han mindede deri om den ringe Begyndelse, det rige Digterliv havde havt, om hvorledes Digterens Sjæl første Gang var vakt til Bevidsthed i det lille Hus, der da ikke engang var saa anseligt som nu, om hvorledes Alt, hvad der omgav Barnet, havde vakt dets Sjæl til Eftertanke, og hvorledes Digtergaven, alt som den udviklede sig, havde gjort

Andersens Navn bekjendt og hædret over det hele Fædreland og vidt udenfor dettes Grænser. At han saaledes var bleven agtet og elsket var dog ikke et Tilfældes Spil, ikke en Gunst af den lunefulde Lykke; det kom af den Gnist, der fra Begyndelsen havde ulmet og glimtet i den Sjæl, der var vaagnet i dette Hus, og som havde vidst at suge Næring af alt det Skjønne og Gode udenfor den, af Smaat som af Stort, af dagligdags Begivenheder, saavelsom af Verdensbegivenheder; det kom af den Aand, som havde lært ham at tale saaledes i Digternes Sprog, at Alle, Gamle som Unge, forstode ham og glædedes derved. Ham skulde bringes en Tak for mangen dyb og skjøn Tanke, for mangt herligt, indholdsrigt Billede og for mangt et vægtigt Vidnesbyrd om det, der har blivende Værd. Denne Tak skulde ogsaa ydes ham i den kommende Tid, men hans Samtid, og navnlig de, der vare samlet paa det Sted, hvor hans Sjæls Øje aabnedes for halvfjerdsindstyve Aar siden, vilde her bringe ham, den store Digter, det berømte Bysbarn, et hjerteligt Leve! — Dette Leve besvaredes med kraftige Hurraraab, ledsagede af Fanfarer. Derefter overleverede Biskoppen Mindetavlen til deres Varetægt (Byraadet), hvis Opgave det er at bevare og værne om alle skjønne og store Minder for Odense By. Musiken spillede endnu en Times Tid.

Endvidere har Odense Kommune foranstaltet en Festforestilling paa Odense Theater i Eftermiddag, hvortil alle Borgerskolens Elever have fri Adgang. Børnene samles i Eftermiddag Kl. 3 i deres Skolelokaler, beværtes der i al Tarvelighed med Spise og Drikke og gaae derpaa, ledsagede af deres Lærere og Lærerinder, ned i Theatret, hvor der først bliver spillet en Festmarsch „Børnenes Hilsen til H. C. Andersen", komponeret i Dagens Anledning af Musikdirektør *C. C. Møller;* derpaa fremsiges der af Direktør *Fr. Müller* den foran meddelte Prolog af Overlærer *Strøm,* hvorpaa

Børnene afsynge Digterens Fædrelandssang: „I Danmark er jeg født, der har jeg hjemme". Den egentlige Festforestilling bestaaer af Digterens Eventyrkomedie „Meer end Perler og Guld".

Endelig har Odense Byraad afsendt en Deputation til Kjøbenhavn for at bringe Digteren Odense Bys Hilsen paa hans Festdag og Meddelelse om, hvad hans Fødeby har gjort for at forherlige den.

Prolog ved Festforestillingen paa Odense Theater den 2den April 1875.

I sad vist tit en stille Aftenstund,
Før Lyset tændtes i den lille Stue,
Ved røde Skjær af Arnestedets Lue
Og fulgte Moders, Bedstemoders Mund
Med ivrig Mine og opmærksomt Øre
For hendes smukke Eventyr at høre.

Men dem I syntes bedst af alle om,
Var vistnok dem, hvori et Barn, hvem alle
De Kloge for en stakkels Tosse kalde,
Men til hvis Vugge gode Feer kom,
Højt hæver op sig over sine Lige
Og faaer Prinsessen og det halve Rige.

I Eventyret hændes ofte Sligt,
Men saare sjældent hændes det i Livet.
Dog veed jeg En, hvem saadan Lod blev givet,
At Livet selv for ham blev til et Digt,
Og det er ham, som traadte ind i Tiden
Netop idag for syvti Somre siden.

Her blev han født, her i vor egen By,
Dog ej hvor Pragt og Rigdom har sit Sæde;
Et lille Hus hist i Hans Jensens Stræde
Hans spæde Barndom gav det første Ly.
Her voxede han op og gik i Skole
I Klæder, syet af Faders gamle Kjole.

Man meente, han var ikke rigtig klog,
Og det er vist, han ligned' ej de andre.
Sin egen Vej han gjerne vilde vandre
Did, hvor hans Hjertes stærke Drift ham drog.
Trods Verdens Haan urokkelig han troede
Paa Digterkaldet, som i Sjælen boede.

Og denne Tro blev ham en Hjælper god,
Dengang han drog i Verden ud, den vide;
Naar han mod Spottens Trolde maatte stride,
Den stærk og trofast ved hans Side stod,
Den lærte ham den rette Vej at finde,
At han sit Kongerige kunde vinde.

Thi nu er han en Digterkonge stor,
Hvis Navn har Klang i alle Verdens Lande,
Hvis Ord har Magt fra Nordens kolde Strande
Til Sydens rige Kyst, hvor Palmen groer,
En Magt, paa Jord vist næsten uden Mage,
Til Børnehjerterne med Storm at tage.

Den Magt han fik, fordi hans syvti Aar
Ej lod ham Barndomstidens Drømme glemme;
End taler til ham Fuglens, Blomstens Stemme
Saa tydeligt, som i hans første Aar;

Han tolker Barnets Fryd og Barnets Smerte,
Fordi han ejer selv et Barnehjerte.

Snart sig for Eders Blik fremstille vil
Et af de Billeder, som han har tegnet,
Som just er for et barnligt Sind beregnet,
Der følger let med Fantasiens Spil.
For Eders Sjæl en broget Krans det binde,
Som fæstner i den Eders Digters Minde!

Og naar I saa iaften gaae til Ro
Og Eders vante Aftenbøn fremsige,
Bed da en Bøn til Gud for ham tillige,
At han sin Fred vil lade hos ham boe
Og Naadens milde Aftensol ledsage
Den gamle Digters sidste Levedage!

V. Strøm.

Fyens Stiftstidende 3. April 1875.

Festforestillingen i Odense Theater igaar Aftes, der nærmest var ordnet af Kancelliraad *Borch* som Medlem af det i Dagens Anledning nedsatte Udvalg, overværedes af omtrent 800 af Borgerskolernes Elever. Det var et smukt Syn, der sikkerligt vilde have frydet den gamle Barnedigter at see saa mange Smaa glæde sig over den Forestilling, der mindede dem om, hvad han har været og er for dem og vil blive for Ungdommen og Barnesindet i en lang Fremtid. Efter at Musikdirektør C. C. Møllers Hilsen fra Børnene var udført af Orkestret, istemte de mange hundrede Børnestemmer Digterens Sang: „I Danmark er jeg født, der har jeg hjemme" og udbragte, efter et Par smukke Ord af Kancelliraad Borch,

et friskt og længe rungende Leve for Odense Bys Stolthed, Børnenes Digter, H. C. Andersen. Der er igaar fremkommet mangen smuk Hilsen til H. C. Andersen, men næppe nogen smukkere, end den Barnesindet bragte ham her iaftes.

Indsamlingen til en Billedstøtte af H. C. Andersen.

Da den her i Byen sammentraadte Komite for Indsamling af Bidrag til Digteren H. C. Andersens Billedstøtte nu har afsluttet sin Virksomhed, undlader den ikke herved at meddele, at der er indkommen Bidrag fra ialt 1333 Personer, hvoraf omtrent Halvdelen ere fra Børn, med et samlet Beløb af Kr. 1204,93 Øre, der med Fradrag af de med Indsamlingen forbundne Udgifter, ere indsendte til Hovedkomiteen i København.

Digteren H. C. Andersens 70 aarige Fødselsdag. Den fra Odense Byraad udsendte Deputation, hvortil var valgt Borgmester, Justitsraad *Mourier,* Apotheker *Lotze* (der imidlertid ved Sygdom forhindredes i at rejse) og Kancelliraad *Dreyer,* samt Etatsraad *W. Petersen* som Formand for Indsamlingen i Odense til Digterens Billedstøtte, indfandt sig igaar Middags Kl. 1 i Digterens Bolig (Nr. 18 i Nyhavn, Charlottenborg Side), hvor da Justitsraad Mourier bragte Digteren en hjertelig Hilsen fra hans Fødeby med Oplysning om, hvad den havde gjort for at forherlige hans 70 aarige Fødselsdag, hvorved der overraktes ham et med et særdeles smukt Titelblad forsynet Eksemplar af Musikdirektør C. C. Møllers „Børnenes Hilsen til H. C. Andersen den 2den April 1875" og Exemplarer af Programmet og Prologen ved Festforestillingen paa Odense Theater samt et Aftryk af Indskriften paa Mindepladen paa hans Barndomshjem, ligesom

der overleveredes ham Regnskab over Indsamlingen til hans Billedstøtte. I sit Svar paa Deputationens Henvendelse udtalte Konferensraad *H. C. Andersen* sig omtrent saaledes: De allerførste Ord, han vilde udtale, skulde være en varm Tak for Alt, hvad der var gjort mod ham i Dagens Anledning. Man maatte ikke undre sig, om han var betagen og overvældet af Bevægelse, og da navnlig nu ligeoverfor Udsendinge fra hans Fødeby. Her traadte Minderne frem, og han tænkte paa, hvorledes han for nogle Aar siden, da hans Fødeby kaarede ham til Æresborger, havde staaet og seet paa den talrige Skare med Fakler, der kom for at bringe ham Hyldest, og da havde troet, at nu kunde ingen større eller skjønnere Dag oprinde for ham; men han maatte dog sige, at dette var skeet idag. Ikke alene fra hans Fødeby, men fra hele Landet, fra Kongen og hele Folket, ja fra fremmede Lande vare idag Hædersbevisninger og Udtalelser af Deltagelse og Velvillie strømmede ind til ham. De Gamle havde et Ord om, at et Menneske kunde blive saa begunstiget af Lykken, at *Guderne* selv kunde misunde ham den; men det kunde ikke gjælde for os; vi kjendte kun *een* alkjærlig Gud, og han havde naaderigt ført Digteren gjennem Livets underfulde Tilskikkelser og Veje. Netop i dette Øjeblik traadte det lille Hus, som hans Fødeby idag havde smykket med en Mindetavle, som hans kjære Ven Biskop Engelstoft vilde indvie, frem for hans Sjæl, han saae, hvorledes hans Moder til Foraarsfesten pudsede Kakkelovnen op og pyntede den med Birke- og Bøgekviste fra Næsbyhoved Skov; men endnu frydrigere var Julefesten i det lille Hjem; man maatte ikke troe, at Julen da var fattig for ham; Risengrøden og Gaasestegen manglede ikke, og han havde i de senere Dage ingensinde ved større og rigere Juleborde fundet en Juleglæde, der kunde overgaae den, han havde følt i det lille Hjem. At han

ikke havde glemt dette, vilde et lille Digt, som paa Søndag vilde staae at læse i „Søndagsposten“[1], der vilde bringe et Billede af hans Barndomshjem, fortælle om. Til Slutning vilde han nu bede Deputationen baade selv at modtage og at hjembringe til Alle, der i hans Fødeby havde medvirket til at glæde ham paa denne hans Festdag, en hjertelig Tak og en kjærlig Hilsen fra den gamle Digter, der aldrig vilde glemme sin Fødeby. — Deputationen trak sig derpaa tilbage, idet Justitsraad *Mourier* udtalte Ønsket om, at Digteren maatte see sin Livsaften velsignet ved gjenvunden Sundhed.

[1] Søndagsposten, udg. af Carl Lund, 4. April 1875.

Mit Barndoms Hjem.

Nær Odense-Munkemølle
hvor Klostret sank i Gruus,
Der stod, som Du seer her i Billed',
et lille Bindingsværks Huus.

Hvor var der festligt derinde,
naar Pintseklokkerne klang,
Smaa hvide Sommergardiner
i Solskin om Vinduet hang.

Sancthansurt blev sat i Bjælken,
og Kakkelovnen fik Glands,
De duftende Birkegrene
stod' der med Skovmærkekrands.

Een Stue, et lille Kjøkken —
og dog Alt saa stort og godt.

Der leged' jeg Juleaften,
som siden paa intet Slot.

Og Risengrøden og Gaasen
Og Gnavposen — ! hvilken Fest!
Vor Jord er velsignet — det føler
i Barndoms Hjemmet man bedst.

H. C. Andersen.

(Søndags-Posten 4. April 1875).

Engelstoft til Edv. Collin.

Odense d 6 Aug 1875.

Kjære Ven!

I den Forudsætning, at Du er En af dem, der vil have at forestaae den kjære Andersens Begravelse[1] paa Onsdag, vil jeg underrette Dig om, at Odense By sender en Deputation af 4 Medlemmer og har begjæret, at jeg vil føre Ordet for den. Vi antage, at det alene kan skee ved, at jeg siger nogle Ord i Kirken. Vi bede Dig derfor, om Du vil gjøre det Fornødne til, at Deputationen kan faae en Plads i Kirken og at jeg kan faae Leilighed til at tale blandt de mulig flere, der ville tale efter den Geistlige[2], der holder den egentlige Gravtale. Et andet Medlem af Deputationen skriver til Melchior. Vi agte at logere paa hotel royal og komme Tirsdag Aften.

Naar vi saaledes sees, kan jeg tillige faa nærmere Oplysning om hvad det er for nogle Breve fra Andersens Ungdom, som det ønskes, at jeg skulde see at komme i Besiddelse af herovre og hvor de skal hen.

Jeg vil haabe, at Du og Din Kone leve vel, men jeg veed neppe, hvor jeg skal tænke mig Eder i de varme Dage, naar

Kjøbenhavnerne flyve saa vide omkring; imidlertid lader jeg Brevet gaae til det gamle hyggelige Hjem i Tvergade.

Din hengivne

C. T. Engelstoft

[1] A. døde Onsdag 4. Aug. 1875. — [2] Stiftsprovst P. C. Rothe.

Gustav Lotze til Moritz G. Melchior.

Odense 6 Aug. 1875

Jeg undlader ikke herved at bringe til Deres ærede Kundskab, at Odense Byraad har besluttet at sende en Deputation til Conferentsraad Andersens Jordefærd, bestaaende af Justitsraad Mourier, Cancellieraad Borch og Undertegnede samt af Biskop Engelstoft, der vil bringe den Afdøde et Farvel og en Hilsen fra hans Fødeby. Biskoppen har tilskreven Etatsraad Collin desangaaende, for at den fornødne Anmeldelse kan blive gjordt, jeg skal blot endnu indskrænke mig til at meddele Dem, at der vil blive lagt en Krands fra Odense Commune paa Andersens Kiste, angaaende hvilken jeg vilde bede Dem venligst at ville meddele mig et Par Ord, som jeg kunde forefinde i Hotel Angleterre *Tirsdag Aften,* hvor den skal afleveres om Onsdag Morgen, samt hvad der ellers vilde være at bemærke. Jeg beder Dem venligst at undskylde den Uleilighed, jeg herved foraarsager Dem, og forbliver med en ærbødig Hilsen

Deres med Agtelse forb.

Gustav Lotze.

Fyens Stiftstidende 7. August 1875.

H. C. Andersens Jordefærd finder Sted paa Onsdag fra Frue Kirke i Kjøbenhavn. Odense Byraad vedtog igaar i et

Møde for lukkede Døre at sende en Deputation, bestaaende af Borgmestren og Byraadsmedlemmerne Borch og Lotze, til Kjøbenhavn, for paa Odense Kommunes Vegne at deltage i Digterens Jordefærd, at sende til Begravelsen en Odense By værdig Krans og at anmode Biskop Engelstoft om at slutte sig til Deputationen, for at bringe den Hedengangne det sidste Farvel fra Odense By.

11 August 1875.

H. C. Andersens Jordefærd idag mindes her i Byen ved Flagning paa halv Stang fra de offentlige og en stor Del private Bygninger. Paa Kommunens Foranstaltning er den Mindetavle som Kommunen paa Digterens 70 aarige Fødselsdag lod anbringe paa hans Barndomshjem bleven blomstersmykket og omvundet med Sørgeflor.

Biskop Engelstofts Tale ved H. C. Andersens Jordefærd 11. August 1875.

Farvel! — et veemodigt Farvel følger denne Baare fra talløse Hjerter i Fædrelandet, fra Borg og Hytte, hvor den ædle Digters rige og skjønne Tanker have fundet Gjenklang blandt Gamle og Unge. Men med særlig Betydning skal det lyde fra det Sted, hvor Livets Herre satte Digterens Vugge og skjønsomme Medborgere fulgte ham paa hans lysende Livsbane, og hvortil han selv følte sig knyttet ved Barndomsmindernes stærke Baand. Thi paa intet Sted er dette Livs vidunderlige Eventyr saa levende malet for Alles Øine, som der, hvor endnu Huset staaer, under hvis lave Tag de første Tanker rørte sig i Barnets livfulde, fremadhigende, underlig bevægede Sjæl, og der, hvor vi siden saae den feirede Digter modtage Medborgeres enestaaende Hvlding. Kun Enkelte ere

tilbage, der erindre hans Barndomsdage, og Ingen agtede dengang paa det, da Drengen med de underlige Tanker brød Hjemmets Skranke og drog ud i den vide, den fremmede Verden, ført af den Drift, der tilskyndte ham, og i Fortrøstning til den Gud, der ikke forlader den Faderløse; og nu forkyndes hans Død som et fælleds Sorgens Budskab gjennem Landene og gaaer med Lynets Hast hinsiides Verdenshavet! Hans Livs Eventyr, som vi saa gjerne, ligesom han selv, kalde det, med dets underfulde Tilfældigheder, som maatte synes kun at høre hjemme i Digtningens Verden, med dets mægtige Omskiftelser, Skuffelser og Savn, tilhører den hele Verden; og det vil staae i sin historiske Sandhed som et talende Vidnesbyrd om, hvad han ogsaa selv saa levende følte, naar han betragtede det, at

„Den aldrig blev forladt,
Som Haab til Gud har sat,
De Faderløses Fader".

Hans rene Sjæl kjendte ikke Omveie eller de Midler, ved hvilke Verdens Klogskab stræber til sit Maal; men aaben, som den var, aaben i sine ædle Træk og aaben selv i sin menneskelige Svaghed, kjendte den kun *Tillid til Gud og Mennesker,* og den holdt fast ved Tilliden, selv naar Herrens Hjælp tøvede længe, og naar saa ofte Menneskers Dom syntes at være uret og ubillig.

Og hvad denne Livsførelse ogsaa prædiker med det uimodsigelige Vidnesbyrd i det fuldbragte Levnedsløb, er *den faste Villies Magt,* naar den bliver sig selv tro og Gud er med den. Hvor mangen Anden har ikke opgivet Maalet, ligget under for Hindringernes Magt, veget for Venners Raad og Fjenders Dom? men her var en Bevidsthed, som ikke lod sig fordunkle, en urokkelig Villie, der fastholdt det ene Livs-

maal, med en Energi, som blev baaret af alle Sjælens Tanker og alle Hjertets Tilskyndelser; kun for det Ene vilde han leve, og han vandt Seir! Hvad Under da, om alt det, han havde villet, lidt, kjæmpet, oplevet og vundet, indtog en herskende Plads i hans barnlige Sjæl?

Hans *Livs Frugter* tilhøre nærmest Fædrenelandet, som var ham saa dyrebart, og hvis Særpræg saa levende tegner sig i hans ægte danske Aands plastiske Digtning; men de tilhøre ogsaa den hele Verden, saa vidt Aandsdannelse har beredet den sunde Tanke Indgang, og de skulle bære hans Navn til fjerne Tider; lad Tiderne sigte og vrage, hver Slægt efter sin Smag, der vil dog saa mangt et Digt, med sin altid friske Tiltrækning, leve blandt de sildigste Slægter. Liig hiin østerlandske Digtsamling, der har trodset 1000 Aars Omskiftelser, en Arv fra et heelt Folks Tænkere og Digtere, skal hans rige Tankeskat, lige tiltrækkende i Spøg og i Alvor, udgaaende fra en Mands sindrige Tanke og dybe Følelse, leve igjennem Tiderne og drage Ære over hans Navn og det Fædreland, der fostrede ham.

Men os tilhører *det skjønne Billede* af den barnlig fromme, elskelige Digter og Ven, som Gud gav at vandre længe iblandt os. Dog Støvets Dage ere snart talte, og Herren forkortede de uvante Lidelsers Tid, saasnart de havde forsonet den livsfriske Aand med Afskeden fra Verden. Med Veemod see vi ham bortkaldt, og blandt de mange kjærlige Hænder, der kappedes om at forskjønne hans Livs Aften, lægger ogsaa hans Fødeby, gjennem en Vens Røst, sin Mindekrands paa hans Baare: Evighedens Palmegreen og det evige Livs Forbilleder i Naturens Rige og dets Besegling i Jesus Christus, som opstod fra de Døde, at vi skulle have Livet i hans Navn, laae stedse hans Tanke nær: hvor ofte har han ikke skildret den dybe Drift i Menneskets inderste Væsen til det Liv, som kommer, til det ukjendte Land, til Guds Rige i Himlen! hvor

ofte dvælet ved Engleverdens Ynde og Lovsang, har viist hen paa Paradisets Lys! Han slutter et af sine Eventyr med de Ord: „Vi have endnu ikke Øine til at see ind i al den Herlighed, Gud har skabt, men vi faae dem nok, og *det* bliver det deiligste Eventyr, for vi ere selv med deri.“ Nu er han selv med, Eventyret er blevet til Sandhed; den store Indgang har aabnet sig for ham! Saa fare du vel, du elskelige, barnlige Sjæl! Guds Naade og Fred lyse over Aanden, Fred være med Støvet! Amen!

I Det kgl. Bibliotek findes:

H. C. Andersens Dagbøger.
Brevet fra H. C. A. til W. Petersen.
Engelstofts Breve til H. C. A. og Edv. Collin.

I H. C. Andersens Hus findes:

H. C. A.'s Breve til Engelstoft undt. 4. Maj 1868, der her er optrykt efter „Den nye Litteratur" III, 249 f.
H. C. A.'s Brev til Mourier.
H. C. A.'s Brevskifte med Odense Kommunalbestyrelse.
Telegrammet fra Christian IX til H. C. A.
H. C. A.'s Æresborgerdiplom.
H. C. A.'s Testamente.
G. Lotzes Brev til M. G. Melchior.

I Landsarkivet for Fyn findes:

H. C. A.'s Brev til Helm Petersen.
Protokollerne for „Odense borgerlige Skyttelaug", som indeholder Brevskiftet mellem H. C. A. og Skyttelavet.

PERSON-REGISTER

Forkortelser: f. = født, g. m. = gift med, d. = død. For H. C. Andersens og Biskop C. T. Engelstofts Vedkommende er Sidetallene ikke anført.

Allerup, Emanuel William Severius, 1834—1895, Jernstøber og Maskinfabrikant i Odense, 89.

Andersdatter, Anne Marie, f. ca 1767, d. 1833, H. C. Andersens Moder, 9, 25, 117.

Andersen, Carl Chr. Thorv., 1828—1883, Forfatter, 70.

Andersen, Christian, 1823—1901, Manufakturhandler, Medstifter af Odense Musikforening 1866, 42.

Andersen, Hans, 1782—1816, Friskomager i Odense, H. C. Andersens Fader, 25.

Andersen, Peter Edvard Emil, 1816—1867, Vært paa Postgaarden i Odense, 17, 19.

Arendrup, Christian Rasmus, 1803—1871, Fysikus i Odense, 71 f.

Arendrup, Peter Emil Ussing, 1838—1871, Læge (Gynækolog, under den fransk-tyske Krig 1870—71 Overlæge ved den østrigske Hjælpeforenings Lasaret i Paris og St. Cloud), 71 f.

Assam, Heinrich Michael, 1814—1884, Kunstdrejer i Odense, 89.

Auber, D. E. F., 1782—1871, fransk Komponist, 55.

Basse, Johan Emanuel, 1780—1833, Esquadrons-Feltskærer, 12.

Bertelsen, Caroline Frederikke, f. Ridiger, 1790—1877, Datter af Bøssemager og Værkmester paa Kronborg Thilemann Ridiger, Enke efter pensioneret Kammertjener hos Prins Frederik (VII) Jens Bertelsen, d. i Odense 1836, 41 f.

Bierfreund, Lorenz, 1817—1891, Direktør for Fyens Disconto Kasse, Medlem af Odense Kommunalbestyrelse, 27, 36, 40.

Bille, Carl Steen Andersen, 1828—1898, Journalist, Politiker, 38.

Bissen, Vilhelm, 1836—1913, Billedhugger, 73.

Bjørnson, Bjørnstjerne, 1832—1910, norsk Digter, 28.

Bloch, Carl Heinrich, 1834—1890, Maler, 37, 59, 93 f.

Bloch, William Edward, 1845—1926, cand. jur. 1871, senere Sceneinstruktør, 103.

Bloch-Suhr, Viggo Valdemar, 1841—1905, Skuespiller, 1880—83 ved Kgl. Teater, 20.

Boesen, Adolf, 1814—1890, Tobaksfabrikant, Manufakturhandler, Raadmand i Odense, 27, 36, 41.

Borch, Theodor Hee, 1824—1885,

Prokurator, Medlem af Odense Kommunalbestyrelse, 27, 36, 109 f, 115, 120 f.
Bournonville, Anton August, 1805—1879, Balletmester, 55.
Brandt, Georg, 1829—1889, Grosserer i Amsterdam, 53, 55, 62, 69.
Brochmann, Heinrich Christian August, 1826—1874, Hotelejer i Odense, 20.
Brummer, Søren Christian, 1817—1892, cand. pharm., Bryggerieier, Medlem af Odense Kommunalbestyrelse, 27, 36, 40.
Bruun, Hans Frederik, 1811—1898, Skræddermester, Kaptajn for Odense borgerlige Jægerkorps 1861—1870, 42 f, 45 f.
Bunkeflod, Marie, f. Petersen, 1767—1833, Enke efter Sognepræst v. St. Hans Kirke i Odense Hans Bunkeflod (1761—1805), 12, 42.
Bunkeflod, Susanne Birgitte, 1796—1882, Datter af Sognepræst Hans Bunkeflod, 12, 38.
Bøgh, Nicolai Seidelin, 1843—1905, Forfatter, 105.

Carstens, Fedder, 1784—1874, Postfuldmægtig, Telegrafbestyrer, Leder af Privatskole for Jødebørn i Odense 1809—1811, 31 f.
Castenschiold, Carl, 1837—1919, Premierløjtnant, Ejer af Borreby, 24.
Causse, Friederich Bartholomé, c. 1790—1850, Hoffrisør i København, 21. (Meddelt af Oldermand Aug. R. Holm).
Christian IX, 1818—1906, 37 f, 45, 48, 56, 62.
Clairville, Louis Francois, 1801—1879, fransk Forfatter, 68.
Collin, Edvard, 1808—1886, Etatsraad, fra 1851 Direktør for Sparekassen for København og Omegn, 10, 44, 46, 55, 56, 58, 78 f, 93, 103, 119 f.
Collin, Helga, 1841—1918, g. m. Carl Price 1868, Datter af Assessor M. G. B. Collin, 60.
Collin, Jette (Henriette Oline), f. Thyberg, 1813—1894, g. m. Edvard Collin 1836, 36, 41, 43, 55, 58, 66.
Collin, Jonas Sigismund, 1840—1905, Søn af Edvard Collin, Zoolog, 44, 88, 101.
Collin, Michael Gottlieb Birchner, 1806—1885, Kammerassessor, 60.
Collin, Theodor, 1815—1902, Teaterlæge, 86.

Damgaard, Anders Knudsen, 1808—1906, Stiftsprovst i Odense 1857—1896, 31 f, 40, 41, 50 f, 61, 67, 86, 96.
Damgaard, Emma Augusta, f. Fritsche, 1813—1908, g. m. A. K. Damgaard 1836, 41.
Donner, Helene, f. von Schröder, 1819—1909, Etatsraadinde, Enke efter Etatsraad Bernhard Donner, Altona, 83 f.
Drewsen, Adolph Ludvig, 1803—1885, Justitiarius, g. m. Ingeborg Collin (1804—1879), 37.
Dreyer, Jørgen Christian, 1832—1897, cand. jur., Kancelliraad, senere Etatsraad, Redaktør af Fyens Stiftstidende 1862—

1892, Medlem af Odense Kommunalbestyrelse, 27, 36, 38, 42, 67, 79, 81, 109 f, 116.
Dreyer, Sofie Elisabeth, f. Tilemann, f. 1843, g. m. J. C. Dreyer 1865, 79.

Eckardt, Josephine, f. Thorberg, 1839—1906, Skuespillerinde, 58.
Engelstoft, Caroline, 1854—1874, Datter af Biskop Engelstoft, 10, 90, 92.
Engelstoft, Christian Thorning, 1805—1889, Dr. theol., Biskop i Odense 1851—1889.
Engelstoft, Frantz Daniel Thorning, 1844—1914, Søn af Biskop Engelstoft, cand. theol. 1870, Sognepræst, 10, 47 f.
Engelstoft, Frederikke, 1854—1869, Datter af Biskop Engelstoft, 10, 87 f, 90 f.
Engelstoft, Ingeborg Marie, 1839—1902, Datter af Biskop Engelstoft, g. m. H. P. Langkilde, Juulskov, 1862, 10, 52 f, 73.
Engelstoft, Johanne Eleonore, 1847—1921, Datter af Biskop Engelstoft, 5, 10.
Engelstoft, Lauritz Thorning, 1840—1918, Søn af Biskop Engelstoft, cand. jur. 1868, d. som Overretssagfører i København, 10, 47 f, 77, 83, 86.
Engelstoft, Louise, f. Holm, 1817—1898, Adoptivdatter af Pastor I. C. F. Höhne, Ikast, g. m. Biskop C. T. Engelstoft 1837, 10, 37, 41 f, 46 f, 52, 63, 65, 70, 83, 103.
Engelstoft, Ludvig Christian, f. 1860, Søn af Biskop Engelstoft, fhv. Dommer, 10.
Engelstoft, Peder Thorning, 1850—1924, Søn af Biskop Engelstoft, Ammanuensis paa Fyens Bispekontor, Godsforvalter for Lundegaards Stiftelse, Forstander for Graabrødre Hospital i Odense, 10, 47 f, 52.

Faber, Christian Gotfred Weber, 1822—1883, Adjunkt ved Odense Katedralskole, 41, 43.
Falsen, Jørgine Elisabeth, f. Rosenkrantz, 1801—1869, g. m. Jørgen Conrad de Falsen til Søbysøgaard, d. 1849, 85.
Frederik VII, 1808—1863, 43, 73.
Frederik, 1843—1912, Kronprins, senere Frederik VIII, 48.

Gade, N. W., 1817—1890, Komponist, 58, 70, 84.
Gamborg, Knud Frederik, 1828—1900, Illustrator, 105.
Gerson, Julius Christian, 1811—1894, Digter, Redaktør af Fyens Stiftstidende 1855—1862, 17, 41.
Glahn, Henrik Christopher, 1810—1891, Præst i Sorø 1861—1883, 50 f.
Gold, Fritz Georg Pius, 1844 —, Balletdanser ved det kgl. Teater til 1884, 20 f.
Gounod, Charles, 1818—1893, fransk Komponist, 55.
Gredsted, Hans, 1813—1881, Hofskomager i Odense, Formand for Odense Haandværkerforening 1857—1862, f. i Bogense, 11, 19, 30, 38, 40, 56, 59, 60 ff, 64, 66 f, 85, 104.

Hagenau, Mads, 1808—1868,

Brændevinsbrænder i Odense, 46.
Hallager, Thora, 1821—1884, Fotograf, H. C. Andersens Værtinde, 40, 44.
Hanck, Marie Kirstine Henriette, 1807—1846, Forfatterinde, 9.
Hansen, Aleth Sophus, 1817—1889, Præst i Slesvig 1850—1864, Kultusminister 1868, 55.
Hansen, Niels, 1832—1884, Boghandler i Odense, 17, 19, 81.
Hansen, Urban, 1813—1895, Købmand, Sparekassedirektør, Raadmand i Odense, 17, 19, 27, 36, 40.
Hartmann, Johan Peter Emilius, 1805—1900, Komponist, 55, 58.
Haugsted, Henrik Emil, 1827—1911, Borgmesterfuldmægtig, Skolekasserer i Odense, 36, 52, 89.
Haugsted, Jørgen, 1804—1889, Snedkermester, Medlem af Odense Kommunalbestyrelse, 27, 31, 36.
Hein, Christiane Sophie Charlotte, 1846—1912, Datter af S. C. J. Hein, g. 1871 m. Pastor Martin Brandt, 31 f.
Hein, Hedevig Petrine Elisabeth, 1849—1925, Datter af S. C. J. Hein, g. m. Læge Vilh. Haslund i Odense 1870, 31 f.
Hein, Henriette Charlotte Marie, f. 1850, Datter af S. C. J. Hein, Institutbestyrerinde i Odense, 31 f.
Hein, Ingeborg Frederikke, 1855—1910, Datter af S. C. J. Hein, g. m. Dr. med. Magnus Eduard Alexander Haslund i København 1875, 31 f.
Hein, Sophus Christian Julius, 1814—1886, Læge i Odense, 32.
Helm-Petersen, Søren Frederik, 1838—1897, Indehaver af Hempelske Boghandel i Odense 1870—1887, 105 f.
Heltzen, Eugenius Sophus Ernst, 1818—1898, Stiftamtmand i Odense, fhv. Justits- og Kultusminister, 91 f, 94, 97.
Helweg, Hannibal Theodor, 1820—1899, fhv. Skibskaptajn, Skibsrheder, senere Sparekassedirektør, Medlem af Odense Kommunalbestyrelse, 27, 36, 41.
Helweg, Ludvig Nicolaus, 1818—1883, Kirkehistoriker, residerende Kapellan ved St. Knuds Kirke og Præst ved Graabrødre Hospital i Odense fra 1857, 11, 17.
Hempel, Søren, 1775—1844, Bogtrykker, Udgiver af Fyens Stiftstidende og Boghandler, 104, 106.
Hempel, Søren, 1833—1908, Klædefabrikant, Medlem af Odense Kommunalbestyrelse, 27, 36.
Henrichsen, Ane Elisabeth, f. Basse, 1800—1873, Enke efter Maler Jacob Henrichsen i Odense, H. C. A.s „Plejesøster", 12 ff, 40, 68.
Henrichsen, Jacob, 1804—1856, Maler, Arbejdsmand i Odense, 12 f.
Henrichsen, Louise Caroline Sophie, f. Nathanson, 1810—1898, Datter af Mendel Levin Nathanson (1780—1868), g. m. Rektor R. J. F. Henrichsen 1834, 65, 72, 79.
Henrichsen, Rudolph Johannes Frederik, 1800—1871, Professor,

Etatsraad, Rektor ved Odense Katedralskole, 11, 37 f, 41, 63 ff, 72, 79, 87, 96, 101.
Henriques, Martin R., 1825—1912, Vekselmægler, 39, 76, 94.
Holbech, Caroline Cathrine, 1842—1925, Datter af Raadmand R. Holbech, 52.
Holbech, Hans Carl Georg, 1828—1912, Grosserer, Firma Rasmus Holbech & Søn i Odense, 89.
Holbech, Rasmus, 1800—1880, Grosserer, Raadmand i Odense, 52.
Holst, H. P., 1811—1893, Digter, Sceneinstruktør ved det kgl. Teater, 85.
Holsten-Charisius, Adam Christopher, 1793—1879, Baron, Baroniet Holstenshus, 37.
Hornemann, Christian Wilken, 1816—1892, Læge, 86.
Hurd & Houghton, Forlæggere i New York, 66, 88, 92.
Høedt, Frederik Ludvig, 1820—1885, Sceneinstruktør, 20.
Høegh-Guldberg, Christian, 1777—1867, Oberstløjtnant, 9.
Høhne, Marie Cathrine, f. Hellesen, 1776—1870, Enke efter Sognepræst J. C. F. Høhne, Ikast, Biskop Engelstofts Svigermoder, 10, 59 f.

Ingemann, Bernhard Severin, 1779—1862, Digter, 50.
Ingemann, Lucie Marie, f. Mandix, 1792—1868, g. m. Bernh. Sev. Ingemann 1822, 20, 50.
Iversen, Christian Henrik, 1748—1827, Bogtrykker i Odense, 9.
Iversen, Kirstine Marie, f. Nielsen, 1767—1837, g. m. C. H. Iversen, 9.

Jensen, Christian Waage, 1822—1891, Vinhandler, Medlem af Odense Kommunalbestyrelse, 27, 36, 40, 42, 65, 67 f.
Jensen, Jens, 1818—1894, Tandlæge, Medstifter af Odense Musikforening 1866, 38 f.
Jensen, Peter, 1831—1921, Tømmerhandler, Firma C. T. og P. Jensen, Odense, 89.
Jerichau-Baumann, Elisabeth Marie Anna, 1819—1881, Malerinde, 58.
Joachim, Joseph, 1831—1907, ungarsk-tysk Violinspiller, 59.
Jürgensen, Emma Georgine, f. 1846, Datter af Købmand L. B. Jürgensen, Odense, g. m. M. G. R. Kornerup 6. Juni 1867, 20.
Jürgensen, Jenny Sophie, f. Bojesen, 1807—1875, g. m. Toldinspektør Marcus Jürgensen, 19.
Jürgensen, Jules, 1808—1877, dansk-schweizisk Urmager, 71.
Jürgensen, Lauritz Bartholomæus, 1812—1872, Købmand, Manufakturhandler i Odense, 42 f.
Jürgensen, Marcus, 1798—1877, Søn af Anna Leth Jürgensen, (1755—1828), Toldinspektør i Skelskør ca. 1828—1851, hyppig Gæst paa Basnæs, Toldinspektør i Odense fra 1863, 19.
Jørgensen, Rasmus, 1828—1909, Købmand, Oldermand i Odense kgl. priv. Skyttelag, 89.

Koch, Froe Mathilde Louise, f. Friis, 1819—1905, g. m. Byfo-

ged, senere Borgmester G. Koch 1853, 37, 41 f, 65, 67, 72, 104.
Koch, Jenny Marie, 1859—1884, Adoptivdatter af Byfoged G. Koch, g. m. Grosserer Hans Andreas Christian Jensen, København, 1879, 67, 91 f, 104.
Koch, Johan George Christopher Frederik, 1827—1914, Byfoged (Politimester) i Odense 1866, Borgmester i Odense 1877—1897, Etatsraad, 11, 21 f, 27, 31, 36 ff, 41 f, 45, 47, 49 f, 54, 65, 67, 72, 86 f, 96, 100, 104.
Kornerup, Mouritz Glerup Rafn, ca. 1840—1883, Handelsfuldmægtig, 20.
Krag, Andreas, 1827—1864, cand. phil., Møller paa Munke Mølle i Odense, 12.
Krag, Frederik Carl, 1829—1915, cand. jur., Møller paa Munkemølle, senere Sparekassedirektør i Odense, 27, 36, 40, 42.
Krag, Ingred Nicoline Wilhelmine Elisabeth, 1830—1906, Datter af Oberst G. Rosenberg, 42.
Krag, Johanne Marie Rasmusdatter, 12 f.
Krag, Maren, d. 1813 i Odense, 13.
Kragh, Poul Hannibal, 1820—1890, Overlærer ved Odense Katedralskole, Medlem af Odense Kommunalbestyrelse, 27, 31 f, 36, 41, 65.
Krohn, Pietro, 1840—1905, Kunstmaler, 34.
Kühle, Clara Elfride, 1839—1907, g. m. Adjunkt P. C. Nielsen, Odense, 1869, 73, 78, 86.

Lahn, Johan Mathias, 1728—1802, Handskemager i Odense, Legatstifter, 42.
Langkilde, Hans Peter Egeløkke, 1836—1924, Ejer af Hovedgaarden Juulskov, Kullerup Sogn, Vindinge Herred, Svendborg Amt, 17, 19, 53.
Langkilde, Ingeborg Marie, f. Engelstoft, se Engelstoft.
Larsen, Carl Ferdinand, 1818—1863, Hotelejer i Odense, 20, 56.
Larsen, Carl Harald Julius, 1831—1894, Købmand i Odense, 17, 19.
Larsen, Eline Christine Barbara, 1829—1914, Husejerske i Odense, Datter af Karen Sophie Larsen, 19.
Larsen, Frederika, f. Pommer, 1790—1850, g. m. Skomager Hans Jørgen Larsen i Odense 1810, 14, 67 f.
Larsen, Hans Jørgen, ca. 1782—1868, Skomager i Odense, 14, 67 f.
Larsen, Karen Sophie, f. Kjøller, ca. 1797—1862, H. C. Andersens Værtinde 1834—1838 i Nyhavn 280 (siden Nyhavn 20, Charlottenborg Siden), (meddelt af H. G. Olrik), 17, 19.
Lauritsen, Johannes, 1824—1896, Lærer, Redaktør af Fyns Avis, Odense, Okt. 1865—Marts 1868, 38, 42.
Lind-Goldschmidt, Jenny, f. Lind, 1820—1887, svensk Sangerinde, 59.
Lotze, Gustav, 1825—1893, Apoteker, Ejer af Løveapoteket i Odense, Medlem af Odense Kommunalbestyrelse, 27, 36, 41, 105, 109 f, 116, 120 f.

Louise, 1817—1898, Dronning, 62.
Lovisa, 1851—1926, Prinsesse af Sverige-Norge, formælet med Kronprins Frederik 1869, 96.
Lund, Carl, Redaktør, Bogtrykker, d. 1881, 118.

Mallefille, fransk Foredragsholder, 65.
Marcus, Galathea, f. Melchior, 1818—1906, g. m. Læge Levi N. Marcus, 81.
Marcus, Levi N., 1814—1879, Læge i Altona, 75 f, 78 f, 81, 84 f.
Melchior, Carl Henriques, 1855—1931, Søn af M. G. Melchior, 105.
Melchior, Dorothea, f. Henriques, 1823—1885, g. m. Grosserer M. G. Melchior 1846, 32, 41, 44, 58, 66, 77, 80, 85, 99, 106.
Melchior, Israel, 1827—1893, Grosserer, Fabrikant, 65, 85.
Melchior, Moritz Gerson, 1816—1884, Grosserer, 37, 58, 66 f, 78, 81, 84 f, 93, 119 f.
Moltke-Hvitfeldt, Adam Gottlob, 1798—1876, Greve, Ejer af Glorup (Stamhuset Moltkenborg) fra 1851, 21, 67, 77, 91 f, 100.
Mourier, Hanne, f. Weilbach, 1824—1918, g. m. Borgmester Mourier 1847, 31 f, 37, 40, 41 f, 48 f, 66, 72, 86.
Mourier, Louis Edzard Alexis, 1805—1877, Borgmester i Odense 1861—1877, 11, 27, 31, 33, 36 f, 38 f, 40, 41 f, 45, 47 ff, 55, 65 ff, 72, 80, 84 ff, 95 f, 110, 116, 118, 120 f.
Møllegaard, Anne Jensdatter, 1788—1867, g. m. Peter Møllegaard, 67 f.
Møllegaard, Peter Rasmussen, 1796—1860, Gaardmand i Hunderup, 67 f.
Møller, Carl Christian, 1823—1893, Musikdirigent og Komponist, 112, 115 f.
Møller, Johannes, 1832—1923, Kateket, Skoleinspektør, senere Præst i Odense, 37, 40, 41, 65, 104.
Møller, Sophie Christine, f. Kellermann, 1803—1890, Skoleinspektør Møllers Moder, Enke efter Kirkehistorikeren Professor Jens Møller, d. 1833, 41.
Müller, Frederik Carl Christian Oscar, 1845—1895, Teaterdirektør i Odense, 112.

Nielsen, Poul Christian, 1835—1881, Adjunkt, Huslærer hos Grev Frijs-Frijsenborg 1863—1865, ansat ved Odense Katedralskole fra 1866, 17, 19, 31, 41, 65, 73, 79, 85, 87.

Offenbach, Jacques, 1819—1880, fransk Komponist, 70.
Orlamundt, Carl Vilhelm, 1807—1871, Teaterdirektør i Odense, 66 f.
Orlamundt, Petrine, f. Larsen, 1818—1891, Carl V. Orlamundts anden Hustru, 66.

Pagh, Christian Lehmann, 1841—1912, Redaktør i Bogense, 66.
Petersen, Adolphine Augusta, f. Køhke, 1820—1880, g. m. Etatsraad W. Petersen, 67 f.
Petersen, Christiane Marie, 1846—1927, Datter af Etatsraad W. Petersen, 67 f.
Petersen, Christine Marie, 1838—

1893, Datter af Købmand P. Holger Petersen, Gersons Forlovede, død ugift i Næstved, 41, 43.
Petersen, Clemens, 1834—1918, Forfatter, 55.
Petersen, Louise Frederikke, f. Jensen, 1810—1912, g. m. Prokurator Petersen, 32.
Petersen, Peter E., 1805—1872, Kancelliraad, Prokurator i Odense, 32, 38, 102 f.
Petersen, Peter Holger, 1813—1883, Købmand, Medlem af Odense Kommunalbestyrelse 41, 43.
Petersen, Poul, 1815—1891, Smedemester, Medlem af Odense Kommunalbestyrelse, 27, 36, 41.
Petersen, Rasmus, 1823—1897, Tømrermester, Brandmajor i Odense, 27, 36, 40.
Petersen, Wilhelm Nikolay, 1817—1895, Grosserer i Odense 1844—1875, Borgerrepræsentationens Formand, Medlem af Rigsraadet 1856—1863, af Landstinget 1866—1894, Etatsraad, 11, 17, 19, 27, 31 f, 36 f, 39, 106 f, 110, 116.
Petersen, William Otto, 1832—1906, Teaterdirektør i Odense, 101.
Ploug, Carl Parmo, 1813—1894, Digter, Redaktør af Dagbladet „Fædrelandet" 1841—1881, 42, 58.
Price, Carl Nicolai Andreas, 1839—1909, Skuespiller, 57 f, 59, 61.
Prøvensen, Martin Christian, 1826—1888, Grosserer, senere Bankdirektør, Medlem af Odense Kommunalbestyrelse, 27, 36, 41.
Raasløff, Marie Anne Christine Caroline, f. Smith, d. 1891, g. m. Generalmajor V. Raasløff (1815—1883), 58.
Rasmussen, Sophie, 1827—1897, Fru Ingemanns Pige, (meddelt af H. G. Olrik), 50 f.
Reitzel, Carl Andreas, 1789—1853, Forlægger, 37 f.
Reitzel, Carl Valdemar, 1833—1911, Forlægger, 37 f.
Reitzel, Theodor, 1828—1906, Forlægger, 37 f.
Rode, Vilhelm Middelthon, 1832—1886, Overretsprokurator, fra 1873 Sekretær for Grossererselskabets Komité, 106.
Rosenberg, Sophie Christine Elisabeth, f. Dahlén, 1799—1870, g. m. Gottfred Rosenberg (d. 1849) Oberst i Vejkorpset, 12, 39, 42, 66.
Rosenkilde, Anna Kirstine f. Paaske, 1825—1885, Skuespillerinde, g. m. Skuespiller Adolf Rosenkilde (1816—1882) 1844, 58.
Rothe, Ludvig August, 1795—1879, Professor, Lektor ved Sorø Akademi 1822—1849, 50.
Rothe, Peter Conrad, 1811—1902, Stiftsprovst, 119 f.

Sardou, Victorien, 1831—1908, fransk dramatisk Forfatter, 101.
Scavenius, Karine Lucie Sophie, 1844—1920, Datter af Jacob Brønnum Scavenius, g. m. Carl Castenschiold til Borreby 1867, 24.
Scharff, Harald Anton, 1836—1912, Balletdanser, 58.
Schlegel, Carl Frederik Adolph, 1809—1878, Etatsraad, Stifts-

kasserer i Odense, 11, 17, 21, 31, 41, 65, 96.
Schlegel, Ellen Cathrine f. Becker, 1815—1887, g. m. Stiftskasserer C. F. A. Schlegel 1843, 52.
Schloming, Julius og Harry, polske Violinvirtuoser, 39, 42.
Schmidt (Schmith), Jens Johansen, 1834—1907, Skræder, senere Møbelhandler, Ejer af H. C. Andersens Barndomshjem fra 1859, 41, 109.
Schmidt, Karl Hendrik Posselt, 1844—1922, Overlærer ved Odense Katedralskole, historisk og fysisk Forfatter, 105.
Schnakenburg, Ferdinand August, 1819—1905, Købmand, Medlem af Odense Kommunalbestyrelse, 27, 36, 40.
Scholten, Poul Adam, 1801—1874, Generalkrigskommissær i Odense, 17, 39.
Schorn, Peter Theodor, 1796—1879, Litterat, cand. jur., 50.
Seemann, Corfitz, 1800—1875, Skuespiller ved det kgl. Teater, 1849 Toldinspektør i Nyborg, 68.
Serre, Friederike, f. Hemmerdörfer, d. 1872, Majorinde, Maxen ved Dresden, 67.
Sick, Anne Dorothea Olavia, f. de Moldrup, 1829—1916, g. m. Overlærer Sick 1860, 67.
Sick, Johannes Peter Kristian, 1812—1884, Fransklærer ved Odense Katedralskole 1844—1872, Overlærer, 40, 42, 66 ff, 85 f.
Steenbuch, Theodor, 1816—1891, Sognepræst ved St. Hans Kirke i Odense, 41.
Stockhausen, Julius, 1826—1906, tysk Sanger, 58 f.
Strøm, Vincens, 1818—1899, Lærer ved Odense Katedralskole 1850, Overlærer 1868, Naturhistoriker, 45, 47, 73, 112, 115.
Svitzer, Hans Peter, 1798—1871, Sognepræst ved Vor Frue Kirke i Odense, 38.
Sødring, Julie Weber, f. Rosenkilde, 1823—1894, Skuespillerinde, 58.
Sørensen, Jens Høst, 1808— , Student 1828, til 1864 Toldoppebørselskontrolør paa Nordstrand, 1867 bosat i Odense, Krigsraad, 40, 42.

Ten-Kate, Jan Jakob Lodewijk, 1818—1889, hollandsk Digter, 69 f.
Thiele, Just, 1843—1916, Søn af Etatsraad Just Mathias Thiele, cand. jur. 1869, død som Herredsfoged i Sunds-Gudme Herreder, 19, 87, 91, 94, 98.
Thiele, Just Mathias, 1795—1874, Etatsraad, Forfatter, 87.
Tidemand, Thora, f. Bøgh, 1814—1902, Enke efter Pastor Vilhelm August Tidemand (1815—1854), (meddelt af H. G. Olrik), 50 f.
Trepka, Holten Fürchtegott, 1818—1895, Ritmester, senere Oberst, 86.

Unsgaard, Ivar Johan, 1798—1872, Stiftamtmand i Odense 1848—1869, Medlem af Ministerierne P. G. Bang, Andræ og Hall 1856—1859, 10, 17, 19, 20, 22, 31, 38f, 41, 67, 91 f, 95, 97.

Vaupell, Otto Frederik, 1823—1899, Oberst i Odense, 31, 38, 100.
Verhulst, Jean, 1816—1891, hollandsk Komponist, 70.

Wagner, Henriette, 1804—1883, Frk., Odense, 14, 40, 42, 66 f.
Wagner, Jeanette, 1804—1878, Frk., Odense, Søster til Henriette Wagner, 14, 40, 42, 66 f.
Wagner, Philip Hartvig, Handelsmand i Odense, 14, 42.
Warburg, John, 1812—1895, i Altona; g. m. Laura Stettiner d. 1881, 75 f, 81, 85. (Oplyst gennem Walther Henriques).
Warburg, Laura, f. Stettiner, d. 1881, g. m. John Warburg, 75 f.
Watt, Robert, 1837—1894, Forfatter, Teaterdirektør, Redaktør af Ugebladet „Figaro" 1866—1868, 37, 39, 59, 66, 77.
Weber, Ane Christine Elisabeth, f. Hansen, 1821—1904, g. m. Købmand Chr. Henrik Theodor Weber, 1824—1887, Odense, 104 f.
Weber, Christine, 1858—1911, Datter af Købmand C. H. T. Weber, g. m. Oberst M. G. Schack 1881, 104 f.
Weber, Mathias, 1850—1933, Søn af Købmand C. H. T. Weber, cand. theol. 1874, senere Præst; boede i København Nyhavn 18, 2den Sal, da H. C. Andersen flyttede ind paa 1. Sal, 104 f.
Weilbach, Nikoline, 1826—ca. 1899, Datter af Klædefabrikant Johan Philip Weilbach i Usserød, 31 f, 48 f.
Weilbach, Philip, 1834—1900, Kunsthistoriker, 31 f.
Welhaven, Christopher Frederik, 1788—1830, Lærer ved Odense Fattigskole, 102.
Wich, Edouard Herløw, 1846—1873, Søn af Peder Jørgen Wich, Skræddersvend i Odense, 39, 42.
Wich, Peder, 1765—1828, Skræddermester i Odense, 37.
Wich, Peder Jørgen, 1809—1873, Skræddermester, Medlem af Odense Kommunalbestyrelse, 27, 36 f, 39.
Winterlich, Hans Thorsen, Skomager i Odense, 13 f.
Wolff, Abraham Alexander, 1801—1891, Overrabbiner i København 1829—1891, 65.
Wolff, Edward, 1838—1875, Søn af Overrabiner Abraham Alexander Wolff, Bankier i Paris, 65, 67 f.

Oehlenschläger, Adam Gottlob, 1779—1850, Digter, 61, 69.

